

NÁRODNÁ AKADEMIA OBRANY
maršala Andreja Hadika v Liptovskom Mikuláši

VOJENSKÉ REFLEXIE
VOJENSKÉ REFLEXIE

VOJENSKÉ ODBORNÉ PERIODIKUM

Ročník I.

Číslo 2/2006

© NÁRODNÁ AKADEMIA OBRANY MARŠALA ANDREJA HADIKA
LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ, 2006

Redakčná rada/Editorial board/ časopisu NAO

Predseda/Chairman: brigádny generál Ing. Mikuláš REGULA, veliteľ NAO

Výkonný redaktor /Editor-In-Chief: plk. gšt. Ing. Štefan MEČÁR,

veliteľ CKR – zástupca veliteľa NAO

Členovia/Members: genmjr. v. v. Ing. Rudolf ŽÍDEK, zástupca veliteľa NAO

plk. gšt. Ing. Ján PŠIDA, veliteľ Kurzu národnej bezpečnosti

doc. Ing. Stanislav SZABO, PhD., Letecká fakulta TU Košice

doc. Ing. Radovan SOUŠEK, PhD., ČVÚT Praha

doc. Ing. Jiří ŠILHA, CSc., riaditeľ ISS, CKR NAO

plk. doc. Ing. Peter SPILÝ, veliteľ VVŠK, CKR NAO

plk. doc. Ing. Pavel NEČAS, PhD., NATO Defence College, Rome

PhDr. Alena HARAGOVÁ, NAO

Adresa redakcie:

Národná akadémia obrany maršala Andreja Hadika

Demänovská cesta č. 393

031 01 Liptovský Mikuláš

tel. 0960/422874, fax. 0960/422611

e-mail: knb@nao.sk

Poslaním odborného, elektronického časopisu NAO „VOJENSKÉ REFLEXIE“, je publikovanie teoretických prác študentov a absolventov NAO, príslušníkov, velenia a štábu NAO, ako aj spolupracovníkov a partnerov NAO doma a v zahraničí, príslušníkov OS SR a bezpečnostnej komunity, v širokej škále problematiky obrany a bezpečnosti, vzdelávania, výcviku, vojenskej teórie a praxe.

Názory a postoje prezentované v publikovaných príspevkoch nemusia byť v zhode so stanoviskom vydavateľa a redakčnej rady odborného časopisu, ale za ne zodpovedajú autori jednotlivých príspevkov a sú zverejnené za účelom podnietenia širšej odbornej diskusie k analyzovanej problematike.

OBSAH

CONTENTS

SLOVO NA ÚVOD

plk. Ing. Miroslav KELEMEN, PhD.

Prezident študentov Kurzu národnej bezpečnosti – ročníka 2006 5

VYBRANÉ ASPEKTY SYSTÉMU HODNOTENIA OBRANY V KONTEXTE HARMONIZOVANÉHO OBRANNÉHO PLÁNOVANIA SR S NATO

pplk. Ing. Vladimír ŠIMKO, plk. Ing. Stanislav ŠUBÍN

Kurz národnej bezpečnosti 6

STRATÉGIE ŠTÁTU A PLÁNOVANIE OZBROJENÝCH SÍL

brigádny generál Ing. Martin BABIAK

Národný vojenský predstaviteľ pri SHAPE/ACO, Mons, Belgicko

plk. Ing. Miroslav Kelemen, PhD.

Kurz národnej bezpečnosti 20

VYBRANÉ ASPEKTY Z PROBLEMATIKY KRITÉRIÍ HODNOTENIA EFEKTÍVNOSTI ZABEZPEČENIA OBRANYSCHOPNOSTI ŠTÁTU

plk. Ing. Stanislav ŠUBÍN

Kurz národnej bezpečnosti 28

B-2 SPIRIT NAD BALKÁNOM

Lt. Col. Jozef TAKÁCS

National security course, L. Mikuláš 41

REVOLÚCIA VO VOJENSTVE Z POHLADU NATO A USA

plk. Ing. Jaroslav BALÁŽ

Kurz národnej bezpečnosti 48

SYSTÉMOVÉ VNÍMANIE PROTIVNÍKA

genmjr. v. v. Ing. Rudolf ŽÍDEK

Zástupca veliteľa NAO pre medzinárodnú spoluprácu, L. Mikuláš

plk. Ing. Miroslav KELEMEN, PhD.

Kurz národnej bezpečnosti 53

EBO – KOMPONENT OPERÁCIÍ V SIEŤOVOM PROSTREDÍ TZV. NETWORK CENTRIC OPERATIONS (NCO)

plk. Ing. Jaroslav BALÁŽ

Kurz národnej bezpečnosti 72

THE RUSSIAN AIR FORCE IN CHECHNYA – HAVE LESSONS LEARNT AND WHAT ARE THE FUTURE PERSPECTIVES?

Lt. Col. Jozef TAKÁCS

Kurz národnej bezpečnosti 77

RIADENIE SYSTÉMU INTEGROVANEJ LETOVEJ PRÍPRAVY A VÝCVIKU PILOTOV OS SR

plk. Ing. Miroslav KELEMEN, PhD.

pplk. Ing. Jozef TAKÁCS

pplk. Vladimír ŠIMKO

Kurz národnej bezpečnosti 88

TRANSFORMÁCIA ODBORNÉHO VZDELÁVANIA PERSONÁLU LETECTVA

plk. Ing. Miroslav KELEMEN, PhD.

plk. Ing. Jaroslav BALÁŽ

Kurz národnej bezpečnosti 94

SLOVO NA ÚVOD ...

Národná akadémia obrany maršala Andreja Hadika v Liptovskom Mikuláši predkladá verejnosti druhé číslo odborného časopisu VOJENSKÉ REFLEXIE. Časopis pre nás predstavuje novú platformu rozvoja kritického myslenia a nového, hodnotovo orientovaného profesionálneho prostredia.

Štúdium v najvyššom kariérom kurze Ozbrojených síl Slovenskej republiky – Kurze národnej bezpečnosti, nám umožňuje interaktívnu komunikáciu v širokej škále problematiky národnej bezpečnosti, vzdelávania, výcviku, vojenskej teórie a praxe príslušníkov ozbrojených síl, ako aj bezpečnostnej komunity z rôzneho prostredia. Napomáha objavovať rozdiely i podobné črty a názory, aplikovať komplexné pohľady a progresívne prístupy k problematike ozbrojených síl, bezpečnostnej a obrannej stratégii štátu v národnej a medzinárodnej dimenzii, s dôrazom na strategické líderstvo. Publikačná činnosť v relevantných periodikách je neoddeliteľnou súčasťou tohto poznávacieho a vzdelávacieho procesu.

Odvaha prenikať do podstaty javov, procesov a systémov, ktoré sú súčasťou života vojsk a spoločnosti, našich spojencov a partnerov, hľadanie optimálnych postupov a riešení v „súboji myšlienok“, by mala sprevádzať profesionálnu službu, ako aj náš odborný časopis po celý čas. Len v takýchto „konfliktoch“ sa formuje osobnosť a líder budúcnosti v meniacom sa bezpečnostnom prostredí. Naším spoločným terčom nie sú nositelia odlišných názorov, ale reálne a možné problémy, alebo výzvy pred nami.

Pozývame Vás k aktívnej účasti v tomto procese, v prospech ozbrojených síl ...

plk. Ing. Miroslav KELEMEN, PhD.

Prezident študentov Kurzu národnej bezpečnosti – ročník 2006

**VYBRANÉ ASPEKTY SYSTÉMU HODNOTENIA OBRANY
V KONTEXTE HARMONIZOVANÉHO OBRANNÉHO PLÁNOVANIA
SR S NATO**

pplk. Ing. Vladimír ŠIMKO

plk. Ing. Stanislav ŠUBÍN

Kurz národnej bezpečnosti, NAO, Liptovský Mikuláš

ABSTRAKT

Prijatím SR do NATO sa postupy Aliancie v oblasti hodnotenia obrany v plnej miere dotýkajú aj SR a z tohto dôvodu je potrebné doterajšie požiadavky analyzovať, vyhodnocovať a následne ich aj implementovať. Na základe jednej z takýchto požiadaviek je pred nami úloha harmonizovať obranné plánovanie Slovenskej republiky (OP SR), ktoré je základný nástroj SR na splnenie cieľov transformačného procesu ozbrojených síl Slovenskej republiky (OS SR), s obranným plánovaním NATO (OP NATO). Vzhľadom na skutočnosť, že hodnotenie obrany Aliancie je jedným z troch prvkov OP NATO, je potrebné harmonizovať aj proces hodnotenia obrany SR. Na základe schválených dokumentov „Nový systém hodnotenia obrany“ a „Metodika spracovania Komplexného hodnotenia obrany SR“ bolo začatý proces komplexného hodnotenia obrany SR (KoHO), ktorého výstupným dokumentom je „Komplexné hodnotenie obrany SR“. Tento dokument má ambíciu integrovať relevantné informácie z množstva doteraz spracovávaných dokumentov, obsahovať hodnotené oblasti plne kompatibilné s oblasťami hodnotenia podľa NATO a zahŕňať aj národný rozmer hodnotenia oblastí obrany štátu nepožadovaných zo strany NATO. Ďalej má ambíciu byť efektívne využiteľný pri vypracúvaní dokumentov „Smernice pre obrannú politiku SR“ a „Správy o bezpečnosti SR“. Harmonizácia OP SR s OP NATO zahŕňa obsahovú, temporálnu a procesnú stránku komplexného hodnotenia obrany štátu ako nového samostatného prvku OP SR.

Kľúčové slová: obranné plánovanie, harmonizácia, komplexné hodnotenie.

1. ÚVOD

Prax ukazuje, že jeden z hlavných problémov súčasného OP SR je skutočnosť, že tento nie je harmonizovaný s OP NATO. Vzhľadom na skutočnosť, že hodnotenie obrany Aliancie je jedným z troch prvkov OP NATO, je potrebné harmonizovať aj proces hodnotenia obrany SR s hodnotením obrany Aliancie (Defence Review – DR). DR je pravidelne vykonávaný proces trvajúci 18 mesiacov, zavŕšený vypracovaním Záverečnej hodnotiacej správy Aliancie, ktorá hodnotí obdobie od vykonania minulého hodnotenia obrany (dva predchádzajúce roky) a plány na budúcich desať rokov. Predmetná správa je schvaľovaná ministrami obrany členských štátov vo Výbore pre obranné plánovanie NATO (Defence Planning Committee - DPC). Jedným z prínosov harmonizovaného OP SR s OP NATO je aj harmonizované hodnotenie obrany SR, čo pomôže v skvalitniť uskutočňovanie transformácií vojenských spôsobilostí ozbrojených síl jednotlivých členských štátov NATO.

2. DOTERAJŠÍ STAV V POŽIADAVKÁCH NA HODNOTENIE OBRANY SR ZO STRANY NATO

2.1 Hodnotenie obrany ako prvok systému obranného plánovania NATO

V rámci prebiehajúcej transformácie NATO sa mimoriadna pozornosť venuje zdokonaleniu mechanizmov rozhodovania, ich právneho rámca a zvýšeniu úrovne koordinácie jednotlivých plánovacích disciplín obranného plánovania (civilné núdzové plánovanie, plánovanie síl, vyzbrojovania, logistiky, velenia a riadenia, manažment zdrojov, a nukleárne plánovanie), so štandardizáciou, priblíženiu obranného a operačného plánovania a harmonizácii národných obranných plánovaní členských štátov s OP NATO.

Podľa dokumentu SG (2004) 0828 zo 6. júla 2004, Report by the DRC on new Defence Planning Procedure (Správa Výboru pre hodnotenie obrany – DRC o novom systéme OP NATO) sa OP NATO skladá z troch hlavných prvkov:

- Politická smernica,
- Plánovacie ciele,
- Hodnotenie obrany.

Na základe záverov Istanbulskeho summitu z roku 2004 bolo OP NATO transformované z dvojročného plánovacieho cyklu na štvorročný cyklus, ktorý zahŕňa desaťročné plánovacie obdobie.

V OP NATO sa vypracúvajú následné dokumenty v dvoch periódach.

- Štvorročná perióda:
 - o Politická smernica (Political Guidance - PG),

- Plánovacie ciele NATO.
- Dvojročná perióda:
 - Hodnotenie obrany,
 - aktualizácia PG - **v prípade potreby,**
 - aktualizácia Cieľov síl (Force Goals – FG)- **v prípade potreby.**

System OP NATO vykonávaný v štvorročnom plánovacom cykle poskytuje výhodnejšie podmienky na vykonanie reforiem a transformačných procesov prebiehajúcich v členských štátoch NATO, teda na vypracovanie východísk vzhľadom na vývoj bezpečnostného prostredia, vykonanie plánovania síl i hodnotenia obrany. Kladie väčší význam priblíženiu operačného plánovania s obranným plánovaním, v ktorom hrá rozhodujúcu úlohu vykonávanie procesu prehodnotenia požiadaviek na obranu (Defence Requirement Review - DRR). Prostredníctvom DRR Strategickí velitelia (Strategic Commanders - SCs) Aliancie definujú operačné požiadavky, známe ako Minimálne vojenské požiadavky (Minimum Military Requirements – MMR) potrebné na splnenie ambície NATO (v štruktúre Aliancie sú dve strategické veliteľstvá: Allied Command for Operations – ACO a Allied Command for Transformation – ACT). Tieto MMR sú v procese OP NATO upravené a následne predkladané členským štátom na plnenie, ako návrhy požiadaviek Aliancie na sily a spôsobilosti - známe tiež ako Force Proposals (FP). Po sérii rokovaní expertov NATO a členských štátov sú FP transformované na Ciele síl (Force Goals – FG), ktoré sa po schválení stávajú pre jednotlivé členské štáty záväzné a na obdobie prvých dvoch rokov nemenné. V tomto okamžiku nastupuje vykonávanie tretieho prvku OP NATO, ktorý je Hodnotenie obrany (Defence Review – DR). DR vykonávané cyklicky každý nepárny rok je aj v praxi jedným z hlavných prvkov OP NATO, ktorý plní funkciu spätnej väzby v samotnom systéme OP NATO.

V DR sa od členských krajín Aliancie očakáva, že do maximálne možnej miery zosúladia vlastné národné postupy v oblasti obranného plánovania s procedúrami OP NATO.

DR v OP NATO predstavuje individuálne a kolektívne posudzovanie a hodnotenie síl, spôsobilostí a finančných plánov jednotlivých členských krajín Aliancie za obdobie od vykonania posledného hodnotenia (dva predchádzajúce) a na budúcich desať 10 rokov. Proces hodnotenia obrany sa završuje schválením Záverečnej hodnotiacej správy Aliancie všetkými ministrami obrany členských štátov.

DR sa vykonáva v dvojročnej perióde a má odpovedať na dva základné aspekty:

- aký stupeň dosiahla hodnotená členská krajina v plánovaní a plnení svojich záväzkov voči Aliancii v porovnaní s požiadavkami Aliancie (FG),

- akú úroveň dosiahli spoločné vojenské sily a spôsobilosti pre plnenie úloh Aliancie v súlade s platnou PG.

2.2 Charakteristika hodnotenia obrany NATO

Hodnotenie obrany NATO:

- má byť objektívne,
- má obsahovať klady aj nedostatky,
- posudzuje časové obdobie od blízkej minulosti cez súčasnosť až do budúcnosti v súlade s požiadavkami na časové relácie plnenia jednotlivých FG,
- môže obsahovať aj odporúčania na zmenu priorít a vykonanie reinvestícií v národných obranných plánoch a programoch,
- rieši otázky spravodlivej deľby finančnej záťaže medzi všetky členské štáty Aliancie,
- poskytuje komplexný posudok o vojenských spôsobilostiach Aliancie vrátane nedostatkov a naznačuje schopnosť Aliancie dosiahnuť schopnosť plniť ambíciu NATO (NATO Level of Ambition –LoA),
- poskytuje výsledky ako relevantné vstupné údaje pre prípadnú aktualizáciu FG a ako základné vstupné informácie pri vypracúvaní PG na ďalší plánovací cyklus (platí striktná zásada, že plány Aliancie sú na obdobie prvých dvoch rokov záväzné pre každú členskú krajinu po obsahovej aj časovej stránke).

2.3 Procesná stránka hodnotenia obrany NATO

Procesnú stránku hodnotenia obrany NATO (pozri príloha č. 1) môžeme vyjadriť v nasledujúcej postupnosti hlavných opatrení:

- vypracovanie Dotazníka obranného plánovania (Defence Planning Questionnaire - DPQ) expertmi NATO a jeho odoslanie členským štátom,
- vypracovanie DPQ členskými štátmi a jeho odoslanie do centrály NATO na ďalšie spracovanie,
- vypracovanie predbežných posudkov jednotlivých členských štátov expertmi Aliancie, ktoré sú známe ako „Kapitoly štátov“,
- vykonanie trilaterálnych rokovaní,
- vykonanie multilaterálnych rokovaní,
- vypracovanie a schválenie dokumentu „Záverečná hodnotiacia správa Aliancie“ (ZHS).

Proces hodnotenia obrany NATO začína vždy v párnom roku vypracovaním DPQ jeho rozoslaním členským štátom Aliancie (DPQ nepredstavuje hodnotenie, ale je nástrojom na zhromaždenie informácií, ktoré sú potom podkladom pre vypracovanie hodnotenia). Členské

štáty vypracujú DPQ v špeciálnom softvéri dodanom z NATO (NATO Defence Planning and Support System - NDPASS) a odošlú ho do centrály Aliancie. Následne sú odpovede v DPQ analyzované expertmi Aliancie, ktorí pripravujú dva predbežné posudky pre každú členskú krajinu individuálne, známe pod názvom „Kapitoly štátov“. Jedna kapitola hodnotí celkovú pripravenosť v politickej oblasti a druhá, ktorú vypracúvajú SCs, hodnotí pripravenosť vo vojenskej oblasti.

Ďalej sú tieto dva posudky postupne prerokované na trilaterálnom a následne multilaterálnom rokovaní za prítomnosti dotknutého štátu, zástupcov všetkých ostatných štátov Aliancie a expertov NATO. V závislosti na výsledkoch rokovaní sú kapitoly dopracované a zapracované ako príloha do Záverečnej hodnotiacej správy Aliancie. Tento proces sa opakuje v priebehu niekoľkých mesiacov pre každú členskú krajinu individuálne. Na začiatku jari nasledujúceho nepárneho roka, keď sa posudzovanie plánov jednotlivých členských krajín uzatvára, Výbor pre hodnotenie obrany NATO (Defence Review Committee - DRC) začína prípravu spracovania Záverečnej hodnotiacej správy Aliancie.

Záverečná hodnotiacia správa Aliancie obsahuje:

- stručnú súhrnnú analýzu, s vyhodnotením stupňa pripravenosti spoločných síl a spôsobilostí Aliancie na plnenie úloh vyplývajúcich z PG,
- vyhodnotenie primeranosti a rizík v naplňovaní plánovaných cieľov Aliancie,
- trendy smerovania obranných plánov členských krajín Aliancie,
- poďakovanie členským krajinám za ich prínos k celkovej pripravenosti Aliancie a za pokrok, ktorý vykonali v príslušnom plánovacom cykle.

Záverečná hodnotiacia správa Aliancie hodnotí dve hlavné oblasti:

- Pripravenosť štátu v politickej oblasti.
- Pripravenosť štátu vo vojenskej oblasti.

Záverečná hodnotiacia správa Aliancie skompletizovaná so všetkými kapitolami členských krajín sa predkladá na schválenie na jarné zasadnutie DPC vo formáte ministrov obrán.

3. NOVÝ SYSTÉM HODNOTENIA OBRANY SR

Nový systém hodnotenia obrany SR stanovuje rámcovú štruktúru KoHO, ktorá má ambíciu vytvárať predpoklady pre komplexné hodnotenie efektívnosti zabezpečenia obrany štátu s dôrazom na transformáciu a efektívne budovanie OS SR. KoHO má byť súčasťou mechanizmov riadenia OP SR v otázkach rozhodovania o dlhodobom smerovaní rozvoja obrany a plnení záväzkov vyplývajúcich z členstva v NATO a v ostatných medzinárodných organizáciách.

3.1 Komplexnosť a systemizácia nového hodnotenia obrany štátu

Základom KoHO sú podklady vypracované zložkami Ministerstva obrany Slovenskej republiky (MO SR) a Generálneho štábu ozbrojených síl Slovenskej republiky (GŠ OS SR), doplnené o hodnotenie tých oblastí obrany a prípravy na obranu, alebo podpory obrany, ktoré spadajú do výhradnej právomoci národných orgánov.

Rozhodnutím ministra obrany SR k materiálu „Nový systém hodnotenia obrany SR“, bolo stanovené vypracovať dokument „Metodika spracovania Komplexného hodnotenia obrany SR“ (Metodika). Účelom metodiky bolo stanoviť postup na vypracovanie KoHO, pričom komplexnosť a systemizácia hodnotenia obrany je vyjadrená v tom, že KoHO:

- predstavuje kritické zhodnotenie súčasných obranných spôsobilostí SR a pripravenosti OS SR plniť úlohy vyplývajúce zo strategických dokumentov SR, uznesení vlády SR a NR SR a medzinárodných záväzkov,
- identifikuje silné stránky a nedostatky v stave obrany štátu, funkčnosť systému obrany SR a použiteľnosť ozbrojených síl SR s dôrazom na ich nasaditeľnosť a udržateľnosť,
- má ambíciu hodnotiť aj stav implementácie úloh v oblasti obrany, plánov OS SR a finančných plánov v porovnaní so stanovenou štruktúrou síl a požadovanými spôsobilosťami,
- tvorí v príslušnom roku základný vstup pre vypracovanie Smernice pre obrannú politiku ministra obrany SR (SOPo), ktorá poskytne základ pre stanovenie politického rámca v otázkach obrany štátu a priorit pre OP SR pre ďalší cyklus obranného plánovania.

3.2 Oblasť komplexného hodnotenia obrany štátu

Vychádzajúc z oblastí súčasného hodnotenia obrany, ktoré sú stanovené podľa DPQ a potreby hodnotiť aj iné oblasti a stránky obrany, prípravy na obranu alebo podpory obrany, ktoré spadajú do výhradnej právomoci orgánov na národnej úrovni, je KoHO vypracúvané v nasledujúcej štruktúre:

- úvod,
- politicko-strategický rámec,
- obranná politika,
- ozbrojené sily SR,
- obstarávanie,
- vyzbrojovanie,
- obranná infraštruktúra,
- výskum, vývoj a vzdelávanie,

- civilné núdzové plánovanie,
- hospodárska mobilizácia a štátne hmotné rezervy,
- závery a odporúčania,
- prílohy.

Hodnotiace oblasti budú posudzovať a hodnotiť jednu časť obrany s nasledujúcim obsahom:

- informácie o budúcich plánoch, kvantitatívnych výstupoch a kvalitatívnych výsledkoch plnenia plánov, programov a rozpočtov,
- konkrétne odporúčania a návrhy na riešenie.

KoHO bude analyzovať a následne integrovať závery a odporúčania hodnotiacich oblastí do jedného komplexného záveru, ktorý bude tvoriť základ na vypracovanie SOPo. SOPo bude ako východiskový dokument OP SR:

- vymedzovať politicko-obranný rámec pre strategické prehodnotenie obrany štátu,
- definovať kľúčové oblasti a požiadavky obrannej politiky na tvorbu nových strategických, koncepčných a plánovacích dokumentov v OP SR,
- určovať základné východiská ďalšieho postupu reformy systému obrany SR a rezortu ministerstva obrany s dôrazom na rozvoj požadovaných spôsobilostí OS SR.

Podrobnejšie členenie oblastí súčasného KoHO je uvedené v prílohe č. 1.

4. KOMPLEXNÉ HODNOTENIE OBRANY SR V SÚLADE S NAVRHOVANÝM HARMONIZOVANÝM OP SR s OP NATO

DR NATO je cyklický proces trvajúci 18 mesiacov, ktorý sa završuje vypracovaním ZHS. Je to jeden z troch základných prvkov OP NATO, ktorý hodnotí dosiahnutý stav a plány budúcich desiatich rokov. V podmienkach OP SR by malo mať ambíciu plniť túto funkciu KoHO. Vplyvom neharmonizovaných systémov obranného plánovania a absencie adekvátnej reakcie na hodnotenia príspevku SR ku kolektívnej obrane NATO nie je v súčasnosti vykonávanie KoHO zosúladené s DR. Vzhľadom na túto skutočnosť je potrebné venovať jeho harmonizovaniu a ďalšiemu skvalitňovaniu neustálu pozornosť. V súčasnej štruktúre vykonávané KoHO nemôže byť vnímané ako konečná verzia, ale len ďalší krok na ceste jeho kontinuálneho skvalitňovania tak, aby mohlo naplniť svoju ambíciu stať sa jediným relevantným zdrojom komplexných informácií pre iniciovanie a následné vykonávanie akýchkoľvek úprav strategických dokumentov SR, plánovacích dokumentov SR, alebo samotného systému OP SR.

4.1 Komplexné hodnotenie obrany SR – návrh zloženia

Pre naplnenie hore uvedeného poslania navrhuje táto harmonizácia zložiť KoHO z nasledujúcich troch základných pilierov (príloha č. 2):

- prvý pilier bude tvorený závermi plánovacích a hodnotiacich dokumentov na medzinárodnej úrovni obranného plánovania.
- druhý bude tvorený výsledkami ukončeného bloku plánovania cieľov síl NATO, ktoré budú spracované do verzie DPQ v slovenskom jazyku.
- tretí pilier, ktorý je vykonávaný v súčasnosti bude hodnotiť národnú a rezortnú úroveň OP SR.

Týmto spôsobom vypracúvané KoHO bude dokument, ktorý bude mať možnosť integrovať všetky relevantné informácie z množstva doteraz spracovávaných dokumentov, bude obsahovať aj informácie národného rozmeru hodnotenia obrany štátu, ktoré nie sú požadované zo strany NATO.

Výsledky analýz týchto troch pilierov budú syntetizované a spracované do záverov a odporúčaní, ktoré budú efektívne využité ako vstupné dáta pre vypracovanie SOPo. Vzhľadom na naplnenie ambície KoHO je nevyhnutné, aby pokrývalo časové obdobie dvanástich rokov; dva roky dozadu a desať budúcich rokov. Týmto spôsobom postihne KoHO všetky úrovne OP SR, stane sa hlavným článkom - motorom pre vykonávanie zmien v harmonizovanom OP SR.

4.2 Komplexné hodnotenie obrany SR – návrh na úpravy

Vo vyspelých štátoch NATO sú hodnotenia ako KoHO jediným a hierarchicky najvyšším hodnotiacim dokumentom štátu v oblasti bezpečnosti a obrany, ktorého výsledky sú rozhodujúce pri prijímaní rozhodnutí o ďalšom postupe v otázkach bezpečnosti a obrany štátu. Tento hodnotiaci proces, zabezpečujúci spätnú väzbu v systémoch obranného plánovania, je vnímaný ako prvok, ktorý ukončuje vykonávanie starého a zároveň poskytuje relevantný podklady na vykonanie nového plánovacieho cyklu. V OP SR má ambíciu plniť túto funkciu KoHO, ktoré bolo zavedené do OP SR v minulom roku. Aby mohlo KoHO túto funkciu plniť bude ho potrebné postupne vyprofilovať do pozície hodnotenia, ktoré bude jediné poskytovať relevantný zdroj komplexných informácií pre iniciovanie a následné vykonávanie akýchkoľvek úprav strategických, alebo plánovacích dokumentov v oblasti obrany SR. V nadväznosti na túto skutočnosť je potrebné venovať KoHO aj naďalej patričnú pozornosť a zabezpečiť jeho kontinuálne skvalitňovanie.

Uvedený cieľ sleduje aj harmonizácia, ktorá navrhuje vykonať v KoHO tieto úpravy:

- inštitucionalizovať KoHO ako integrované hodnotenie obrany najvyššej úrovne v systéme OP SR, ktoré bude určujúce pre iniciovanie, alebo zastavenie vykonávania

- všetkých ostatných hodnotení s výnimkou tých, ktorých vypracúvanie vyplýva zo zákonnej povinnosti alebo uznesení vlády SR,
- zabezpečiť legislatívnu úpravu ustanovení § 25 zákona č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov s cieľom ustanoviť KoHO samostatnú časť OP SR,
 - vyprofilovať KoHO do podoby, aby ako samostatná časť OP SR plnilo funkciu integračného elementu ostatných hodnotení v OP SR. V nadväznosti na túto skutočnosť bude KoHO podľa potreby ovplyvňovať štruktúru a vykonávanie ostatných hodnotení v OP SR,
 - prehodnotiť a upraviť súčasnú štruktúru KoHO aby komplexne postihovala všetky úrovne a funkcie OP SR,
 - v rámci zlad'ovania postupov previazať výsledky analýzy z PG a hodnotenia obrany SR od NATO s príslušnými závermi a odporúčaniami ako východiská v cykle vlastného vykonávania KoHO,
 - prehodnotiť súčasný jednoročný cyklus vykonávania KoHO a zmeniť jeho vykonávanie na dvojročný cyklus v súlade s plánovacím cyklom OP NATO,
 - vzhľadom na navrhovaný prechod KoHO na dvojročný hodnotiaci cyklus prehodnotiť potrebu spracúvať Správu o bezpečnosti SR v ročnej periodicite
 - v nadväznosti na navrhovaný prechod KoHO na dvojročný hodnotiaci cyklus zväziť potrebu iniciovať zmenu uznesenia vlády SR č. 1005/2001 o vypracúvaní a predkladaní „Správy o zabezpečení obrany Slovenskej republiky“ do vlády SR k termínu 31. mája, z každoročného predkladania do vlády SR na dokument, ktorý bude predkladaný v dvojročnom cykle,
 - rozšíriť hodnotiace obdobie KoHO na plus desať rokov, ktoré bude v súlade s vykonávaním plánovania a hodnotenia NATO a v budúcnosti aj EÚ,
 - vzhľadom na značný obsahový rozsah hodnotenia navrhuje táto harmonizácia upraviť časové obdobie vykonávania KoHO na dĺžku 11 mesiacov so začiatkom v apríli nepárneho roka a ukončením vo februári nasledujúceho párneho roka,
 - KoHO predložiť na schválenie do KoMO vo februári nasledujúceho párneho roka (Z uvedeného vyplýva, že napr. KoHO za roky 2005-2006 by sa začalo vypracúvať v apríli 2007 a do KoMO by bolo predložené na schválenie vo februári 2008),
 - údaje zo schváleného KoHO využiť pre potreby vypracovania anglickej verzie DPQ v príslušnom období daného párneho roka.

- prideliť právomoci na riadenie a vykonávanie všetkých činností v KoHO jednej funkcii riaditeľa/vedúceho presne definovanej organizačnej zložky na celé obdobie jeho vykonávania od iniciovania po ukončenie celého procesu,
- odstrániť dvojznačnosť v otázkach zodpovednosti za vykonávanie KoHO (stanovené v dokumente „Metodika spracovania Komplexného hodnotenia obrany SR“) a určiť zodpovednosť za riadenie a vykonávanie všetkých činností v KoHO jednej funkcii riaditeľa/vedúceho presne definovanej organizačnej zložky na celé časové obdobie jeho vykonávania od iniciovania po ukončenie,
- v prípade náhlej zmeny bezpečnostného prostredia, strategického smerovania SR, politicko-vojenskej situácie, priorít obrany SR, vyčleňovaných zdrojov na obranu SR je možné vykonať skrátené KoHO (analýzu len určitých potrebných oblastí), ktoré poskytnú údaje pre vypracovanie SOPo. Týmto spôsobom bude možné iniciovať vykonanie zmien v príprave obrany SR mimo plánovacieho cyklu.

V nadväznosti na tieto skutočnosti navrhuje usporiadanie harmonizácie OP SR s OP NATO zabezpečiť ďalší rozvoj navrhnutých pilierov KoHO takto:

- **prvý pilier**, ktorý táto harmonizácia odporúča zaviesť, bude zameraný na medzinárodnú úroveň obranného plánovania. Základom vykonávania hodnotenia v tomto pilieri budú analýzy PG a ZHS a ich následné vyhodnotenie. Porovnanie výsledkov týchto hodnotení s výsledkom hodnotenia bezpečnostného prostredia v treťom pilieri, strategickými dokumentmi a v určitých prípadoch aj dlhodobými plánmi SR poskytne odpoveď na otázky v súvislosti s potrebou prehodnotenia strategických dokumentov a Dlhodobého plánu. Takto bude zabezpečený nepretržitý systémový výkon prehodnocovania strategických dokumentov SR a Dlhodobého plánu. V usporiadaní tejto harmonizácie bude prvý pilier vykonávaný v období 6 mesiacov od apríla do konca septembra nepárneho roka,
- **druhý pilier**, ktorý navrhuje harmonizácia zaviesť bude na základe výsledkov ukončeného bloku „Plánovanie cieľov síl NATO“ vypracúvať dokument „verzia DPQ v slovenskom jazyku“ a následne analyzovať potrebu vykonania zmien v Dlhodobom pláne. Predmetná verzia DPQ bude v sebe zahŕňať všetky nové požiadavky na sily, spôsobilosti a zmeny už v minulosti deklarovaných záväzkov SR na medzinárodnej úrovni na obdobie budúcich desiatich rokov. Porovnanie týchto nových požiadaviek, ktoré sa stali záväzkami SR voči NATO/EU s dlhodobými plánmi SR (vo výnimočnom prípade s cieľmi definovanými v strategických dokumentoch) poskytne obraz o potrebe vykonať zmeny v Dlhodobom pláne. Tento druhý pilier bude

vykonávaný v období 3 mesiacov od decembra nepárneho roka do konca februára následného párneho roka.

- **tretí pilier** je v súčasnosti orientovaný na vykonávanie hodnotenia na národnej a rezortnej úrovni. Vzhľadom na ambíciu KoHO hodnotiť všetky časti OP SR bude potrebné transformovať tento pilier podľa vykonávania plánovania na päť hodnotiacich častí: hodnotenie bezpečnostného prostredia, výsledky dlhodobého, strednodobého, krátkodobého plánovania a hodnotenie úrovne implementácie poslednej SOPo. Následne bude potrebné v súlade s požiadavkami a prioritami hodnotenia upraviť štruktúru každej hodnotiacej časti. Týmto spôsobom môžu byť výsledky analýz, hodnotení, záverov a odporúčaní KoHO pripravené pre vypracovanie SOPo vo forme presného cieleného návrhu na zásah do plánovania, alebo implementácie konkrétnych plánov. Tretí pilier sa navrhuje vykonávať v období 7 mesiacov od apríla do konca októbra nepárneho roka.

Výsledky hodnotení jednotlivých pilierov budú spracované formou syntézy do záverov a odporúčaní KoHO, ktoré budú vstupnými dátami pre vypracovanie SOPo. KoHO bude v navrhovanom usporiadaní pokrývať časové obdobie mínus dva roky plus desať rokov a naplní tak po obsahovej i časovej stránke svoju ambíciu stať sa jediným relevantným dokumentom, ktorý poskytne komplexné informácie pre riadenie OP SR.

5. ZÁVER

Doterajšie požiadavky na systém hodnotenia obrany SR zo strany NATO sa viazali predovšetkým na vyplňovanie DPQ. Spojenci však od nás požadujú podstatne viac, a síce do maximálnej možnej miery zosúladiť národné postupy OP SR s OP NATO. V OP NATO je DRje jedným z troch prvkov celého systému a má stanovené procedúry, ktoré sme sa zaviazali do harmonizovaného systému prevziať.

V oblasti hodnotenia obrany SR bol schválením východiskových dokumentov - „Nový systém hodnotenia obrany SR“ a „Metodika spracovania Komplexného hodnotenia obrany SR“ začatý proces nového systému hodnotenia, ktorého jadrom bude vypracúvanie KoHO, ako nového dokumentu, ktorý bude integrovať doterajšie hodnotenia v otázkach obrany. Nové hodnotenie je obsahovo, procesne a temporálne koncipované tak, aby bolo efektívne využiteľné pri vypracúvaní SOPo a Správy o bezpečnosti SR. KoHO v systéme harmonizovaného OP SR s OP NATO sa navrhuje spracovať prvýkrát za obdobie rokov 2005-2006 a v čase od apríla 2007 do februára 2008 (s navrhovaným schválením v KoMO vo februári 2008). Východiskami pre vypracúvanie KoHO budú vyhodnotenie analýzy

Závěrečnéj hodnotiacej správy Aliancie, výsledky rokovaní Cieľov síl 2008, rezortné aj národné hodnotenia rôznych oblastí obrany atď.

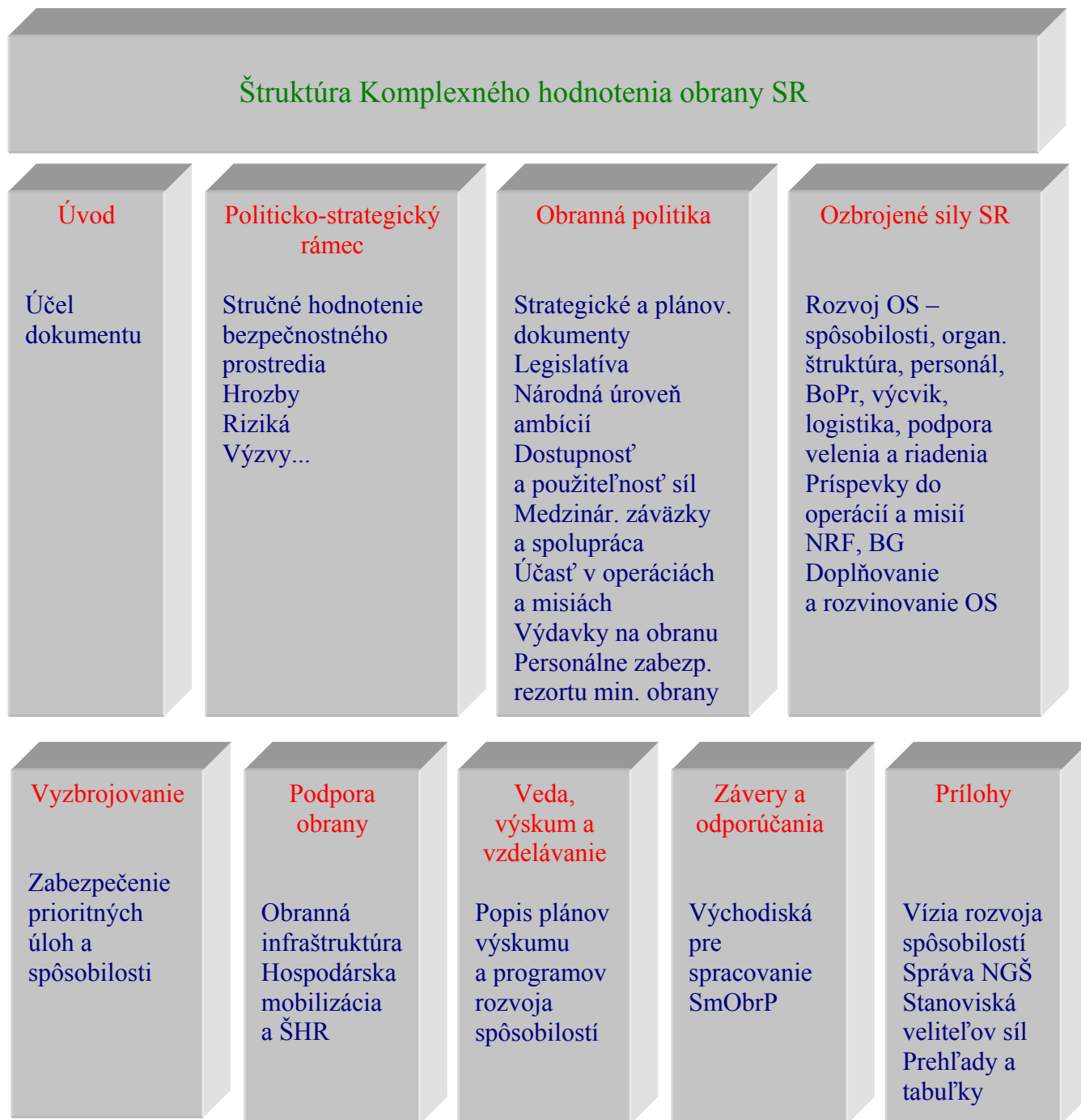
V harmonizovanom hodnotení obrany SR sa zabezpečí nielen hodnotenie za dva roky dozadu, ale aj hodnotenie budúceho stavu a vykonanie potrebných opatrení pre dosiahnutie budúcich kapacít a ich spôsobilostí, ku ktorým sme sa pre NATO zaviazali v horizonte nasledujúcich desiatich rokov (obdobie rokov 2008-2018 v nadväznosti na FG 2008). V DR je pohľad dozadu východiskom pre nasmerovanie úsilia do budúcnosti, teda obsahuje rozmer hodnotenia plánovania budúcich síl a ich spôsobilostí. Prispôbením KoHO obsahovým a časovým reláciám DR sa zabezpečí aktívne prepojenie oboch systémov obranného plánovania a vytvorenie nového prostredia v oblasti hodnotenia obrany tak, aby reakcie systému OP SR na požiadavky Aliancie boli plne v súlade so strategickými a plánovacími dokumentmi SR. Význam hodnotenia obrany zvyrazňuje aj skutočnosť, že „harmonizáciu obranného a operačného plánovania na národnej úrovni a v rámci NATO musia (plánovači) realizovať v súlade so strategickými a doktrinálnymi dokumentmi Slovenskej republiky a Severoatlantickej aliancie, prioritne prostredníctvom komplexného hodnotenia obrany a permanentného hodnotenia a revízie cieľov síl“ [7].

BIBLIOGRAFICKÉ ODKAZY

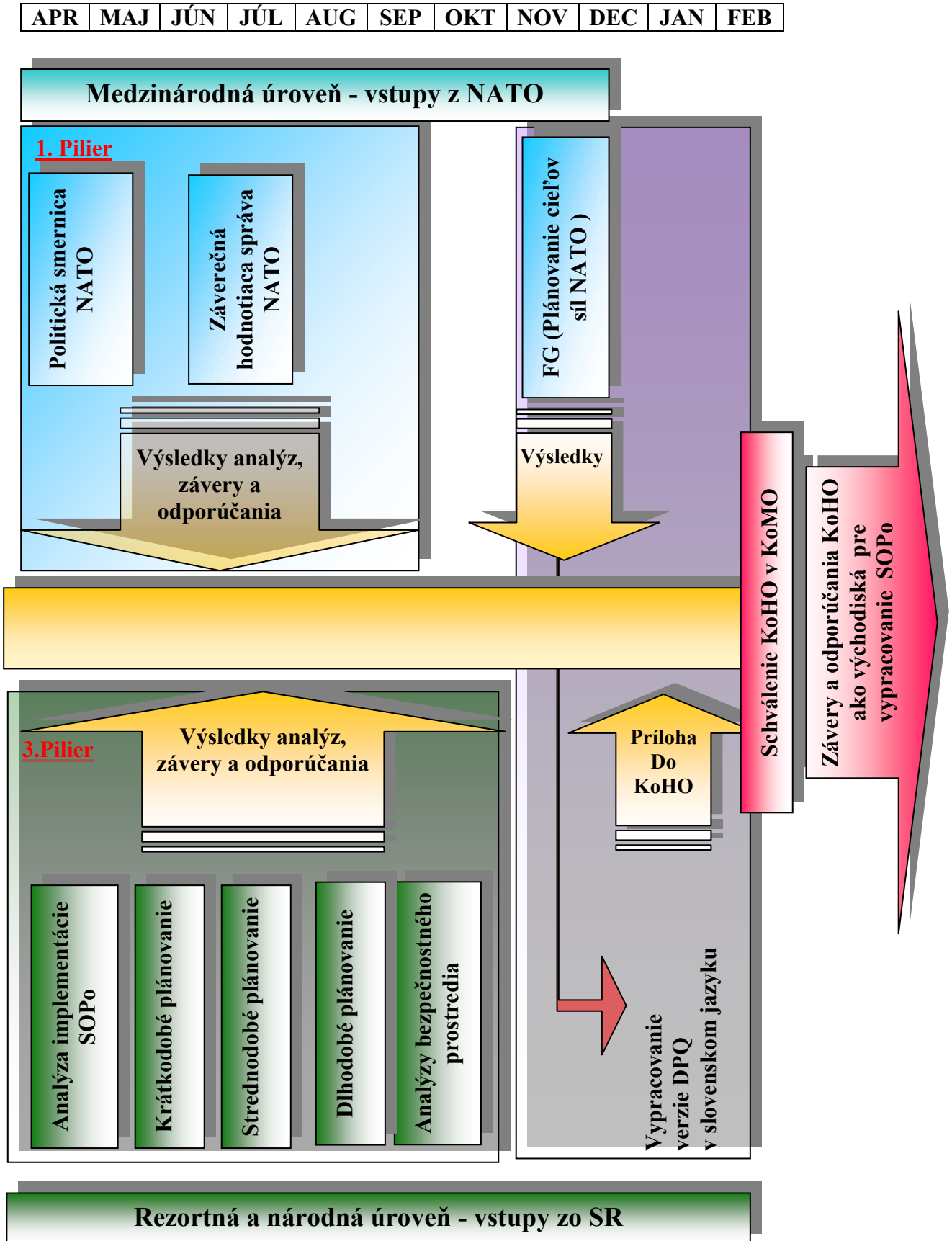
- [1] Obranná stratégia Slovenskej republiky, schválená NR SR 23. septembra 2005, Bratislava, NR SR, 2005
- [2] Doktrína ozbrojených síl Slovenskej republiky (B), Generálny štáb ozbrojených síl Slovenskej republiky, Bratislava, 2005
- [3] Materiál „Nový systém hodnotenia obrany SR“, schválený na 10. zasadnutí KoMO, Rozhodnutie ministra obrany SR č. p. OAPI-17-20/2005-10.KoMO
- [4] Materiál: „Metodika spracovania Komplexného hodnotenia obrany SR“, č. p.: SEOPMV-245/2005, Bratislava, 2005, príloha č. 2
- [5] Šimko, V.: „Harmonizácia národného obranného plánovania s obranným plánovaním Aliancie – obsahové a temporálne aspekty“, záverečná práca, Liptovský Mikuláš, Národná akadémia obrany, 2006 (v štádiu spracovania)
- [6] Šubín, S.: „Kritéria hodnotenia efektívnosti zabezpečenia obranyschopnosti štátu“, záverečná práca, Liptovský Mikuláš, Národná akadémia obrany, 2006.
- [7] BABIAK, M. – KELEMEN, M.: Stratégie štátu a plánovanie ozbrojených síl. In: Vojenské reflexie. L. Mikuláš : NAO, 2006, č. 2/2006, str. 27.

Oblasti Komplexného hodnotenia obrany SR

(možný variant)

NÁVRH KOMPLEXNÉHO HODNOTENIA OBRANY SR

STRATÉGIE ŠTÁTU A PLÁNOVANIE OZBROJENÝCH SÍL

brigádny generál Ing. Martin BABIAK*

Národný vojenský predstaviteľ pri SHAPE/ACO, Mons, Belgicko

plk. Ing. Miroslav KELEMEN, PhD.*

Kurz národnej bezpečnosti, NAO, Liptovský Mikuláš

ABSTRAKT

Strategický rámec plánovania ozbrojených síl má vytvárať podmienky pre vyvážené využitie vojenských nástrojov štátnej moci pri realizácii jeho zámerov, v súlade s alokovanými zdrojmi na obranu. Odborný článok prezentuje globálny pohľad na vzájomné väzby elementov strategického rámca plánovania OS SR pre obranu bezpečnostných záujmov štátu.

Kľúčové slová: stratégia, cieľ, prostriedky, zdroje, ozbrojené sily.

1. ÚVOD

Postavenie štátu a jeho reálny vplyv na tvorbu, usporiadanie a rozvoj medzinárodných vzťahov a svetového poriadku, ako aj na udalosti, ktoré môžu ovplyvňovať bezpečnostné prostredie, determinujú poslanie, štruktúru a použitie jeho ozbrojených síl.

Základom pre strategický rámec plánovania ozbrojených síl sú politicko-strategické a vojensko-strategické východiská štátu, definované v „Bezpečnostnej stratégii Slovenskej republiky“¹ a v „Obrannej stratégii Slovenskej republiky“², schválených Národnou radou SR v septembri 2005. Bezpečnostné záujmy štátu, v kontexte uznávaných hodnôt, ktorých spoločnosť nie je ochotná sa vzdať, predstavujú pre ozbrojené sily najvyššie chránenú hodnotu národno-štátnych záujmov.

2. STRATEGICKÝ RÁMEC PLÁNOVANIA OZBROJENÝCH SÍL SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Samotné strategické prostredie pre proces plánovania ozbrojených síl tvorí súbor kľúčových faktorov – elementov, ktoré zásadným spôsobom ovplyvňujú hodnotiaci, rozhodovací a plánovací proces síl:

- Bezpečnostné záujmy štátu,

* e-mail: martin.babiak@shape.nato.int, Miroslav.KELEMEN@mil.sk

¹ Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky. Bratislava: NR SR, 2005, 15 s.

² Obranná stratégia Slovenskej republiky. Bratislava: NR SR, 2005, 11 s.

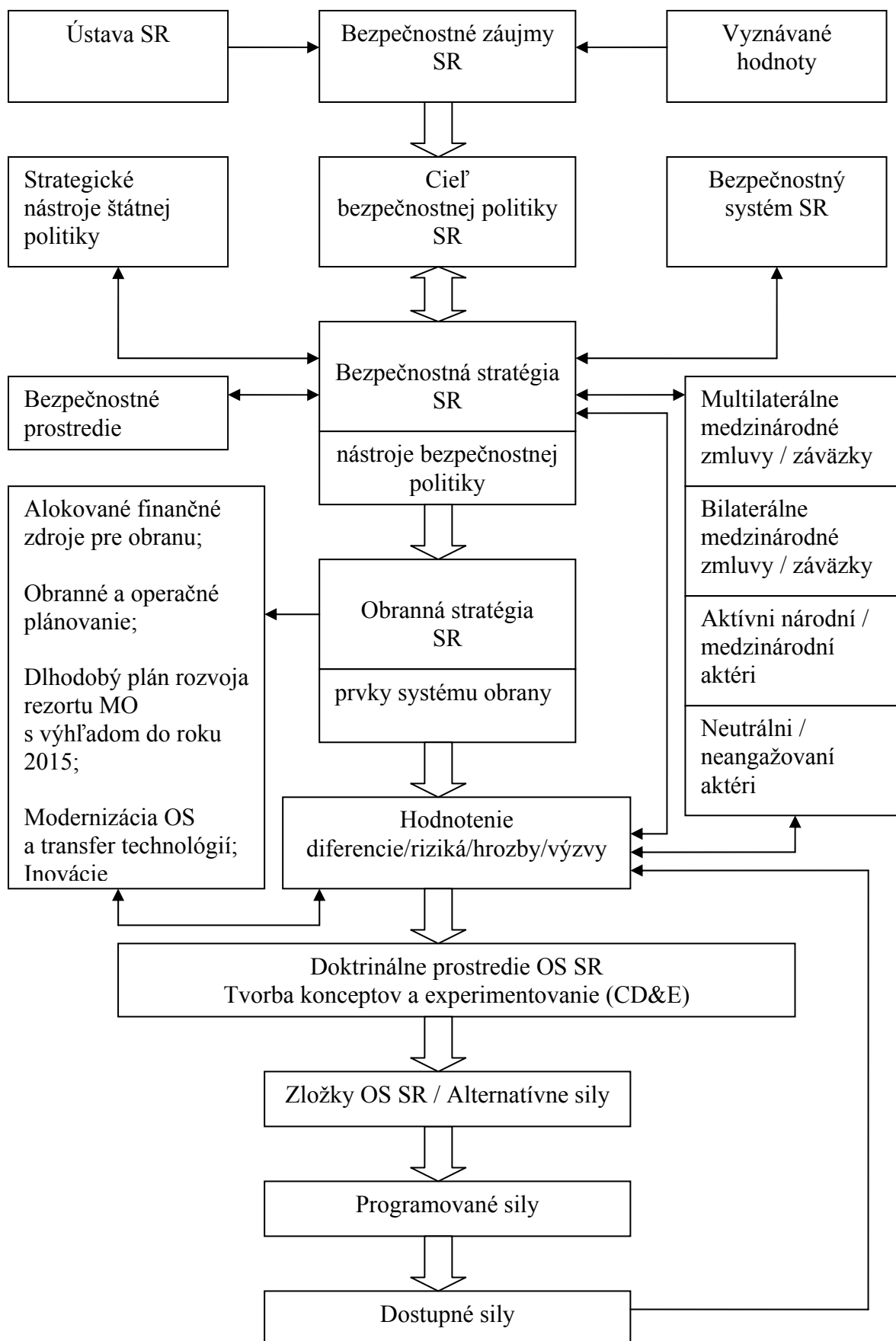
- Cieľ bezpečnostnej politiky štátu,
- Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky,
- Obranná stratégia Slovenskej republiky,
- Doktrinálne prostredie OS SR / Tvorba konceptov a experimentovanie,
- Hodnotiaci proces,
- Rozhodovací proces,
- Plánovací proces,
- Spätná väzba (procesov a stavov).

Aké sú naše očakávania od strategického prostredia štátu pre plánovanie a tvorbu jeho ozbrojených síl?:

- vytvoriť politicko-strategické a vojensko-strategické východiská a podmienky pre plánovanie a tvorbu síl,
- udržiavať rovnováhu medzi politickou stratégiou štátu, úrovňou národných ambícií deklarovaných v medzinárodnom prostredí v oblasti bezpečnosti, a vojenskými nástrojmi štátu pre realizáciu a obranu jeho bezpečnostných záujmov,
- udržiavať rovnováhu medzi definovanými záujmami a cieľmi štátu, dostupnými nástrojmi štátnej moci pre ich uskutočňovanie, v realistickom kontexte zdrojového rámca štátu (ľudských, materiálnych, technických a finančných zdrojov),
- zabezpečiť akcieschopnosť štátu pre elimináciu, redukcii, alebo riadenie súčasných (resp. potencionálnych) rizík, hrozieb a výziev vo všetkých procesoch, stavoch a v prostredí strategického rámca plánovania ozbrojených síl,
- aplikovať metodológiu kritického myslenia v celom procese tvorby stratégií štátu, plánovania a tvorby jeho ozbrojených síl,
- vytvoriť podmienky pre tvorbu a experimentovanie s alternatívnymi koncepciami (štruktúrami) síl, ako napríklad „CDE – Concept Development and Experimentation“ NATO a pod., s implikáciou pre doktrinálne prostredie v ozbrojených silách,
- reálnosť plánovania, tvorby, výcviku, zabezpečenia a použitia interoperabilných ozbrojených síl s požadovanými spôsobilosťami a stupňom operačnej pripravenosti.

Komplexnosť a systémový prístup k procesu plánovania ozbrojených síl vyjadruje aj zložitosť a kvalita vzťahov (vplyvov) medzi kľúčovými elementmi navzájom a k podporným elementom, ktoré dotvárajú „infraštruktúru“ procesu plánovania síl.

Bloková schéma zobrazuje základné väzby medzi elementmi strategického rámca plánovania ozbrojených síl v podmienkach Slovenskej republiky (Obr. 1):

Obr. 1 Bloková schéma elementov strategického rámca plánovania ozbrojených síl - variant

3. ELEMENTY STRATEGICKÉHO RÁMCA PLÁNOVANIA OZBROJENÝCH SÍL SLOVENSKEJ REPUBLIKY

V súlade s názormi odbornej verejnosti a skúsenosťami z ozbrojených síl významných globálnych aktérov v bezpečnostnom prostredí je:

- „... *stratégia* najlepším sprievodcom pre plánovanie síl. Pre získanie čo najviac z našich limitovaných národných zdrojov (prostriedkov), musíme rozhodnúť, kde chceme ísť (ciele), a ako plánujeme, že sa tam dostaneme (stratégia);
- ...*plánovanie síl* môže byť definované ako proces stanovenia vojenských požiadaviek založených na zhodnotení bezpečnostných potrieb štátu a na výbere vojenských síl, pre splnenie týchto požiadaviek v rámci rozpočtových obmedzení;
- ... *výber síl* zahŕňa hodnotenie schopnosti dostupných síl podporovať národnú vojenskú stratégiu a čeliť budúcim ohrozeniam a výzvam.“³.

Najvyššie chránenou hodnotou národno-štátnych záujmov pre ozbrojené sily SR sú **bezpečnostné záujmy štátu**, presne definované v Bezpečnostnej stratégii Slovenskej republiky, zamerané primárne na:

- individuálnu bezpečnosť občanov a slobodu jednotlivca,
- teritoriálnu obranu štátu a ochranu jeho záujmov,
- rozvoj demokratického zriadenia, právneho štátu a trhovej ekonomiky,
- ochranu ľudských práv a slobôd v národnej a medzinárodnej dimenzii,
- aktívny príspevok štátu k bezpečnosti a stabilite vo svete a k bezpečnosti spojencov v rámci Euroatlantického strategického partnerstva, a v neposlednom rade na
- rozvoj efektívnosti medzinárodných organizácií s účasťou Slovenskej republiky.

Presadzovanie a obrana bezpečnostných záujmov štátu sa zabezpečuje prostredníctvom bezpečnostnej politiky, ktorou štát môže aktívne vplývať na bezpečnostné prostredie.

Cieľom bezpečnostnej politiky SR je „zaručenie bezpečnosti občana a štátu v stabilnom a predvídateľnom bezpečnostnom prostredí“⁴. Nová **Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky** priniesla významnú zmenu chápania problematiky bezpečnosti. V menovanom strategickom dokumente sa zdôrazňuje, že „... Bezpečnosť SR je zviazaná s bezpečnosťou štátov v Euroatlantickej oblasti a závisí od globálnej bezpečnosti. Úroveň našej bezpečnosti odráža našu schopnosť spolupracovať a zapájať sa do riešenia konfliktov za našimi hranicami tam, kde je zdroj hrozby a nestability“⁵. Za tradičné **nástroje bezpečnostnej politiky** sa pritom

³ Richmond M. Lloyd: Strategy and Force Planning Framework. In: Strategy and Force Planning. New Port: Naval War College Press, 1997, 2nd ed., p. 4. ISBN 1-884733-08-5

⁴ Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky. Bratislava: NR SR, 2005, s. 7.

⁵ Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky. Bratislava: NR SR, 2005, s. 12.

považujú: zahraničná politika a Ozbrojené sily Slovenskej republiky. Strategickými nástrojmi štátnej politiky sú diplomacia, ekonomický a vojenský potenciál štátu.

Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky, v súlade s formulovanými bezpečnostnými záujmami štátu:

- hodnotí bezpečnostné prostredie štátu, s dôrazom na tendencie vývoja, bezpečnostné hrozby a výzvy,
- rešpektuje multilaterálne/bilaterálne medzinárodné zmluvy a záväzky štátu, a
- vplyv aktívnych národných a medzinárodných aktérov, ako aj existenciu neutrálnych a neangažovaných aktérov v bezpečnej problematike,
- zdôrazňuje význam rozvoja bezpečnostného systému štátu, ako predpokladu rastu celkového bezpečnostného potenciálu štátu,
- formuluje bezpečnostnú politiku štátu, postavenú na pilieroch Euroatlantického bezpečnostného priestoru, Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky Európskej únie a spolupráce SR so spojencami, partnermi a medzinárodnými organizáciami.

Posun od klasickej, individuálnej obrany územia ku globálnej, kolektívnej ochrane a obrane bezpečnostných záujmov členského štátu Severoatlantickej aliancie, odráža **Obranná stratégia Slovenskej republiky**, ktorá definuje politicko-vojenské východiská obrany Slovenska. Nová filozofia bezpečnosti štátu „v meniacom sa bezpečnostnom prostredí“⁶ (globálnom, regionálnom a lokálnom) prezentuje novú dimenziu našej obrannej politiky. Zmena charakteru obrany Slovenskej republiky má pritom významný vplyv na všetky nástroje štátnej moci (prvky systému obrany), s dôrazom na ozbrojené sily a ich schopnosť realizovať bezpečnostnú politiku na národnej úrovni a v rámci medzinárodných bezpečnostných záväzkov štátu.

Požiadavky na obranu Slovenskej republiky sú pre vojenské nástroje definované a konkretizované v troch rovinách:

- v strategických úlohách ozbrojených síl,
- v ďalších úlohách ozbrojených síl vyplývajúcich z medzinárodných záväzkov SR, a
- v asistenčných úlohách ozbrojených síl na podporu orgánov verejnej moci,

v súlade s ktorými plní úlohy aj vojenská diplomacia, vojenské spravodajstvo, vojenské školstvo (vzdelávacie inštitúcie a výcvikové zariadenia), obranný priemysel a pod.

Obranná stratégia Slovenskej republiky priamo ovplyvňuje:

- alokované finančné zdroje pre obranu, perspektívne určené na úrovni 2% HDP,

⁶ P. Nečas – S. Szabo: Back to the future: geopolitical security or chaos? [Monograph]. Košice : FA TU, 2006, 111 p. ISBN 80-8073-433-X

- Dlhodobý plán rozvoja rezortu ministerstva obrany s výhľadom do roku 2015 (ktorý je pokračovaním Dlhodobého plánu štruktúry a rozvoja Ozbrojených síl Slovenskej republiky – Model OS SR 2010),
- obranné a operačné plánovanie v národnom prostredí, „v súlade so Severoatlantickou alianciou“⁷,
- modernizáciu ozbrojených síl a transfer nových technológií do jej prostredia,
- inovačné procesy, ktoré nevnímame ako „reformy reforiem“, ale kvalitatívne a kvantitatívne zmeny stavov v ozbrojených silách, požadovaným smerom; sú prirodzeným hnacím motorom evolúcie vo vojenstve a nie dôkazom toho, že predchádzajúce postupy a prístupy boli určite nesprávne v spektre vzdelávania, výcviku, výstroja, výzbroje, zabezpečenia alebo použitia ozbrojených síl.

Strategické dokumenty štátu a plány rezortu ministerstva obrany sú predmetom permanentného procesu *hodnotenia* na úrovni politického vedenia štátu, parlamentu a politického riadenia ozbrojených síl pri realizácii ich civilnej kontroly a riadenia, ako aj na úrovni velenia ozbrojených síl. Proces hodnotenia sa pritom zameriava najmä na identifikáciu rozdielov medzi súčasným a požadovaným stavom, alebo požiadavkami (diferencie), hodnotenie súčasných, alebo potencionálnych rizík, ohrození a výziev pri realizácii bezpečnostnej politiky štátu (plnenia plánov rezortu). Jeho neoddeliteľnou súčasťou je *spätná väzba* procesov a stavov, pre ich kontrolu, korekciu a plánovanie budúcnosti ozbrojených síl v národnej a medzinárodnej dimenzii. Je vecou zodpovedných pracovníkov, do akej miery využijú možnosť byť komplexne, pravdivo a včas informovaní.

Politicko-strategické a vojensko-strategické východiská pre obranu Slovenskej republiky ako aj napĺňanie záväzkov vyplývajúcich z členstva v NATO a Európskej únii odráža Doktrína Ozbrojených síl Slovenskej republiky. Približuje vojensko-strategické princípy a operačné zásady použitia ozbrojených síl, budovania a rozvoja ich spôsobilostí a zvyšovania operačnej pripravenosti. Doktrína Ozbrojených síl Slovenskej republiky je kľúčovým dokumentom širokého *doktrinálneho prostredia ozbrojených síl*

Základné *zložky Ozbrojených síl SR*, tvorené Pozemnými silami OS SR, Vzdušnými silami OS SR a Silami výcviku a podpory OS SR, predstavujú pre stratégov a plánovačov hlavné *alternatívne sily* pre realizáciu bezpečnostnej politiky štátu, v kontexte jeho medzinárodných záväzkov. Operační plánovači vykonávajú výber z alternatívnych síl, pre riešenie konkrétnej krízovej situácie, alebo vojenskej operácie vojnového/nevojnového

⁷ P. Nečas – J. Nižňanský – S. Szabo: NATO Response Force planning. In: Acta avionica [vedecký časopis]. Košice : Letecká fakulta Technickej univerzity Košice, 2005, č. 11, roč. VII, s. 23 – 26. ISSN 1335-9479

charakteru. „Kým operačné plánovanie identifikuje pre tieto situácie minimálne požiadavky na spôsobilosti síl a zostavuje súbory síl na splnenie konceptov použitia síl, obranné plánovanie využíva tieto závery na riešenie rozdielov medzi požiadavkami a disponibilnými silami za účelom usmernenia rozhodnutí o budúcich cieľoch síl.“⁸.

Súčasnú alternatívnu silu s identifikovanými diferenciami od požadovaných síl (spôsobilostí síl) predstavujú v podstate *programované sily*, ktoré po svojej realizácii (odstránení rozdielov) stávajú základnými *dostupnými silami* štátu pre obranu jeho záujmov, naplnenie záväzkov a dosiahnutie úrovne národných ambícií.

Uvedené procesy je potrebné vnímať v národnom aj v aliančnom (resp. koalíčnom) prostredí. Agendu o národnom príspevku v operáciách v rámci článku 5 Washingtonskej zmluvy, alebo v operáciách mimo článku 5 Washingtonskej zmluvy rieši Slovenská republika spravidla prostredníctvom Stálej delegácie SR pri NATO v Bruseli. Zastúpenie rezortu ministerstva obrany pri Stálej delegácii pri NATO predstavuje Sekcia obrany MO a Úrad vojenského predstaviteľa v Bruseli, Úrad národného vojenského predstaviteľa pri Hlavnom spojeneckom veliteľstve síl v Európe v Monse, a Národný styčný predstaviteľ pri Spojeneckom veliteľstve pre transformáciu v Norfolku.

Vojenský predstaviteľ v Bruseli reprezentuje v Bruseli náčelníka Generálneho štábu OS SR vo Vojenskom výbore NATO a pri Európskej únii. Zúčastňuje sa prípravy a tvorby národného stanoviska k politickým požiadavkám Severoatlantickej rady a Vojenského výboru NATO, resp. k požiadavkám z EÚ.

Národný vojenský predstaviteľ v Monse „... je orgánom náčelníka Generálneho štábu OS SR pri strategickom veliteľstve NATO v Európe (SHAPE/ACO) na realizáciu vojenskej politiky SR vo vojensko-odbornej oblasti.“⁹ a koordináciu požiadaviek vrchného veliteľa spojeneckých síl v Európe na vojenské sily so spôsobilosťami a možnosťami, ktorými OS SR disponujú. Súčasne riadi činnosť národných styčných predstaviteľov pri podriadených veliteľstvách.

Národný vojenský predstaviteľ plní, o.i., dve rozhodujúce úlohy:

- reprezentuje NGŠ OS SR v procese plánovania a vytvárania síl pre operácie NATO, a
- podieľa sa na procese vypracovania balíkov spôsobilostí a cieľov síl.

Vojenský predstavitelia, v odbornej podriadenosti náčelníka Generálneho štábu OS SR, plnia svoje poslanie a úlohy v súčinnosti s príslušnými štábmi generálneho štábu.

⁸ Doktrína Ozbrojených síl Slovenskej republiky (B). Bratislava: NGŠ OS SR, 2005, s. 20-21.

⁹ SEOPMV-GŠ/2003: Pôsobnosť ..., čl. 4. Bratislava: MO SR, 2003.

4. ZÁVER

Bezpečnostná a Obranná stratégia Slovenskej republiky definujú nové politicko-strategické a vojensko-strategické východiská obrany štátu, ktoré vnímajú národnú bezpečnosť ako neoddeliteľnú súčasť globálnej stability a bezpečnosti. Ochrana bezpečnostných záujmov Slovenskej republiky nie je preto len záležitosťou národných ozbrojených síl, ale sú garantované aj v rámci kolektívnej obrany členského štátu Severoatlantickej aliancie a všetkých dostupných nástrojov štátu. Aktívny príspevok štátu k bezpečnosti a stabilite vo svete a k bezpečnosti spojencov v rámci Euroatlantického strategického partnerstva, za hranicami nášho štátu, je prirodzenou súčasťou tohto procesu.

Úlohou stratégov je preto vytvárať podmienky pre plánovanie a budovanie malých, moderných, nasaditeľných, dobre vycvičených, vystrojených a vyzbrojených ozbrojených síl, s expedičným charakterom deklarovaných síl, v rámci medzinárodných bezpečnostných záväzkov štátu. Udržiavať rovnováhu medzi politickou stratégiou štátu, úrovňou národných ambícií v medzinárodnom prostredí v oblasti bezpečnosti a vojenskými nástrojmi štátu pre realizáciu a obranu jeho bezpečnostných záujmov. V neposlednom rade, udržiavať rovnováhu medzi definovanými záujmami a cieľmi štátu, dostupnými nástrojmi štátnej moci pre ich uskutočňovanie, v realistickom kontexte zdrojového rámca.

Úlohou plánovačov je prostredníctvom nástrojov obranného a operačného plánovania zabezpečiť efektívny rozvoj ozbrojených síl, dosahovanie požadovaných spôsobilostí a stupňa ich operačnej pripravenosti, v súlade s koncepciami použitia síl na riešenie krízových situácií, alebo vojenských operácií. Harmonizáciu obranného a operačného plánovania na národnej úrovni a v rámci NATO musia realizovať v súlade so strategickými a doktrinálnymi dokumentmi Slovenskej republiky a Severoatlantickej aliancie, prioritne prostredníctvom komplexného hodnotenia obrany a permanentného hodnotenia a revízie cieľov síl.

Garantom efektívneho plánovania a úspešnej transformácie ozbrojených síl do podoby síl 21. storočia, je pritom vzdelaný a vycvičený personál, ktorý nie len naplánuje, vytvorí a prezentuje, ale aj ďalej rozvinie ich spôsobilosti a celkový potenciál. Nestrácajme preto zo zreteľa skutočnosť, že „úspešné tímy sú zostavené zo vzdelaných pracovníkov, ktorí majú jasnú víziu, veria v svoje poslanie, navzájom sa povzbudzujú iniciatívou a rozvojom zručností“¹⁰.

¹⁰ J. Borovský: Manažment zmien – cesta k rastu konkurencieschopnosti. Bratislava: EUROUNION, 2005, s. 82.
ISBN 80-88984-66-1

VYBRANÉ ASPEKTY Z PROBLEMATIKY KRITÉRIÍ HODNOTENIA EFEKTÍVNOSTI ZABEZPEČENIA OBRANYSCHOPNOSTI ŠTÁTU

plk. Ing. Stanislav ŠUBÍN

Kurz národnej bezpečnosti, NAO, Liptovský Mikuláš

ABSTRAKT

Hodnotenie obrany štátu predstavuje komplexné posúdenie stavu plnenia úloh v širokom rozmere zahrňujúcim množstvo oblastí a stránok obrany štátu od obrannej politiky, stavu ozbrojených síl SR až po oblasť podpory obrany spadajúcej do pôsobnosti iných rezortov a subjektov. Ak hovoríme o efektívnosti v systéme obrany štátu máme na mysli hodnotenie dosiahnutého progresu previazané na vynakladanie verejných prostriedkov na plnenie úloh obrany štátu s dôrazom na očakávaný rozvoj ozbrojených síl SR, najmä osvojenie si požadovaných spôsobilostí pre budúce operácie. Mieru rozvoja nám napomáhajú určovať merateľné ukazovatele používané v systéme monitorovania a hodnotenia programov programového rozpočtovania. Naším spoločným záujmom je vytvoriť taký systém merania plnenia cieľov schválených programov, ktorý nám čo najjednoduchším spôsobom umožní zisťovať, aké skutočné výstupy resp. výsledky sme dosiahli a za aké skutočne vyčerpané verejné prostriedky. Porovnaním plánovaných a skutočne dosiahnutých parametrov môžeme zisťovať, či sme sa chovali efektívne, tzn. či sme maximalizovali výsledok činnosti vo vzťahu k disponibilným verejným prostriedkom.

Kľúčové slová: program, cieľ, merateľný ukazovateľ, kritérium, indikátor,
monitorovanie, hodnotenie.

„Aj kvantitatívne výstupy, aj kvalitatívne výsledky sú dôležité. Len pri hodnotení obidvoch dostaneme plnší obraz o tom, čo sa v programe zrealizovalo a s akým efektom. Merať môžeme počítateľné (kvantitatívne) výstupy, ako aj nepočítateľné (kvalitatívne) výsledky. Pre vyhodnocovanie je veľmi dôležité nielen určiť čo chceme dosiahnuť, ale aj ako budeme vedieť, že sme to skutočne dosiahli.“

Vakulová, L.: Evaluácia - sprievodca pre pracovníkov mimovládnych organizácií, príručka, Bratislava, NDS, 2005, str. 26, ISBN 80-969349-1-0

1. ÚVOD

Efektívnosť vynakladania verejných prostriedkov, je spolu s hospodárnosťou a účinnosťou jednou z najdôležitejších požiadaviek ekonomického fungovania rezortu ministerstva obrany, ako súčasti verejného sektoru SR. Obmedzený zdrojový rámec na obranu štátu vyžaduje, aby sa na jednej strane prostriedky alokovali v súlade so stanovenými zámermi a cieľmi programov a na strane druhej, aby systém umožňoval vyhodnocovať (merať), či sa k cieľom približujeme, alebo nie a bol schopný korigovať prípadné odchýlky od programov programového rozpočtovania. Jednou z najdôležitejších dimenzií hodnotenia obrany štátu je hodnotenie efektívnosti, v ktorom majú svoje nezastupiteľné miesto merateľné ukazovatele (kritéria, indikátory) plnenia cieľov programov programového rozpočtovania.

Na základe nových stratégií schválených v septembri 2005 v Národnej rade SR je možné konštatovať, že rozhodujúcim cieľom reformy ozbrojených síl SR sú ich nové kapacity a spôsobilosti. Základným nástrojom na dosiahnutie tohto cieľa je harmonizovaný systém obranného plánovania SR s obranným plánovaním v NATO. Ciele plánov a následne programov, podprogramov, projektov a prvkov však musia presne pomenúvať, kde sa chceme dostať, ako dosiahnuť požadovanú kvalitatívnu zmenu vo všetkých rozhodujúcich oblastiach - v personáli, výcviku či modernizácii výzbroje a techniky. Preto je veľmi dôležité kvalitne určiť cieľový stav ozbrojených síl SR, tzn. čo vlastne chceme realizáciou programov v ozbrojených silách SR dosiahnuť.

V nadväznosti na dokumenty „Nový systém hodnotenia obrany SR“ a „Metodika spracovania Komplexného hodnotenia obrany SR“, bol začatý proces komplexného hodnotenia, ktorého výstupom bude spracovávanie dokumentu „Komplexné hodnotenie obrany SR“. Uvedený dokument má ambíciu integrovať všetky relevantné informácie z množstva doteraz spracovávaných dokumentov. Hodnotenú oblasť sú nastavené kompatibilne s oblasťami hodnotenia podľa NATO, obsahom dokumentu je však aj národný rozmer hodnotenia oblastí obrany štátu nepožadovaných zo strany NATO.

Dôležitou skutočnosťou je aj funkcia ako východiskového dokumentu pre politicko-strategické usmernenie obrany štátu do budúcnosti, tzn. dokumentu efektívne využiteľného pri spracovávaní Smernice pre obrannú politiku SR (následne aj pre Smernice pre obranné plánovanie SR) a pri spracovávaní Správy o bezpečnosti SR.

2. SÚČASNÝ STAV V HODNOTENÍ EFEKTÍVNOSTI ALOKÁCIE ZDROJOV Z POHĽADU ROZVOJA OZBROJENÝCH SÍL SR

Zavedenie systému obranného plánovania SR (podľa amerického systému PPBS - Planing Programming and Budgeting System) vytvorilo východiskové podmienky pre zvyšovanie efektívnosti vynakladania verejných prostriedkov na obranu. Základným nástrojom hodnotenia plnenia zámerov, cieľov a merateľných ukazovateľov programov, podprogramov, projektov a prvkov v rámci programového rozpočtovania rezortu ministerstva obrany je systém monitorovania a hodnotenia. Postup správcov rozpočtových kapitol v celom rozpočtovom procese z hľadiska prípravy, realizácie, monitorovania a hodnotenia programov upravuje Ministerstvo financií SR (ďalej len „MF SR“) vydávaním metodických pokynov (napr. „Metodický pokyn Ministerstva financií SR pre programové rozpočtovanie“ zo dňa 13. júla 2005 a ďalšie). Podľa usmernení MF SR sa používajú merateľný ukazovateľ výstupu (meria množstvo tovarov, služieb alebo prác vytvorených zo vstupov, spája sa s operačným cieľom), merateľný ukazovateľ výsledku (meria priamy a okamžitý účinok produkovaných tovarov, služieb alebo prác, spája sa so špecifickým cieľom) a merateľný ukazovateľ efektívnosti (meria priemerné náklady na jednotku výstupu). Systém monitorovania a hodnotenia plnenia cieľov programov programového rozpočtovania je tiež ustanovený usmerneniami MF SR. Správca kapitoly vykonáva monitorovanie plnenia cieľov programov (vrátane medzirezortných programov). Monitorovanie programu sa vymedzuje ako priebežné posudzovanie plnenia cieľov programu počas celého obdobia jeho realizácie, vykonáva sa najmenej dvakrát ročne (v rezorte ministerstva obrany spravidla k 30. júnu a 30. septembru príslušného roku) a jeho výsledky využíva správca rozpočtovej kapitoly na operatívne riešenie zistených nedostatkov. Hodnotenie programov je proces zameraný najmä na hodnotenie účinkov a dôsledkov plnenia programov a ich častí, pričom pozostáva z hodnotenia ex ante (pred zaradením programu do programovej štruktúry kapitoly, formou hodnotiacej štúdie), ročného hodnotenia (zameranie na efektívnosť, hospodárnosť a účinnosť cieľov a stručnú informáciu o splnení cieľov s využitím porovnania plánovaných a dosiahnutých hodnôt merateľných ukazovateľov) a hodnotenia ex post (u časovo ohraničených programov, častí programov sa vykonáva do jedného roka po ich skončení, formou hodnotiacej štúdie, u časovo neohraničených programov sa vypracováva periodicky v intervale štyroch rokov). V podmienkach rezortu ministerstva obrany sú pravidlá na monitorovanie a hodnotenie plnenia plánovaných ukazovateľov stanovené v dokumente Ekonomické pravidlá riadenia rezortu ministerstva obrany, ktorý bol schválený na rokovaní 10. KoMO z 20. októbra 2005.

Z usmernení MF SR vyplýva jednoznačná previazanosť procesu stanovovania cieľov a merania ich naplňovania. Len precízne stanovenie cieľov (a ich rozdeľovanie na operačné a špecifické) môže vypovedať to, čo chceme realizáciou programov dosiahnuť a len precízne

stanovené merateľné ukazovatele (vzťahnuté na operačné a špecifické ciele) môžu skutočne merať úroveň naplňovania cieľov programov. V dostupných materiáloch v tejto oblasti je problém identifikovať druhy cieľov a merateľných ukazovateľov. V súvislosti s určovaním cieľov je potrebné poukázať na súčasnú prax, podľa ktorej sa krátkodobé výsledkové ciele a/alebo výstupové ciele stanovujú v kontexte cieľov strednodobého programového plánu. Existujú však programy a ich časti, pre ktoré v krátkodobom horizonte ciele nie sú stanovené. V dôsledku toho sa v monitorovacích a hodnotiacich procesoch plnenia krátkodobých programov programového rozpočtovania (podľa metodiky MF SR sa na programovú štruktúru kapitoly na rozpočtový rok predkladá návrh rozpočtu rozpočtovej kapitoly ministerstva na 1 + 2 roky) prakticky vyhodnocujú ciele definované v strednodobom programe na krátkodobý časovom horizont, alebo sa nevyhodnocujú (v prípade, ak plnenie daného cieľa v krátkodobom horizonte nie je uvedené). Ciele na jeden rok boli v minulosti vyhodnocované a určované aj v RMO, ktorých vydávanie sa v súvislosti s prechodom na systém Komplexného hodnotenia obrany SR predpokladá prehodnotiť. Uvedenou praxou sa krátkodobé ciele do rozpočtu na 1 + 2 roky preberajú zo strednodobého programu, ktorý nie vo všetkých položkách reflektuje potreby určovania krátkodobých cieľov. Tu je potrebné upozorniť na možný rozpor s ustanovením prílohy č. 1 Technická pomôcka - umiestnenie zámerov a cieľov v programovej štruktúre manuálu k metodickému pokynu MF SR č. 5238/2004-42. Podľa uvedenej prílohy sa krátkodobé výsledkové ciele a/alebo výstupové ciele na všetkých úrovniach programovej štruktúry (program, podprogram, projekt/prvok) formulujú na úrovni program alebo podprogram vždy, ak program alebo podprogram nie sú ďalej členené a na úrovni projekt/prvok vždy.

Z uvedeného vyplýva, že stanovovanie cieľov a ich merateľných ukazovateľov v jednotlivých programoch, podprogramoch, projektoch a prvkoch je potrebné zosúladiť s vydanými metodickými pokynmi a ďalšími súvisiacimi aktmi MF SR.

Súčasný systém monitorovania a hodnotenia plnenia programov nevykazuje priamu súvislosť medzi plánovanými výstupmi/výsledkami a na ne alokovanými zdrojmi, skutočne dosiahnutými výstupmi/výsledkami a na ne skutočne vynaloženými výdavkami a porovnanie dosiahnutých parametrov (plusy a mínusy vo vecnom a ekonomickom vyjadrení a celkový efekt). Systém aktualizácie rozpočtu rozpočtovej kapitoly ministerstva (rozpočet obsahuje tiež rozpis rozpočtových prostriedkov podľa programov programového rozpočtovania) prostredníctvom rozpočtových opatrení napriek tomu, že v procese schvaľovania rozpočtových opatrení sa posudzuje ich dopad na programový plán, umožňuje odklony od stanovených cieľov programov, prevod financií na iné programy, alebo na neplánované

programy (napr. v roku 2005 bolo realizovaných viac ako 1000 rozpočtových opatrení). Z dôvodu neexistencie príslušného dokumentu nie je možné exaktne vyhodnotiť, koľko výdavkov rozpočtovej kapitoly ministerstva v príslušnom rozpočtovom roku sa vynaložilo na neplánované programy a aktivity rezortu ministerstva obrany (odhad je cca 20-40% v príslušnom roku). Odklony od plánov majú však dopad na časové a kvalitatívne plnenie dlhodobých zámerov a cieľov transformácie ozbrojených síl SR. V rezorte ministerstva obrany sú v súčasnosti k dispozícii zhodnotenia čerpania rozpočtu podľa rozpočtovej klasifikácie, funkčnej klasifikácie a podľa programov programového rozpočtovania (správy o plnení príjmov a čerpaní výdavkov rozpočtovej kapitoly ministerstva), ale absentuje dokument, z ktorého by bolo možné zistiť, aký dopad malo použitie zdrojov na neplánované programy na kvalitu plnenia plánovaných programov, najmä z pohľadu približovania sa k očakávanej kvalitatívnej zmene v kapacitách a spôsobilostiach ozbrojených síl SR. Doplnenie tohto dokumentu k existujúcim monitorovacím a hodnotiacim dokumentom by iste prispelo ku zvýšeniu transparentnosti a systémovosti v tejto oblasti a objektívnejšiemu vyhodnocovaniu dopadov realizácie neplánovaných programov na plnenie stanovených plánov, programov a rozpočtov.

3. VÝCHODISKÁ PRE ZMENU V OBLASTI HODNOTENIA EFEKTÍVNOTI ALOKÁCIE ZDROJOV Z POHĽADU ROZVOJA OZBROJENÝCH SÍL SR

3.1 Merateľné ukazovatele v systéme komplexného hodnotenia obrany štátu

V systéme komplexného hodnotenia obrany štátu je potrebné analyzovať informácie o kvantitatívnych výstupoch a kvalitatívnych výsledkoch plnenia plánov, programov a rozpočtov s využitím stanovených kritérií a štandardov s dôrazom na nasledujúce merateľné ukazovatele, citujem:

„všeobecné ukazovatele:

- makroekonomické indikátory (populácia, HDP, HDP per capita),
- demografické indikátory,
- výdavky na obranu (celkové výdavky, výdavky na obyvateľa, percentuálny podiel obranných výdavkov k HDP),
- výdavky na operácie pod vedením NATO a na operácie vedené pod mandátom iných medzinárodných organizácií,
- celkový počet vojenského personálu,
- celkový počet hlavných druhov zbraní, techniky a zbraňových systémov,

- celkový počet civilného personálu,
- obranné výdavky na vojaka,
- obranné výdavky na prevádzku a údržbu mimo zdrojov rezortu obrany,
- výdavky na výstavbu a infraštruktúru,
- výdavky na obstaranie,
- výdavky na výskum a vývoj,
- percentuálny podiel výdavkov na modernizačné programy.

nasaditeľnosť a udržateľnosť ozbrojených síl SR

- celkový počet osôb pozemných síl a vzdušných síl,
 - celkový počet jednotiek (osôb) pozemných síl a vzdušných síl, ktorý je štruktúrovaný, pripravený a vybavený na nasadenie do operácií,
 - priemerný počet osôb nasadených v operáciách za obdobie predchádzajúcich dvoch rokov,
 - priemerný počet jednotiek (osôb) nasadených v režime Síl rýchlej reakcie NATO/Bojových jednotiek EÚ (NRF/BG),
 - celkový počet prostriedkov na nasadenie síl do operácií mimo územia štátu.
- obranná infraštruktúra a obranný priemysel*
- obranný priemysel zapojený do národných a medzinárodných projektov,
 - predaj prebytočnej a ostatnej techniky, materiálu a majetku,
 - darovanie prebytočnej a ostatnej techniky, materiálu a majetku,
 - export,
 - import.“ [1]

3.2 Indikátory kvalitatívnej zmeny v rozvoji očakávaných spôsobilostí ozbrojených síl SR

Samostatnou kapitolou pri hodnotení efektívnosti sú otázky, či vykázaný kvalitatívny výsledok odráža aj skutočnú zmenu (napr. úroveň vycvičenosti, personálnej pripravenosti atď.). Pri hodnotení niektorých vojenských aspektov obrany štátu je potrebné poukázať na skutočnosť, že na úrovni sekcie obranného plánovania a manažmentu zdrojov ministerstva sa pri monitorovaní a hodnotení plnenia programov programového rozpočtovania uvádzajú z oblasti rozvoja očakávaných spôsobilostí ozbrojených síl SR výsledné štatistické údaje zo špecifických druhov hodnotení najmä hodnotenia operačnej pripravenosti ozbrojených síl SR. V oblasti vojensko-strategického hodnotenia použiteľnosti ozbrojených síl SR sa však používajú aj ďalšie špecifické hodnotenia, napr. hodnotenie bojovej pripravenosti

deklarovaných jednotiek pozemných síl (CREVAL - Combat Readiness Evaluation), taktické hodnotenie leteckých útvarov, pozemnej protivzdušnej obrany a systémov prieskumu a velenia (TACEVAL - Tactical evaluation) a iné. Tieto sa do hodnotenia programov programového rozpočtovania zatiaľ nedostávajú, čo sťažuje sledovanie rastu kvality v porovnaní s vynaloženými finančnými prostriedkami. V novom systéme hodnotenia obrany štátu - komplexnom hodnotení obrany SR, je žiaduce docieľiť užšie prepojenie hodnotenia vojensko-odborných spôsobilostí ozbrojených síl SR s hodnoteniami plnenia programov programového rozpočtovania. Zo systému hodnotenia operačnej pripravenosti ozbrojených síl SR, vykonávaného podľa príslušnej smernice, sa do hodnotenia plnenia programov programového rozpočtovania dostávajú špecifické údaje identifikujúce čiastkovú aj celkovú použiteľnosť ozbrojených síl SR, napr. že daná jednotka, útvar dosiahla k hodnotenému obdobiu úroveň vycvičenosti T-2, úroveň personálnej pripravenosti P-2, úroveň materiálnej vybavenosti M-2, celková operačná pripravenosť C-2 atď. Z preberaných výstupných údajov však nie je možné zistiť skutočnú úroveň kvalitatívnej zmeny ozbrojených síl SR vyplývajúcu napr. z:

- dosiahnutého hodnotenia (známky) pri preskúšaní z jednotlivých druhov prípravy ozbrojených síl SR,
- dosiahnutej kvality pri ukončení jednotlivých etáp výcviku (družstvo, čata, rota, prápor).

Ako závažným problémom sa javí špecifikovanie základných kritérií pre hodnotenie vycvičenosti jednotiek. Počet výcvikových dní potrebných pre dosiahnutie jednotlivých úrovní vycvičenosti, nemôže byť jediným relevantným kritériom. Takto chápaná problematika môže v hodnotení predurčovať ako lepšie vycvičenú tú jednotku, ktorá mala ročným plánom výcviku stanovené dosiahnutie nižšej úrovne. Napr. jednotka, ktorá má ukončiť výcvik etapou roty, bude potrebovať k tomu menej dní ako tá, ktorá má ukončiť výcvik etapou práporu. V praxi to znamená, že v určitom období bude táto vykazovať vyššiu úroveň vycvičenosti, ako jej na roveň postavená iná jednotka, ktorá však má dosiahnuť vyššiu etapu. Ak u oboch jednotiek bude spôsobilosť na plnenie operačných úloh napr. T-1 znamená to, že jedna je schopná plniť úlohy v zostave práporu, druhá len v zostave roty. Tento rozdiel v bojovej použiteľnosti na roveň postavených jednotiek (útvarov) však nie je možné z hodnotenia operačnej pripravenosti (a následne z hodnotenia plnenia programov programového rozpočtovania) zistiť.

Ďalším problémom v hodnotení operačnej pripravenosti je oblasť hodnotenia materiálnej vybavenosti, kde reálne tabuľková nedoplnenosť jednotky (útvaru) môže znížiť dosiahnutú

úroveň hodnotenia, pričom napr. chýbajúci počítač na štábe nie je možné z hľadiska bojovej pripravenosti porovnávať s chýbajúcim vrtuľníkom.

Závažným problémom sa javí aj vykazovanie dosiahnutia stanovenej úrovne plánovanej vycvičenosti, pričom skutočná vycvičenosť nemusí zodpovedať vykazanej z dôvodu nesplnenia tém cvičení podľa programov výcviku (v dôsledku legálnej možnosti veliteľov rôznych stupňov velenia ovplyvňovať svojimi vstupmi vlastný obsah výcviku atď.). Možnosť subjektívne ovplyvňovať kvalitu výcviku a zároveň legálne vykazovať dosiahnutie stanovenej úrovne vycvičenosti skresľuje dosiahnutú úroveň a skutočnú bojovú použiteľnosť jednotiek a útvarov ozbrojených síl SR. Možným východiskom z danej situácie je zavedenie systému hodnotenia jednotiek v danej etape podľa stanovených indikátorov a za účasti nezávislej kontroly („malá certifikácia“ - certifikácia etapy výcviku jednotky). K tomu je však potrebné nastaviť indikátory hodnotenia (možné využitie poznatkov z teórie evaluácie), rozčleniť ich podľa závažnosti (napr. extrémne dôležité, dôležité a menej dôležité) a stanoviť kritéria úspešnosti (napr. potrebné % pre dosiahnutie výborného, dobrého, vyhovujúceho a nevyhovujúceho hodnotenia). Tiež je namieste otázka precíznosti našej práce so zistenými nedostatkami, kde by sa východiskom pre zmenu mohla stať napr. metodológia členenia nedostatkov a práce s nimi podľa hodnotenia CREVAL.

Z uvedeného je vidieť, že naznačené problémy sú samostatnou a rozsiahlou kapitolou hodnotiacich procesov, ktorú je potrebné podrobiť dôslednej analýze a využiť všetky dostupné poznatky k objektívnejšiemu vyhodnocovaniu dosahovania kvalitatívnej zmeny ozbrojených síl SR. Jednou z ciest je posúdenie smernice pre hodnotenie operačnej pripravenosti aj z hľadiska vyššie uvedených problémov. Ďalšou z ciest je precíznejšia práca s indikátormi zmeny, napr. zadefinovať nevyčerpanie alokovaných zdrojov na plánovanú aktivitu (cvičenie, špeciálny výcvik atď.) ako indikátor možného nesplnenia aktivity v plánovanom rozsahu (úroveň cvičiaceho prvku) a požadovanej kvalite (splnenie stanovených tém podľa programov výcviku, vyvedenie plánovaného počtu techniky, vykonanie plánovaného počtu strelieb atď.). Objavenie sa tohto indikátora by signalizovalo problém, ktorý je nutné následne analyzovať vo všetkých súvislostiach - plánované náklady na cvičenie, skutočné výdavky na cvičenie, počty cvičiacich, počty a typy vyvedenej techniky, témy programov výcviku atď.). Ako ďalšie je možné uviesť nasledujúce príklady indikátorov zmeny:

- nevyčerpanie finančných prostriedkov na plánované programy ako indikátor neplnenia stanovených výstupov/výsledkov programov,

- čerpanie finančných prostriedkov na neplánované programy ako indikátor plnenia neplánovaných programov (výstupov/výsledkov),
- nesplnenie stanovených tém výcviku (jednotných minimálnych požiadaviek pre celé ozbrojené sily SR) ako indikátor nedosiahnutia plánovanej úrovne vycvičenosti,
- účasť profesionálnych vojakov cvičiaceho prvku na cvičení (špeciálnom výcviku atď.) v % z celkového počtu profesionálnych vojakov daného prvku ako indikátor nesplnenia danej etapy výcviku cvičiaceho prvku,
- počet vyvedenej bojovej techniky cvičiaceho prvku na cvičenie (špeciálny výcvik atď.) v % z celkového počtu bojovej techniky daného prvku ako indikátor nesplnenia danej etapy výcviku cvičiaceho prvku.

Príklady indikátorov kvalitatívnej zmeny v rozvoji očakávaných spôsobilostí ozbrojených síl SR sú uvedené v prílohe č. 2.

Priradením „cenovky“ k týmto ukazovateľom kvalitatívnej zmeny, tzn. za aké plánované náklady sa mala dosiahnuť a za aké skutočné výdavky sa dosiahla (dosiahla jej časť, alebo sa nedosiahla), bude možné porovnávať efektívnosť alokácie zdrojov z pohľadu rozvoja očakávaných spôsobilostí ozbrojených síl SR. Tak bude možné prepojiť meranie kvalitatívnej zmeny v spôsobilostiach s procesom monitorovania a hodnotenia plnenia programov programového rozpočtovania. Intenzívnejšie zameranie sa na hodnotenie kvalitatívnych výsledkov je síce prácnejšie, ale má aj výhody v porovnaní s prevažujúcim zameraním sa na počítateľné výstupy. Už len samotná diskusia o definovaní indikátorov zamýšľaných kvalitatívnych výsledkoch bude prínosom, pretože ich určenie zabezpečí, že sa vecne príslušní funkcionári sústredia na rovnakú vec, čím sa minimalizuje rôznorodosť názorov na to, čo sa vlastne realizáciou príslušného programu snažíme dosiahnuť a v akej kvalite zmenu očakávame.

Hodnoteniu a overovaniu predkladaných údajov o plnení cieľov vo vecnej a finančnej rovine je potrebné venovať náležitú pozornosť už z toho dôvodu, že každoročne sa minú značné finančné prostriedky na programy a aktivity, ktoré neboli plánované, pričom ich realizácia mohla byť na úkor rozvoja ozbrojených síl SR. Tieto skutočnosti je potrebné dôsledne overovať a prijímať opatrenia na ich minimalizáciu. Rozpracovanie indikátorov zmeny a vytvorenie vzťahu: plánovaný výsledok -skutočný výsledok - alokované zdroje - skutočné výdavky umožní požadované porovnávanie efektívnosti ako základného východiska k efektívnejšiemu, hospodárnejšiemu a účinnejšiemu využívaniu verejných prostriedkov a ich presmerovaniu na požadovaný rozvoj ozbrojených síl SR. Je to úloha pre profesijné skupiny zaoberajúce sa operačnou a bojovou pripravenosťou v súčinnosti s profesijnými skupinami

programových plánovačov, monitorovačov a hodnotiteľov. V kontexte transformácie ozbrojených síl SR a súčasného spôsobu hodnotenia plnenia úloh sa ako potrebné javí štandardizovať systém hodnotenia dosahovaného progresu pri budovaní požadovaných kapacít a spôsobilostí. Požiadavka na hodnotenie efektívnosti vynakladania verejných prostriedkov na obranu prináša potrebu spracovania štandardov na hodnotenie zvyšovania spôsobilostí ozbrojených síl SR v porovnaní s výsledkami plnenia plánovaných (aj neplánovaných) programov programového rozpočtovania. Zároveň je potrebné zväžiť možnosť prevzatia celého komplexu hodnotenia podľa metodológie CREVAL (pozemné sily) a TACEVAL (vzdušné sily a sily prieskumu a velenia) na všetky jednotky ozbrojených síl SR. Unifikácia systému hodnotenia by mohla napomôcť k vytvoreniu jednotného systému hodnotenia všetkých jednotiek a dosiahnutiu väčšej transparentnosti a systematickosti v tejto oblasti. Nie je dôvod na rôzne prístupy k hodnoteniu jednotiek len z dôvodu rozdielnych stupňov pripravenosti síl vyššej pripravenosti, nižšej pripravenosti a dlhodobo rozvíjaných síl.

Ako vyplýva z vyššie uvedeného ide v celom komplexe o dôležitú spätnú väzbu v procese plánovania a riadenia. Organizačné a personálne dobudovanie štruktúr všetkých úrovní, ktorých úlohou je vykonávanie procesu monitorovania a hodnotenia, je preto nutné prehodnotiť s cieľom napomôcť dosahovaniu očakávanej zmeny ozbrojených síl SR cestou kvalitnejšieho zhodnocovania plnenia programov.

4. ZÁVER

Efektívnosť z ekonomického hľadiska znamená maximalizovanie výsledkov činnosti vo vzťahu k disponibilným verejným prostriedkom, jej vyhodnocovanie sa preto musí vykonávať cestou porovnávaní nákladovosti. Výsledkom analýzy súčasného stavu v oblasti určovania zámerov, cieľov a merateľných ukazovateľov a spôsobu monitorovania a hodnotenia programov programového rozpočtovania je zistenie, že v dostupných materiáloch je problém identifikovať druhy cieľov a merateľných ukazovateľov. V tomto systéme sa v prevažnej miere pracuje s operačnými cieľmi, na ktoré sú naviazané merateľné ukazovatele kvantitatívnych výstupov. Požiadavkou doby je zameranie väčšej pozornosti na meranie zmeny kvality, k čomu je potrebné sledovať špecifické ciele a k nim priradené merateľné ukazovatele kvalitatívnych výsledkov.

Súčasný systém monitorovania a hodnotenia plnenia programov programového rozpočtovania nevykazuje priamu súvislosť medzi plánovanými výstupmi/výsledkami a na ne alokovanými zdrojmi, skutočne dosiahnutými výstupmi/výsledkami a na ne skutočne

vynaloženými výdajmi a porovnanie dosiahnutých parametrov vecne a ekonomicky. Neexistuje žiaden dokument, ktorý by tieto skutočnosti vyhodnocoval aj z pohľadu porovnania vynakladania finančných prostriedkov na plánované a neplánované programy a prípadný dopad na dosahovanie zmeny kvality ozbrojených síl SR. Stanovenie transparentných pravidiel na predkladanie zmien v plánoch a programoch cestou informačných správ ministrovi obrany SR (minimalizovanie tejto možnosti) by napomohlo znížiť neplánované vstupy a výšku verejných prostriedkov vynakladaných mimo plánovaných programov. Úlohou stratégov je „udržiavať rovnováhu medzi definovanými záujmami a cieľmi štátu, dostupnými nástrojmi štátnej moci pre ich uskutočňovanie, v realistickom kontexte zdrojového rámca“¹.

Rozhodujúcim cieľom rezortných plánov, programov a rozpočtov sú nové kapacity ozbrojených síl SR a dosiahnutie ich požadovaných spôsobilostí. Hlavným nástrojom na jeho splnenie tohto cieľa je systém obranného plánovania SR. Základným východiskom do systému obranného plánovania je kvalitné stanovenie cieľov plánov, programov, aktivít na ich splnenie a merateľných ukazovateľov sledovania plnenia cieľov, tzn. ako dosiahnuť očakávanú kvalitatívnu zmenu v personáli, výcviku či modernizácii výzbroje a techniky ozbrojených síl SR. Problémom však je, že v súčasnosti nemôžeme hovoriť o jednoznačnom výklade obsahu pojmu „spôsobilosti“. Uvedené poznanie vyplýva z porovnania ich definície podľa Obrannej stratégie SR a Doktríny ozbrojených síl SR (B). Znamená to, že v politicko-vojenskej a vojensko-odbornej dimenzii nie sú budúce spôsobilosti terminologicky a významovo zjednotené (označujú sa ako napr. strategické a operačné spôsobilosti ozbrojených síl SR, bojové spôsobilosti, obranné spôsobilosti, základné spôsobilosti ozbrojených síl SR atď.). Uvedená skutočnosť neprispieva ku zvyšovaniu kvality definovania cieľového stavu ozbrojených síl SR. Odstránenie tejto nejednotnosti a neprehľadnosti je výzvou do budúcnosti pre zodpovedných funkcionárov vecne príslušných organizačných útvarov Ministerstva obrany SR a zložiek Generálneho štábu ozbrojených síl SR.

Na základe analýzy súčasného stavu merania dosahovania požadovanej zmeny ozbrojených síl SR je možné konštatovať, že monitorovanie a hodnotenie plnenia programov sa nevykonáva v súlade s metodickými pokynmi MF SR, pretože neobsahuje dôsledné posúdenie požadovaných aspektov.

V oblasti hodnotenia obrany SR bol schválením východiskových dokumentov - „Nový systém hodnotenia obrany SR“ a „Metodika spracovania Komplexného hodnotenia obrany

¹ Babiak, M. - Kelemen, M.: Stratégie štátu a plánovanie ozbrojených síl. In: Vojenské reflexie. L. Mikuláš : NAO, 2006, č. 2/2006, str. 27. Reg. č. NAO-EČ-2/2006

SR“, začatý proces nového systému hodnotenia, ktorého jadrom bude spracovávanie „Komplexného hodnotenia obrany SR“, ako nového dokumentu štruktúrovaného podľa oblastí hodnotení v NATO a integrujúceho doterajšie hodnotenia do jedného materiálu. Nové hodnotenie je obsahovo, procesne a temporálne koncipované tak, aby bolo efektívne využiteľné pri spracovávaní Smernice pre obrannú politiku SR a Správy o bezpečnosti SR.

Jedným z východísk pre zmenu v oblasti hodnotenia efektívnosti alokácie zdrojov z pohľadu rozvoja ozbrojených síl SR môže byť primerané prevzatie niektorých skúseností zo systému hodnotenia programov napr. v mimovládnych organizáciách, najmä z oblastí sledovania a merania úspešnosti programov po kvantitatívnej aj kvalitatívnej stránke. Rozdelenie nástrojov sledovania a merania na kritéria úspešnosti (v prípade kvantitatívnych - počítateľných výstupov) a indikátory (v prípade kvalitatívnych - nepočítateľných výsledkov) sa javí ako precíznejšie a zrozumiteľnejšie, než používanie univerzálneho pojmu „merateľný ukazovateľ“ (výstupu, výsledku a efektívnosti) podľa pokynov MF SR. Využívanie ponúkaných nástrojov hodnotenia programov môže byť pre rezort ministerstva obrany prínosom k objektívnejšiemu hodnoteniu plnenia programov programového rozpočtovania a dôslednejšiemu hodnoteniu efektívnosti vynakladania prostriedkov štátneho rozpočtu.

Porovnávanie efektívnosti alokácie zdrojov vynakladaných na obranu z pohľadu rozvoja očakávaných spôsobilostí ozbrojených síl SR musí obsahovať dimenziu porovnania vzťahu plánovaný výstup/výsledok - plánovaný náklad a dosiahnutý výstup/výsledok - skutočný výdaj. Je potrebné doplniť vykazované údaje z hodnotenia operačnej pripravenosti ozbrojených síl SR, hodnotenia CREVAL, TACEVAL a iných vojenských hodnotení použiteľnosti ozbrojených síl SR o ďalšie údaje približujúce ich skutočne dosiahnutú úroveň vycvičenosti, personálnej pripravenosti, materiálnej vybavenosti a celkovej operačnej pripravenosti. Tieto otázky sú samostatnou kapitolou hodnotiacich procesov, ktorú je potrebné podrobiť dôslednej analýze a využiť všetky dostupné poznatky, aby sme dokázali objektívnejšie vyhodnotiť najmä to, čo je v súčasnom transformačnom procese najdôležitejšie - dosiahnutý reálny progres v rozvoji očakávaných spôsobilostí ozbrojených síl SR. Jedným z odporúčaní je posúdenie smernice pre hodnotenie operačnej pripravenosti a precíznejšia práca s indikátormi kvalitatívnej zmeny. Priradením plánovaných nákladov a skutočných výdavkov k indikátorom kvalitatívnej zmeny bude možné porovnávať efektívnosť alokácie zdrojov z pohľadu rozvoja očakávaných spôsobilostí ozbrojených síl SR. Unifikácia systému hodnotenia podľa metodológie CREVAL (TACEVAL) by mohla prispieť k vytvoreniu jednotného systému hodnotenia všetkých jednotiek a k dosiahnutiu väčšej transparentnosti a systematickosti v tejto oblasti.

V súvislosti s otázkami monitorovania a hodnotenia je potrebné analyzovať samotný obsah činnosti monitorovania a jej vykonávateľa v rezorte ministerstva obrany, kde sa existujúci systém javí byť v rozpore s požiadavkou na monitoring ako nezávislú externú kontrolu. Problém spočíva v tom, že monitorovanie plnenia cieľov programov programového rozpočtovania vykonávajú pracovníci SEOPMZ ministerstva, pričom podľa usmernení MF SR je to úlohou správcu rozpočtovej kapitoly. Výsledkom môže byť konflikt záujmov, pretože programoví plánovači sú aj „monitorovačmi“ a hodnotiteľmi svojich produktov. Odstránenie tohto rozporu je výzvou do budúcnosti pre zodpovedných funkcionárov sekcie ekonomiky a finančného manažmentu ministerstva a sekcie obranného plánovania a manažmentu zdrojov ministerstva.

BIBLIOGRAFICKÉ ODKAZY

- [1] Materiál: „Metodika spracovania Komplexného hodnotenia obrany SR“, č. p.: SEOPMV-245/2005, Bratislava, 2005, príloha č. 2, str. 2-4
- [2] Vakulová, L.: Evaluácia - sprievodca pre pracovníkov mimovládnych organizácií, príručka, Bratislava, NDS, 2005, str. 7, 11, 19, 26-31, 34, ISBN 80-969349-1-0
- [3] Lašček, L.: „Obranné výdavky SR a problém ich efektívnosti v systéme ekonomických nástrojov obranného plánovania“, Sborník z mezinárodnej konferencie CATE 2005 Ekonomika, logistika a ekológia v ozbrojených silách zo 4. května 2005, Brno, UO, Fakulta ekonomiky a managementu, 2005, str. 206, ISBN 80-7231-012-7

B-2A SPIRIT NAD BALKÁNOM

pplk. Ing. Jozef TAKÁCS

Kurz národnej bezpečnosti, NAO, Liptovský Mikuláš

ABSTRAKT

Kosovský konflikt priniesol mnohé ponaučenia a odhalil medzery v reálnych schopnostiach všetkých zúčastnených. Účelom tohto príspevku nie je polemizovať o týchto nepochybne dôležitých otázkach, skôr sa pozrieť na jednu zo zaujímavých epizód vzdušných operácií a to na prvé bojové nasadenie „neviditeľných“ bombardérov typu B-2A *Spirit*.

Kľúčové slová: vojenský konflikt, vojenské spôsobilosti, vojenský zásah.

1. ÚVOD

Reakcia svetovej verejnosti na leteckú kampaň proti Srbsku bola značne rozdielna. Pohybovala sa od extrémne ostrého odsúdenia až po bezvýhradnú podporu. Dobré si pamätáme aj na fragmentáciu slovenskej politickej scény počas zásahu NATO v bývalej Juhoslávii. Udalosti odštartované 24. marca 1999 vyvolali predovšetkým zo strany Ruskej Federácie (RF), tradičného srbského spojenca, zdanie principiálnosti a nekompromisného prístupu. Vtedajší postoj Ruska si zaslúži krátke pozastavenie. Na jednej strane silné vyhlásenia podporujúce Srbsko a na druhej fiasko Černomirdinovej misie v Belehrade v snahe presvedčiť Miloševića aby ukončil represie voči kosovským Albáncom. Vplyvný poslanec a zároveň podpredseda výboru pre obranu štátnej Dumy RF Alexej Arbatov cez „priezor ruskej duše“ a vyjadrujúc väčšinový domáci názor, problém vysvetľoval v schémach prekonaných alebo modifikovaných vývojom v medzinárodných vzťahoch¹¹. Uprednostňoval atribúty ako štátna suverenita a medzinárodné právo v úzkom ponímaní pred ochranou základných ľudských práv tak zdôraznených demokratickým Západom. Faktom je, že letecké útoky proti Juhoslávii začali bez predchádzajúcej rezolúcie OSN a takisto bez spoločného súhlasného stanoviska Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE). Ako to bolo spomenuté, prevládli tzv. vyššie princípy fundamentálneho charakteru.

78-dňová letecká kampaň spojeneckých síl NATO nad územím bývalej Juhoslávie v plnej nahote odhalila nedostatky spojencov USA vo vedení intenzívnych vzdušných operácií

¹¹ Alexej G. Arbatov: *Transformácia ruskej vojenskej doktríny: ponaučenia z Kosova a Čečenska*. The Marshall Center Papers, No. 2, 1999.

s precízne navádzanou muníciou v strategických hĺbkach. Takisto v praxi ukázala, že „reči“ o zväčšujúcej sa technologickej priepasti medzi skutočnými vojenskými schopnosťami a možnosťami ozbrojených síl USA a spojencov na druhej strane Atlantiku nie sú plané a reflektujú bolestivú pravdu. Kosovský konflikt bol poučnou demonštráciou širokého spektra asymetrickej povahy možných vojenských alebo nevojenských stretnutí či konfliktov súčasnosti. V neposlednom rade sa na povrch znovu dostala komplikovaná problematika politickej a vojenskej súdržnosti a kohézie členských štátov NATO pri vedení operácií, ktoré sú za hranicou vymedzenej článkom V. washingtonskej zmluvy z roku 1949.²

Väčšina politikov a vojenských analytikov považuje pôsobenie vzdušnej sily v priebehu Kosovskej krízy za rozhodujúce pre dosiahnutie vytýčených cieľov koalíciou spojencov – 13 z vtedajších 19 členských krajín NATO – donútiť Miloševičov režim zmeniť politiku voči Albáncom žijúcim v Kosove.

2. BOJOVÉ NASADENIE B-2A

Tento konflikt priniesol niektoré nové prvky do vedenia moderných, technologickými vymoženosťami hojne podoprených vzdušných operácií. Za najvýznamnejšie je možné považovať prvé bojové nasadenie strategických bombardérov B-2A *Spirit* z kategórie tzv. neviditeľných či lepšie povedané klasickými rádiolokátormi obtiažne zistiteľných lietadiel. Kódové meno tohoto lietadla *Spirit*, po slovensky *duch*, výstižne vyjadruje jeho „spôsob fungovania“ - zjaví sa ako prízrak so zničujúcim nákladom a stratí sa beztriestne, bez možnosti priamej odvety alebo ohrozenia tejto unikátnej zbraňovej platformy. Za túto relatívnu beztriestnosť Vzdušné sily Spojených štátov – USAF – zaplatili podľa mnohých neprimerane vysokú cenu. Veď po dodaní zatiaľ posledného, 21. lietadla do výzbroje USAF v novembri 1997 celková jednotková cena (zahrňujúca všetky náklady na vývoj, skúšky, výrobu, integráciu zbraňových systémov atď.) vyšplhala doslova do astronomických výšok takmer 2,2 miliardy USD za lietadlo!³

Vývojový program bol odštartovaný v roku 1981 a prvý vzlet lietadlo vykonalo 17. júla 1989. Koncom roka 1993 stroj bol zavedený do operačnej služby na leteckej základni Whiteman AFB v štáte Missouri u 509. bombardovacieho krídla. Táto základňa je dodnes domovským „prístavom“ všetkých B-2. Pozitívnym prekvapením celého projektu bola relatívne krátka doba od prvého výkresu do uvedenia lietadla do operačnej služby. Napriek

² Washingtonská zmluva je zakladajúcim dokumentom NATO (z roku 1949) a článok V. hovorí o kolektívnej obrane v prípade napadnutia ktoréhokoľvek člena NATO.

³ Konečný účet tohoto projektu zaťažil rozpočet amerického letectva čiastkou viac než 44 miliárd USD.

revolučnej konštrukcii a mnohým novátorským prvkom realizačná doba zostala na spodnej hranici súčasného priemeru 10-15 rokov, v mnohých prípadoch až 20 rokov. Lietadlo vďaka svojej technologickej povahy vyžaduje zložitý a náročný systém logistického zabezpečenia. Sústreďenie na jednej základni šetrí nemalé prostriedky nutné k udržaniu tohoto komplexu v „chode“. V ďalšej časti sa vrátíme k niektorým nemenej dôležitým aspektom ovplyvňujúcim dislokáciu B-2. Lietadlá boli dodané v troch výrobných sériách – ‘Block’ 10, 20 a 30. Až *mašiny* poslednej série sú skutočne plnohodnotne pripravené plniť všetky úlohy definované USAF pre tento bojový typ. Väčšina strojov predchádzajúcich sérií prešla modifikáciou na najmodernejší štandard. Pôvodne sa plánovalo vyrobiť až 132 lietadiel ale koniec studenej vojny a rozpad „ríše zla“⁴ donútil amerických vojenských stratégov zreálniť dopyt po týchto prostriedkoch vzdušného napadnutia.

Od prvej chvíle leteckej kampane proti Juhoslávii „bé-dvojky“ boli v predných radoch útočiacich zoskupení. Spoľahlivo, noc čo noc až do ukončenia vzdušných operácií⁵ donášali svoj „múdro“ navádzaný, takmer 15 tonový náklad nad Balkán. Konceptia *globálneho dosahu* a *globálnej moci* prvýkrát dostala jasné kontúry v prevedení kombinácie B-2 a širokej škály tzv. precíznej munície. Dolet lietadla umožňuje pôsobiť proti cieľom na akúkoľvek vzdialenosť od miesta vzletu. V prípade spojeneckej operácie s kódovým menom *Allied Force*⁶ tie vzdialenosti boli vskutku imponantné.

Všetky lety boli vykonané z domovskej základne a typická misia jedným či dvomi útočiacimi lietadlami trvala 30-31 hodín. Spravidla stačili štyri doplnenia paliva za letu na zvládnutie neprerušného letu. Nie je ťažké si predstaviť nároky kladené na dvojčlenné osádky takýchto bojových misií. Podľa osobných výpovedí pilotov tieto lety boli aj mimoriadne vyčerpávajúcimi psychickým a fyzickým testom. Napriek tomu za celý čas bojových operácií nedošlo zo strany určených a vycvičených osádok ku poklesu záujmu zúčastniť sa týchto globálnych a náročných „výletov“. Je treba k tomu dodať, že predsa len počas letu bola obmedzená možnosť striedavého odpočinku osádok v priestore za pilotnými sedadlami a takisto možnosť si pripraviť teplé občerstvenie.

Dalo by sa očakávať – a boli určité obavy zo strany USAF – že takto koncipovaný zbraňový systém s tak zložitým mechanizmom zabezpečenia bojovej činnosti, ktoré len vo

⁴ V roku 1982, Ronald Reagan, vtedajší americký prezident takto nazval Sovietsky zväz a zahájil „križiacku výpravu“ zameranú na jeho politické a ekonomické podkopanie, čo sa aj výrazným príspevom samotného ZSSR podarilo.

⁵ 11. júna 1999 Milošević bol donútený pristúpiť na podmienky spojencov a boli zastavené letecké útoky.

⁶ Operácie americkej časti spojených síl bojového určenia dostali kódové označenie *Noble Anvil*.

vzduchu napríklad tvorili desiatky lietadiel rôzneho určenia⁷ vo forme tzv. logistického chvostu bojovej podpory a bojového zabezpečenia, bude tvrdým orieškom z hľadiska požadovanej pripravenosti a spoľahlivosti. Aj preto sa rozhodlo letectvo nasadzovať stroje z domovskej základne Whiteman.

Odpadla nutnosť vysokými nákladmi budovať nové priestory rozmiestnenia vyžadujúce naplniť špecifické a mimoriadne zložité požiadavky operačného použitia a operačnej bezpečnosti, ktoré sú pochopiteľne veľmi odlišné od požiadaviek kladených na iné typy lietadiel. Veď B-2 je vskutku vzdušný bojový prostriedok z akéhokoľvek pohľadu vysokej hodnoty. A to je zrejmé tak pre užívateľa ako aj pre potenciálneho protivníka, ktorý logicky hľadá aj nekonvenčné možnosti ako vyradiť tak hodnotný prvok pôsobiaci proti nemu.

Podľa dostupných informácií a záznamov B-2 celkovo vykonali 49 lietadlových vzletov a úspešne dovedli na predurčené ciele⁸ približne 650 bômb navádzaných pomocou družicového navigačného systému GPS (Global Positioning System) – takto vytvorený komplet sa zrodil pod menom JDAM⁹ – umožňujúc vysoko presné bombardovanie za každého počasia. Bojová pripravenosť lietadla prekvapila aj realistov, nehovoriac o skeptikoch. Ani jeden z vyžiadaných lietadlových vzletov (zo Spojeného centra riadenia vzdušných operácií – CAOC vo Vicenze v Taliansku) nebol odvolaný kvôli technickým problémom. Technici na základni Whiteman boli schopní vypätím všetkých síl kompletne pripraviť toto zložité lietadlo pre ďalší bojový vzlet za štyri hodiny!

Zameriavací systém lietadla umožňoval pilotom si vybrať z dopredu naprogramovaného zoznamu cieľov, poprípade ich zmeniť aj počas letu a individuálne ich prideliť pre každú zo 16 bômb (prevažne ráže 900 kg) podľa najnovších informácií z rôznych prieskumných zdrojov. V priebehu celého letu k cieľom navádzacie zariadenia bômb boli „kŕmené“ údajmi zo systému GPS a palubného inerciálneho navigačného systému (INS). O úspechu tohoto riešenia svedčí celkový počet objednaných zariadení – pre USAF 62 000 a pre US Navy 12 000 kusov – kde cena za jeden kus vychádza na 20 000 USD. Toto aj so započítaním všetkých ostatných nákladov výroby bomby a integráciu komplexu do funkčného celku dáva

⁷ B-2 (ale aj ostatné prostriedky nasadené v leteckej kampani) hojne využívali služby vzdušnej platformy včasnej výstrahy a riadenia E-3 AWACS; tankovacích lietadiel KC-135 a VC-10; lietadiel vzdušného velenia, riadenia a komunikácie EC-130 ABCCC; lietadiel s radarovým systémom vyhľadávania pozemných cieľov E-8 JSTARS; lietadiel s druhou generáciou palubných radarov so syntetickou apertúrou na modifikáciách U-2 ASARS 2; lietadiel elektronického rušenia EA-6B Prowler; lietadiel určených pre ničenie a potlačenie protivzdušnej obrany protivníka RC-135 Rivet Joint, F-16CJ a ECR Tornado a v neposlednom rade rôzne typy bezpilotných prieskumných prostriedkov a rozmanité podporné dopravné lietadlá spojencov.

⁸ Skupinu týchto cieľov tvorili predovšetkým strategicky dôležité objekty ako miesta velenia, muničné sklady, sklady paliva a ropy a zariadenia pre spracovanie ropy. Tu je nutné uviesť aj fakt, že nešťastné bombardovanie budovy čínskeho veľvyslanectva v Belehrade bolo výsledkom „práce“ B-2 a chybných spravodajských údajov.

⁹ JDAM – Joint Direct Attack Munition – je výsledkom spoločného programu USAF a US Navy zameraného na produkciu relatívne lacnej, presne a autonómne navádzanej munície použiteľnej za každého počasia. To sa dosiahlo montovaním riadiaceho zariadenia do chvostovej časti klasických, voľne padajúcich bômb rôznych kalibrov a určení. Toto zariadenie je kombináciou terminálu prijímajúceho signály z už spomínaného systému GPS a inerciálneho navigačného systému (INS). Ich vzájomná korekčná spolupráca zabezpečuje autonómnosť a presnosť aj v prípade rušenia signálov z GPS nadradením systému INS.

výrobok rádovo lacnejší od striel s plochou dráhou letu – veď najlacnejšia verzia takejto strely stojí viac než 1 milión USD - s rovnakými účinkami v cieľi. Nie je to munícia s presnosťou navedenia „cez vetracie otvory v bunkri“ ako sme to videli v spravodajských reláciách zo Zálivu aj z Kosova v produkcii laserom navádzaných bômb a striel – priemerná kruhová odchýlka od programového bodu dopadu v prípade JDAM je v rozmedzí 10-13 m – avšak táto presnosť je dosahovaná vskutku za každého počasia. Pravdou je aj to, že táto munícia napriek obmedzenej možnosti zväčšiť dolet od bodu vypustenia, vyžaduje pôsobenie lietadla-nosiča v priestore cieľa, vystavujúc ho nebezpečeniu spôsobenej protivzdušnou obranou. Aj prípad Kosova jasne demonštroval, že prostriedky takej hodnoty ako B-2 sú nasadené len v prípade vzdušnej nadvlády a úspešne potlačenej či degradovanej protivzdušnej obrany na zemi, keď jej činnosť nemôže ohroziť tieto lietadlá.

Ako som spomínal komplex zabezpečenia bojovej činnosti B-2 nad Balkánom bol vskutku impozantný. V súčasnej dobe takéto reálne sústredenie síl a prostriedkov širokého spektra vzdušného napadnutia si môžu dovoliť len ozbrojené sily USA.¹⁰ Či v prípade Kosova takéto nasadenie bolo z hľadiska porovnania výsledkov a vynaloženého úsilia efektívne (podľa koncepcie operácií založených na účinkoch – EBO - Effect Based Operation), presahuje rámec tohoto príspevku.

V tejto súvislosti je veľmi poučné začítať sa do zverejnených materiálov z *počívania* pred výborom Snemovne reprezentantov zaoberajúcim sa problematikou ozbrojených síl USA. Niekoľko dní po ukončení kosovského konfliktu, ešte takpovediac *za tepla a za čerstva*, veliteľ 509. bombardovacieho krídla spolu so Zástupcom náčelníka štábu pre vzdušné a kozmické operácie oddelenia USAF museli podať pred týmto výborom bezprostredné svedectvo o nasadení B-2 v Juhoslávii.¹¹ Okrem iných aspektov komisia skúmala opodstatnenosť zvolených postupov použitia B-2 velením USAF a takisto sa pokúsila ozrejmiť súčasný stav a budúce perspektívy tohto lietadla vo výzbroji USAF.

Výsledky z bojových operácií vyzneli ako presvedčujúce argumenty v prospech ďalšieho financovania B-2 v službách USAF.

3. ZÁVER

Vzdušná sila a vzdušná moc bezpochyby hrali kľúčovú úlohu v tomto konflikte. Dá sa povedať, že bol úspešne ukončený predovšetkým vďaka vzdušnej sile spojencov – a dúfam,

¹⁰ Admirál J.O. Ellis, operačný veliteľ spojeneckých síl počas konfliktu pod kódovým názvom 'Noble Anvil', pri hodnotení operácií tvrdo kritizoval zaostávanie spojencov USA z NATO v takých oblastiach ako strategický prieskum, nedostatočné kapacity vo vzdušnej preprave, schopnosti v ničení PVO protivníka, úzke spektrum presnej munície, vybavenie kompatibilnými digitálnymi linkami chránenej dátovej komunikácie medzi všetkými vzdušnými platformami atď.

¹¹ Materiály z verejnej časti *počívania* boli publikované aj na web-stránke: www.fas.org/man/congress/1999/has181200

že mi odpustia ctení kolegovia z pozemných síl – exkluzívnym a samostatným vkladom letectiev NATO bez nutnosti „vkročenia pešiaka na územie nepriateľa“. Okrem notoricky známych nedostatkov operačného použitia spojeneckých leteckých síl v Kosove rád by som upriamil pozornosť aj na niektoré menej známe fakty. Napriek charakteru vojenských stretnutí v posledných 20-25 rokov a uznaniu nenahraditeľného miesta munícií s presným navádzaním na cieľ v arzenáloch vojenských letectiev, vďaka niektorým chybným rozhodnutiam piloti NATO v priebehu operácií ich mali k dispozícii v prekvapivo obmedzenom množstve. Predovšetkým chýbal ten „sortiment“, ktorý by umožnil pôsobenie leteckých síl skutočne za všetkých poveternostných podmienok. Tento priestor sa darilo len z časti vyplniť práve lietadlami B-2 vyzbrojenými s JDAM.

Ďalšia neočakávaná vec bola podivná „maginotova taktika“ srbských síl skryte sedieť a nič nerobiť. Na jednej strane je to pochopiteľná vec berúc do úvahy nasadenie mohutnej a sofistikovanej sily zo strany NATO, viacnásobne prevyšujúcej všetko čo Srbsko mohlo zmobilizovať, na druhej strane obávaný srbský integrovaný systém protivzdušnej obrany sa zmohol len k ojedinelým a izolovaným krokom. Či prevládol pragmatizmus vo svetle stretu 'borcov nerovných hmotnostných kategórií', alebo chladná kalkulácia berúc do úvahy politické a vojensko-mocenské usporiadanie po vojne, je ťažké jednoznačne potvrdiť.

Kosovský konflikt priniesol mnohé ponaučenia a odhalil medzery v reálnych schopnostiach všetkých zúčastnených. Ako už bolo spomenuté v úvode, obzvlášť neprijemné bolo zistenie zo strany spojencov USA v NATO, že toľko omieľané vojensko-technologické zaostávanie medzi týmito dvomi entitami sa nedarí nielen zastaviť, skôr tu vidieť masívny negatívny trend prehlbovania. Pre ilustráciu uvediem len tie najviac kritizované oblasti:

- schopnosť vedenia presných útokov za všetkých poveternostných podmienok proti statickým a mobilným pozemným cieľom;
- získavanie informácií spravodajskými a prieskumnými prostriedkami a ich manažment;
- chránené informačné a komunikačné linky;
- zlepšený a zrýchlený prenos informácií od zdrojov zistenia k výkonným prvkom;
- prostriedky elektronickej vojny;
- potláčanie a degradácia schopností protivzdušnej obrany protivníka;
- kapacity doplnenia paliva za letu;
- zhodnotenie skutočných výsledkov útokov.

Samozrejme toto zďaleka nie je vyčerpávajúci zoznam „boľavých“ miest predovšetkým európskych členských krajín NATO. Kosovo bolo ukážkou „amerického spôsobu“ vedenia

vojny. Tým nechcem tvrdiť, že „európske metódy“ nemajú svoje miesto a opodstatnenie. Náš starý kontinent však trochu zaspal, lepšie povedané nezachytil alebo podcenil vývojové trendy v niektorých dôležitých oblastiach bojových schopností, spôsobilostí a kapacít. Svoju rolu tu hrala a hrá rôznorodosť názorov, ako napríklad to pekne vidieť aj na postojoch pri koncipovaní tzv. európskej bezpečnostnej politiky s reálnym vojenským pozadím. Nemusí každý mať doma lietadlo typu B-2 s JDAM aby bol uznávaný a prizvaný ako rovnocenný do hry so „správnymi hračkami“. Ide tu skôr o efektívnejšiu deľbu práce o akú sa snažíme aj v rámci Európskej obrannej agentúry – EDA. Bolo by nemúdre a nebezpečné ignorovať ponaučenia z Kosova.

BIBLIOGRAFICKÉ ODKAZY

- [1] A.G. Arbatov: *The Transformation of Russian Military Doctrine: Lessons Learned from Kosovo and Chechnya*, The Marshall Center Papers, No.2
- [2] Adm. J.O. Elliot: *A View from the Top*, Operation „Allied Force“
- [3] *Russian Federation Military Doctrine*, Approved by RF Presidential Decree of April 21, 2000
- [4] *Performance of the B-2 Bomber in the Kosovo Air Campaign*, Hearing before the Military Procurement Subcommittee of the Committee on Armed Services, House of Representatives, June 30, 1999
- [5] *Kosovo: War of Extremes*, Jane's Defence, 2002
<http://www.janes.com/defence/news/kosovo/jdw990707.shtml>
- [6] *B-2 Spirit – USA Nuclear Forces*, 2002
<http://www.fas.org/nuke/guide/usa/bomber/b-2.htm>
- [7] *Joint Direct Attack Munition (JDAM) – Smart Weapons*, 2002
<http://www.fas.org/man/dod/smart/jdam.htm>

REVOLÚCIA VO VOJENSTVE Z POHĽADU NATO A USA

plk. Ing. Jaroslav BALÁŽ

Kurz národnej bezpečnosti, NAO, L. Mikuláš

ABSTRAKT

Revolúcia vo vojenstve významným spôsobom vplýva na vývoj vzájomných partnerských vzťahov v rámci NATO.

Kľúčové slová: technologické zmeny, vojensko-technická revolúcia, informačné technológie.

“Future dangers will less likely be from battles between great powers, and more likely from enemies that work in small cells, that are fluid and strike without warning anywhere, anytime...”

Defense Secretary Donald Rumsfeld, June 5, 2004

1. ÚVOD

S pojmom revolúcia vo vojenstve (RMA – Revolution in Military Affairs) sa stretol už takmer každý profesionálny vojak, zaoberajúci sa štúdiom histórie a samozrejme aj predikciou budúcich možných konfliktov. Pre vymedzenie pojmu sa musíme vrátiť naspäť do histórie. Zrod moderných štátov v 17.storočí, ktorých jeden z atribútov štátnosti a nezávislosti predstavovala aj organizovaná pravidelná armáda, francúzska a priemyselná revolúcia a nepochybne I. svetová vojna sú mnohými autormi citované ako rozhodujúce medzníky pre systémové zmeny v spoločenskej, politickej a kultúrnej oblasti. Tieto zmeny z pohľadu historikov, ktorí sa zaoberajú rozvojom a štúdiom vojenských vied predstavovali veľmi ťažko kontrolovateľnú, nepredvídateľnú a problematicky prognostikovateľnú oblasť.

Celou históriou ľudstva sa štáty a národy snažili cestou inovácie o zvýšenie vojenského potenciálu a tým zároveň aj o nadobudnutie prevahy nad možným protivníkom. Za ostatných 200 rokov technologická inovácia a spojitosti s organizačnými a operačnými zmenami úplne zmenili charakter bojovej činnosti. Zahraničné pramene uvádzajú ako základné technologické zmeny, ktoré výrazne ovplyvnili spôsob vedenia bojovej činnosti nasledovné:

- železnica, telegraf, vynález parného pohonu
- prechod z drevených lodí na parou poháňané kovové lode
- automatické zbrane, lietadlá, ponorky, tanky a obrnené vozidlá

- jadrové zbrane, balistické rakety
- spaľovací motor, rádio a rádiolokátor

James Adams, autor “The Next World War: The Warriors and Weapons of the New Battlefields in Cyber Space”, uvádza za prelomové roky v oblasti výrazných zmien vo vojenstve nasledovné:

rok 1340 - vynález luku

rok 1420 – delostrelectvo zmenilo spôsob bojovej činnosti založenej na obliehaní

rok 1600 – uvedenie námorného delostrelectva

rok 1800 – budovanie moderných ozbrojených síl podľa vzoru pruskej školy

rok 1800-1850 – vynález parnej turbíny a torpéda

rok 1860 – vynález železnice, telegrafu a automatickej pušky

rok 1920 - vynález tanku a lietadlovej lode

rok 1945 – zostrojenie atómovej bomby

rok 1991 – vynález mikroprocesora

Z historického pohľadu a podľa zahraničných prameňov pojem revolúcia vo vojenstve definuje v roku 1984 maršal Nikolaj V. Ogarkov, ktorý riadil skupinu vojenských teoretikov zaoberajúcich sa vývojom nových sofistikovaných technológií založených na nejadrovom princípe a pomenúva tento fenomén ako vojensko-technickú revolúciu.

2. RMA A SÚČASNOSŤ

Informačné technológie, ich takmer raketový nástup a veľmi rýchly vývoj sa zákonite stávajú hnacím motorom revolúcie vo vojenstve. Čo si možno pod týmto konštatovaním predstaviť? V podstate je to využitie informačných technológií k dosiahnutiu strategickkej prevahy, resp. výhody, komplexnom poznaní priestoru činnosti a zasiahanie cieľa v akejkoľvek vzdialenosti a smere s takmer 100% presnosťou. Z technického uhla pohľadu je pomerne jasný prístup k zásadným novým postupom pri využití týchto technických prostriedkov pri plánovaní budúcich možných operácií, nakoľko sa jedná o predovšetkým vopred jasne dané a špecifikované činnosti, niečo ako návod na použitie. Nesmieme však zabúdať na proces inovácie, respektíve tvorby nových doktrín, taktiky, výcviku a organizácie ako o otvorenom procese transformácie vojenských operácií v informačnom veku. V tomto smere sú zrejme najďalej USA a z uvedených skutočností zákonite vyvstáva otázka, na ktorú nájsť prijateľnú odpoveď nebude vôbec jednoduché. Otázka teda znie: “Dokážu spojenci v NATO nasledovať technologické napredovanie USA?” Je viac ako evidentné, že prevažne

európske krajiny nezdierajú snahu zvyšovania HDP na obranu tak, ako to praktizujú USA¹. Táto neochota členov Aliancie pravdepodobne bude mať podstatný vplyv na použitie ich ozbrojených síl hlavne pri spoločných operáciách. Operáciách, ktoré budú prevažne vedené v sieťovom prostredí za obrovského stáleho informačného toku v reálnom čase. V odborných kruhoch čoraz častejšie a nástojčivejšie vyvstávajú pochybnosti v tom, že vzniká pomerne veľká nerovnováha medzi USA a členskými štátmi Aliancie v oblasti vývoja a implementácie najmodernejších technológií. Táto nerovnováha sa nezmenšuje, práve naopak sa zväčšuje a ak sa zodpovední predstavitelia členských štátov NATO nedohodnú na spoločnom postupe, existuje reálna možnosť a hrozba, že v prípade spoločnej operácie dôjde k narušeniu interoperability, čo v konečnom dôsledku môže viesť k celkovému neúspechu pri realizácii už konkrétnych aktivít.

Z pohľadu dlhodobých prognóz a plánovania v NATO by bolo veľkou chybou ak by bol daný stav podcenený, pretože sa týka nielen technologickej sféry, ale tiež politicko-strategickej. RMA by sa mala preto stať spoločným záujmom, ktorý členské štáty NATO s USA spája a nie rozdeľuje. O tom, že to USA myslia vážne pri implementácii nových technológií hovorí aj nasledujúci prehľad súčasných a odhadovaných výdavkov na obranu USA².

Základným rozdielom v obranných rozpočtoch jednotlivých krajín Aliancie je smerovanie jednotlivých kapitol rozpočtu. Je nespochybniteľným faktom, že USA vydávajú na obranu viac než ich európski spojenci aj v prepočte na jedného obyvateľa. USA preyšujú európskych spojencov v investíciách do výskumu, vývoja a modernizácie takmer dvojnásobne. Spojenci investujú omnoho menej do moderných vojenských informačných systémov, ale najväčšie problémy predstavuje nábor, udržanie a výcvik vysokokvalifikovaného personálu. V oblasti informačných technológií však je nutné spomenúť aj skutočnosť, že USA využívajú tento potenciál na strategickej úrovni, zatiaľ čo ich európski partneri ich využívajú na tejto úrovni len vo veľmi obmedzenom rozsahu. Tieto disproporcie by bolo možné definovať ako asymetriu v oblasti priemyslu, technológií, trhu a stratégie.

Existuje teda vôbec východisko zo súčasného stavu? Odpoveď je áno, avšak je podmienená niekoľkými aspektmi. Ako hlavná podmienka sa javí zblížovanie motivácie USA a spojencov na strategickej úrovni. Jedine spoločný záujem, dohoda a uhol pohľadu na súčasné problémy vo vojenstve ako na strategickej tak aj na operačnej úrovni môže priniesť

¹ prednáška VP USA v KNB 28.3.2006

² www.whitehouse.gov

žadovaný výsledok. Tieto problémy by mali byť riešené spoločne, na základe jasne definovaných a stanovených priorit pri súčasnej akceptácii národných záujmov ako USA, tak aj ostatných členov Aliancie.

Department of Defense (In millions of dollars)			
	2005 Actual	Estimate	
		2006	2007
Spending			
Discretionary Budget Authority:			
Military Personnel	102,294	106,805	110,850
Retiree Health Fund Contribution (Technical adjustment)	—	—	-72
Operation and Maintenance	138,181	142,599	152,286
Defense Health Enrollment Fees and Deductible (Legislative proposal)	—	—	-249
Procurement	79,093	76,242	84,197
Research, Development, Test and Evaluation	68,186	70,961	73,156
Military Construction	5,985	8,018	12,613
Family Housing	4,078	3,979	4,085
Revolving and Management Funds	2,256	2,221	2,436
Trust Funds	8	—	—
Subtotal	400,081	410,825	439,302
Budget authority from enacted supplementals	78,830	55,781	—
Estimated future emergency funding for the Global War on Terror	—	70,000	50,000
Total, Discretionary budget authority	478,911	536,606	489,302
Total, Discretionary outlays	473,697	510,361	503,055
Mandatory Outlays:			
Existing law	737	1,718	1,809
National Defense Stockpile Sales (Legislative proposal)	—	—	-1
Total, Mandatory outlays	737	1,718	1,808
Total, Outlays	474,434	512,079	504,863

Obranní plánovači a experti na budúce možné spektrum konfliktov uvádzajú ako základ vytvorenie sieťovej architektúry a technických štandardov, ktoré umožnia spoločné pôsobenie ozbrojených síl na platforme „systému systémov“¹².

Definovanie spoločných záujmov sa stáva taktiež jedným z neurgických bodov v RMA. Zatiaľ čo USA definujú svoje záujmy v globálnom merítku, ostatní členovia NATO majú skôr tendenciu definovať svoje záujmy na regionálnej úrovni. Je neprehliadnuteľný fakt, že USA

¹²) autorom tejto definície je admirál William Owens, bývalý podpredseda Zboru náčelníkov štábov USA

majú a snažia sa o globálnu zodpovednosť za bezpečnosť. V obecnom ponímaní možno konštatovať, že záujmy odrážajú ekonomickú vitalitu, stupeň rozvoja spoločnosti, ale tiež aj určité slabé miesta, či už štátu alebo aj koalície. Z tohto dôvodu aj USA presmerovali svoju obrannú stratégiu, ktorá bola zameraná na obranu Európy na presadzovanie a udržiavanie mieru v iných regiónoch, čoho dôkazom sú aj operácie v Afganistane a Iraku. V tomto kontexte sa RMA a hlavne informačné technológie využívané ako nástroj pre zvýšenie mobility, presnosti a zníženie zraniteľnosti vlastných síl stáva klasickým príkladom ako dominantné technológie dokážu napomôcť splneniu jasne definovaných cieľov.

Aby sa tak skutočne stalo, bude potrebná integrácia databáz, sietí, senzorov a zbraňových systémov na už spomínanej platforme „systému systémov“. Sieťové prostredie je dnes nesporne výhodou, ale možno už o niekoľko rokov sa stane nutnosťou. Cestou RMA bude dochádzať k transformácii času a priestoru a zatiaľ čo masovosť je nahradzovaná sieťovým prostredím, palebná sila je koncentrovaná presnosťou na veľké vzdialenosti. Je nesporné, že budúcim strategickým priestorom v ktorom budú prebiehať operácie je kybernetický priestor. Kybernetický priestor však nie je jednoducho len internet. Technológie boli a budú potrebným základom pre RMA, ale skutočnou revolúciou bude rozhodovanie, transformácia štruktúr a s tým spojené zmeny vo výcviku a výchove personálu. Ako všetky spoločenské zmeny, aj RMA je príliš dôležitý proces na to, než aby bol ponechaný len odborníkom v technických oblastiach.

3. ZÁVER

Vedúci predstavitelia NATO vychádzajúc z pražských iniciatív vyhlásili v Istanbule nové najvyššie politické ciele súvisiace s nasadzovaním a udrжанím svojich ozbrojených síl. V praxi to znamená, že členské krajiny sa v budúcnosti zaviazú nasadzovať do operácií Aliancie a udržiavať v nich väčšie množstvo jednotiek, než to bolo doposiaľ. NATO okrem toho avizovalo zmeny v obrannom plánovaní a v procese generovania síl s cieľom zabezpečiť tesnejšie prepojenie medzi politickým rozhodnutím o začatí operácie a poskytnutím síl, ktoré na ňu budú potrebné. Alianciu čaká ambiciózny program transatlantickej spolupráce a spoločných krokov zameraných na rozšírenie nového partnerstva a operácií za hranicami euroatlantického priestoru. Slovanmi generálneho tajomníka Jaap de Hoop Scheffera v predvečer istanbulskeho summitu: „NATO sa konečne mení na rámec pre spoločné transatlantické akcie všade tam, kde si to vyžadujú naše bezpečnostné záujmy.“¹³

¹³) dostupné na <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/slovak/art1.html>

SYSTÉMOVÉ VNÍMANIE PROTIVNÍKA

genmjr. v. v. Ing. Rudolf ŽÍDEK

Zástupca veliteľa NAO pre medzinárodnú spoluprácu, L. Mikuláš

plk. Ing. Miroslav KELEMEN, PhD.

Kurz národnej bezpečnosti, NAO, Liptovský Mikuláš

ABSTRAKT

Odborná štúdia približuje evolučné zmeny vo vojenstve, reprezentované novým prístupom k vnímaniu protivníka, ktorý zásadne mení aj doterajší prístup k vedeniu operácií. Procesné a situačné riadenie požadovaných zmien entity – protivníka, sa nám javí ako možný nástroj k efektívnemu riešeniu implementácie *prístupu k operáciám založenom na účinkoch* (EBAO), pri prekonávaní súčasných a budúcich bezpečnostných problémov.

Kľúčové slová: entita, EBAO, procesné riadenie, situačné riadenie.

Stratégovia by mali premýšľať v termínoch ochromenia a nie zabíjania

B. H. Liddell Hart¹

1. ÚVOD

Koniec studenej vojny znamenal ukončenie existencie bipolárneho sveta, konfrontácie dvoch najvýznamnejších vojenských blokov, Varšavskej zmluvy a NATO, ako aj radikálne zmeny v globálnom bezpečnostnom prostredí.

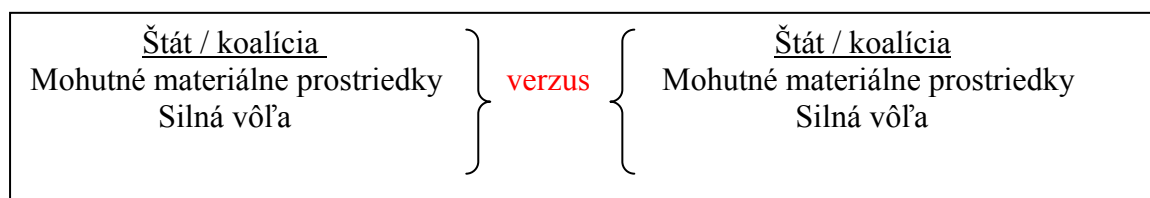
Nová doba priniesla aj nové vnímanie nepriateľa demokratickej časti sveta a spoločenstva demokratických štátov – spravidla ako asymetrického protivníka, v kontexte nových bezpečnostných hrozieb, rizík a výziev, najmä nevojenského charakteru. Pritom niektoré „nové“ bezpečnostné hrozby boli v minulosti len utlmené vďaka stratégiám konvenčného a jadrového odstrašovania, ktoré po redukcii vplyvu stratégií vynikli a stali sa primárnymi.

V súvislosti s definovaním „nového protivníka“ si odborná verejnosť kladie dôležité otázky: „Jedná sa o nepriateľa priameho, bezprostredného a otvoreného, alebo nepriameho, potencionalného a latentného?... Treba však presne skúmať a poznať, za akých podmienok a pravdepodobne v akom časovom horizonte by mohlo dôjsť k jeho premene na aktuálneho,

¹ Basil H. Liddell Hart: Strategy. London : Faber & Faber, 1954, 212.

priameho a otvoreného nepriateľa. V nadväznosti na to je potrebné si uvedomiť, aké možnosti a schopnosti majú konkrétne štáty tieto podmienky ovplyvňovať... Ako zaisťovať bezpečnosť krajiny, štátu a občanov proti takémuto nepriateľovi. Je to pre nás historicky a obsahovo nový a aktuálny bezpečnostný problém, výzva, úloha².

Dovtedajší protivník bol spravidla identifikovaný štátny aktér, s pravidelnou armádou, s predvídateľnou stratégiou a taktikou, spojencami a dostupnými zdrojmi, ktorý v podstate dodržiaval medzinárodné konvencie a zákony. Najmä konvenčný, „symetrický ozbrojený konflikt“³ (Obr. 1) sa vyznačoval možným stretom vojsk, v širokom pásme a línii frontu, s relatívne oddeleným tylom, bojujúcich a nezúčastnených osôb v konflikte. Pre dosiahnutie cieľov a obranu bezpečnostných záujmov bolo hlavné úsilie štátu zamerané prioritne na deštrukciu živej sily a techniky nepriateľa (v duchu stratégie a diela Carl von Clausewitza „O vojne“⁴ a pod.).

Obr. 1 Symetrický ozbrojený konflikt

Súčasný protivník je spravidla neštátny aktér, s ťažko identifikovateľnými reálnymi cieľmi, hierarchiou hodnôt a vnútornou štruktúrou, s nepravidelnou armádou, alebo polovojenskými skupinami, s nepredvídateľnou stratégiou a taktikou boja, nepredvídateľnými spojencami a sympatizantmi, dostupnými zdrojmi, nešpecifikovaným a nestálym teritóriom pre svoje aktivity. Je odolný voči prenikaniu do vnútra organizácie (komunity), nedodržiava medzinárodné konvencie a právo, riadi sa svojou ideológiou, sleduje svoje ciele, bráni svoje záujmy, najmä vyznávané hodnoty, ktoré sú často odlišné od jeho protivníka.

Neštátny aktér, ako protivník, vyvažuje asymetriu v bojových kapacitách a spôsobilostiach voči štátnemu aktérovi (koalícii aktérov) spravidla teroristickou činnosťou a sabotážou, vytrvalou a pevnou vôľou viesť bojovú činnosť a konať, ako aj neupustiť od takejto hrozby. V rámci toho sa stiera línia medzi klasickým frontom a tylom. Zneužíva sa pôsobenie

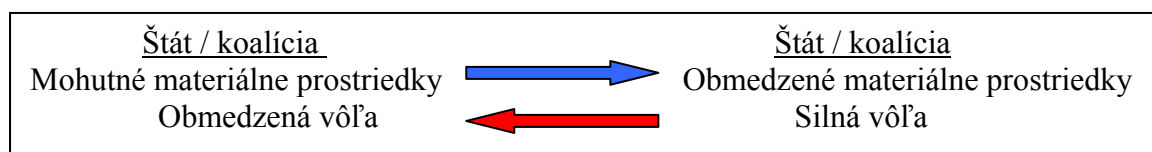
² doc. Dr. Štefan Volner, CSc.: Nová teória bezpečnosti. Zvolen : Bratia Sabovci sro., 2005, 1. vyd., str. 12 – 13. ISBN 80-89029-99-X

³ genmjr. v. v. Ing. Rudolf Židek: Od stratégie ničenia k stratégii kumulovaných účinkov na vôľu protivníka. Prvá časť. L. Mikuláš : ISŠ NAO, 2/2005, str. 45, str. 48. ISBN 80-89221-02-5

⁴ Carl von Clausewitz: On War., ed. and trans. Michael Howard and Peter Paret Princeton, NY : Princeton University Press, 1976.

protivníka v prostredí a z prostredia civilného obyvateľstva, často nezúčastňujúceho sa „asymetrického ozbrojeného konfliktu“³ (Obr. 2).

Asymetria z pohľadu štátneho aktéra (koalície) sa prejavuje najmä v nedostatku informácií o zámeroch, aktivitách a aktuálnej organizácii asymetrického protivníka. Spravidla prevláda početná, technická a technologická prevaha nad protivníkom, s nižšou mierou vôle štátu (koalície) viesť konflikt. Pritom konvenčné odstrašovanie hrozbou odplaty zo strany štátneho aktéra voči asymetrickému protivníkovi je „účinné len do takej miery, do akej sa nám podarí odhaliť hodnoty, ktorých stratu nebude fanatický protivník ochotný riskovať“⁵.

Obr. 2 Najpravdepodobnejší variant asymetrického ozbrojeného konfliktu

Byť úspešný a efektívny v boji s novodobým asymetrickým protivníkom si vyžaduje hľadanie primeraných nástrojov štátu okrem klasickej deštrukcie sily protivníka, ktorými dosiahneme požadované synergické a kumulované účinky na vôľu a správanie sa entity – záujmového subjektu. Stručne uvedená myšlienka tvorí základ progresívnej metódy plánovania a realizácie *prístupu k operáciám založenom na účinkoch (Effects Based Approach to Operations – EBAO)* vo vojenstve. Voľba operácií (akcií) je pritom podmienená požadovanými kumulovanými účinkami pre dosiahnutie koncového stavu správania sa entity – asymetrického protivníka v mieri, aj v čase vojny.

Uvedenej oblasti EBAO je preto venovaná vo svete stále väčšia pozornosť. Realizácia rozdielu medzi súčasným a požadovaným (koncovým) stavom správania sa protivníka pritom predstavuje riešenie komplexných problémov sociálneho charakteru (vyjadrené americkým vedcom Russellom Ackoffom v štúdiu „Redisigning the Future“, ako chaotický, alebo poddajný problém). Jednou z možností riešenia chaotického (nejasne štruktúrovaného) problému, pri aplikácii EBAO, je napríklad využitie „morfologickej analýzy, ktorá je definovaná ako nekvantifikovaná modelovacia metóda pre identifikovanie, štruktúrovanie a skúmanie súboru možných vzťahov obsiahnutých v ktoromkoľvek mnohorozmernom komplexnom probléme, ktorý je možné parametrizovať“⁶ (morfologickú analýzu vypracoval

⁵ genmjr. v. v. Ing. Rudolf Židek: Od stratégie ničenia k stratégii kumulovaných účinkov na vôľu protivníka. Prvá časť. L. Mikuláš : ISS NAO, 2/2005, str. 43, str. 56. ISBN 80-89221-02-5

⁶ genmjr. v. v. Ing. Rudolf Židek: Od stratégie ničenia k stratégii kumulovaných účinkov na vôľu protivníka. Druhá časť. L. Mikuláš : ISS NAO, 3/2005, str. 53. ISBN 80-89221-02-5

v 30-tych rokoch minulého storočia americký astrofyzik švajčiarskeho pôvodu Fritz Zwicky (1898 – 1974). Za najprepracovanejšiu doterajšiu verziu aplikácií EBAO sa považuje metóda „Field Anomaly Relaxation (FAR)“, vytvorenú na austrálskej univerzite „Edit Cowan University“⁷, alebo výsledky práce „Swedish Defence Research Agency – FOI s vyvinutým podporným počítačovým programom MA/Casper“⁸.

Zámerom predloženej odbornej štúdie je poukázať na možný prístup k riešeniu tejto špecifickej bezpečnostnej problematike a prispieť k rozvíjajúcej sa odbornej diskusii bezpečnostnej komunity. Možným nástrojom k efektívnemu riešeniu implementácie *prístupu k operáciám založenom na účinkoch (EBAO)*, pri prekonávaní súčasných a budúcich bezpečnostných problémov, sa nám javí *aplikácia procesného a situačného riadenia zmien entity – asymetrického protivníka*, pre dosiahnutie stanoveného koncového stavu jeho správania sa.

Riadenie procesov priebežných zmien stavu entity musí smerovať k cieľovému stavu, cestou plnenia parciálnych cieľov a prechodom cez priebežné stavy entity, definované v rozhodovacom procese. Môžeme pritom využívať metodologický aparát všeobecnej teórie systémov, umelej inteligencie, modifikovať analýzu SWOT a využívať holistický prístup k hodnoteniu asymetrického protivníka, ako komplexného adaptívneho systému.

2. PÔVOD PRÍSTUPU K OPERÁCIÁM ZALOŽENOM NA ÚČINKOCH

Vojenská história v dielach strategických mysliteľov, ako boli generáli Giulio Douhet, Billy Mitchel, Arthur Tedder, Hugh Trenchard a iní, potvrdzuje pôvod idey realizovanú vo svetových vojnách, ktorú si osvojili a kvalitatívne rozvinuli vojenski teoretici a plánovači súčasnosti v prístupe k operáciám založeným na účinkoch: „Všetky útoky proti národnému centrálnemu systému spôsobia masívnu a smrteľnú paralýzu.“⁹. Zamerali sa pritom nie len na prostriedky protivníka viesť vojnu, alebo jeho vôľu pokračovať vo vojne, ale aj na schopnosť protivníka ovládať svoje životné funkcie.

Odborná verejnosť považuje za priekopníkov EBAO: plukovníka letectva Johna A. Wardena III, ktorý svoju koncepciu vypracoval ešte ako študent Národnej vojnovnej školy, Univerzity národnej obrany Washington D.C. v akademickej práci „The Air Campaign: Planning for Combat“ (1998) pre vojenské letectvo a brigádneho generála letectva Davida A.

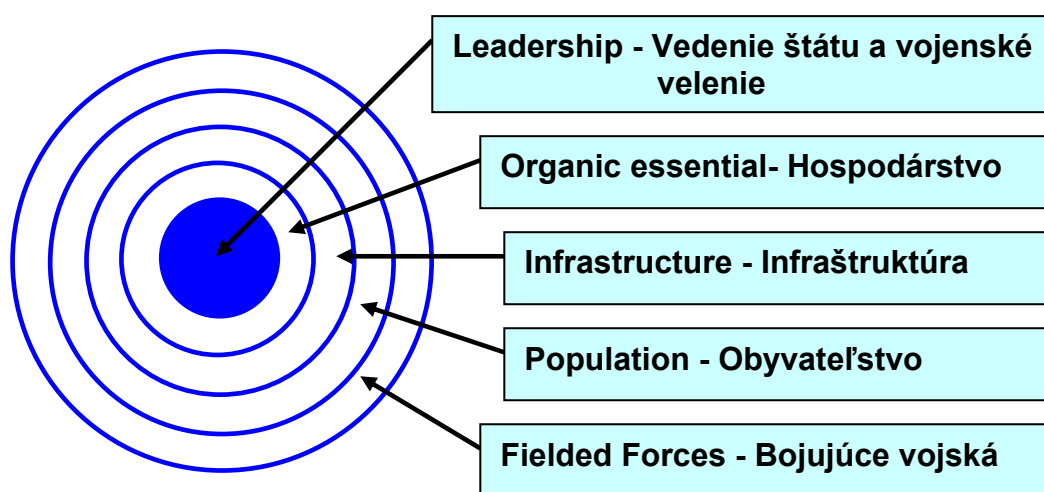
⁷ Guy A. Duczynski: Effect-Based Operations: A Guide for Practitioners. School of Management Information Systems, Chuchlands, Western Australia

⁸ Tom Ritchey: Strategic Decision Support using Computerised Morphological Analysis. 9th International Command and Control Research and technology

⁹ Lee B. Kennet: A history of strategic bombing. New York : Charlies Scribner's Sons, 1982, p. 43, and The first air war , 1914 – 1918. New York : The Free Press, 1991, p. 41.

Deptulu, ktorý zdokonalil Wardenovu koncepciu na základe holistického a systémového prístupu vo vnímaní protivníka a v pôsobení proti nemu, pre všetky dostupné nástroje štátnej moci. Menovaní dôstojníci boli kľúčovými plánovačmi operácie Desert Storm v Perzskom zálive (1991). Wardenov model „vnímania protivníka“ vyjadruje obrázok Obr. 3.

Ústrednou témou práce „The Air Campaign“ je téza, že vzdušné sily disponujú unikátnou kapacitou pre dosiahnutie strategických cieľov vojny s maximálnou efektívnosťou a minimálnymi stratami. Sústredné kružnice vyjadrujú v podstate Clausewitzov koncept ťažiskových bodov nepriateľa (centers of gravity), životne dôležité pre fungovanie každého pod systému nepriateľa, ktoré Warden definoval ako „tie body, kde je nepriateľ najviac zraniteľný a body kde bude mať útok najlepšiu šancu byť rozhodujúci.“¹⁰.

Obr. 3 Wardenove päťprstencové strategické kruhy

Pri plánovaní operácie Desert Storm, v rámci vedenia paralelnej bojovej činnosti letectva (súbežným pôsobením) na určené strategické ciele, chcel dosiahnuť maximálneho účinku operácie, so súčasným strategickým paralyzovaním protivníka (stratégiou ochromenia protivníka). Podľa názoru odborníkov je tým „vyjadrený skutočný zmysel vojny – konať, čo je nutné pre donútenie nepriateľa podriaďiť sa našej vôli a nesústredovať sa len na deštrukciu čohokoľvek, bez ohľadu na to, či to má alebo nemá významný prínos na splnenie politických cieľov“¹¹.

Brigádny generál D. A. Deptula¹² prispel k ďalšiemu zdokonaleniu Wardenovej koncepcie systémovým spôsobom myslenia, s dôrazom na ovládnutie vôle protivníka všetkými

¹⁰ John A. Warden: The Air Campaign: Planning for Combat. Washington D.C. : NDU Press, 1988, p. 9.

¹¹ genmjr. v. v. Ing. Rudolf Židek: Od stratégie ničenia k stratégii kumulovaných účinkov na vôľu protivníka. Druhá časť. L. Mikuláš : ISŠ NAO, 3/2005, str. 44, str. 47. ISBN 80-89221-03-3

¹² Brig. General D. A. Deptula: Effects-Based Operations: Chance in the Nature of Warfare. Dostupné na internete: <http://www.aef.org/pub>

dostupnými nástrojmi štátnej moci (nie len letectvom), viac než na jeho fyzickej likvidácii, narúšaním jeho rozhodovacieho procesu a zabraňovaním protivníkovi operovať podľa jeho zámerov. Sústreďuje väčšiu pozornosť na generovanie požadovaných účinkov, než na elementárnu deštrukciu živej sily a techniky protivníka. Odborníci preto oprávnene konštatujú, že „konceptia EBAO nepredstavuje novú formu bojovej činnosti a nový druh vojenskej operácie, ale novú metodológiu plánovania a uskutočňovania operácií všetkých druhov s použitím i bez použitia bojovej sily“⁷, v rámci požadovanej zmeny stavu protivníka – vnímaného ako komplexný adaptívny systém. „Komplexný adaptívny systém je vysoko štruktúrovaný systém (pozostávajúci z veľkého množstva vzájomne sa ovplyvňujúcich sa a pretkaných komponentov, t.j. podsystémov a základných prvkov – „agentov“), ktorý neustále prispôsobuje svoje vlastnosti meniacim sa podmienkam svojej existencie“⁵.

3. NÁVRH APLIKÁCIE EBAO S VYUŽITÍM PROCESNÉHO A SITUAČNÉHO RIADENIA ZMENY ENTITY - ASYMETRICKÉHO PROTIVNÍKA

Entitou rozumieme „bližšie neurčený útvar skutočnosti, o čom môžeme niečo vedieť, predpokladať, domnievať sa, že má určité vlastnosti, môžeme ho opísať a môže byť predmetom našich úvah.“¹³.

Pre účely aplikácie metodológie EBAO v jednotlivých krokoch, môže byť pre fiktívneho štátneho aktéra skúmanou entitou obraz potencionálneho *asymetrického protivníka*, ako adaptívny systém, skladajúci sa z prvkov, podsystémov a vzťahov medzi nimi, v určitom okolí systému.

1. krok: spracovanie situačného modelu asymetrického protivníka

Opis štruktúry entity, pre štátne a neštátne nástroje v „službách štátu“, vykonáme spracovaním *situačného modelu asymetrického protivníka* (spravidla *neštátneho aktéra*), ktorý identifikuje jeho súčasné základné charakteristiky, v oblastiach (parametroch):

- Politika (P),
- Informačné technológie (I),
- Vojenstvo (V),
- Ekonomika (E),
- Sociálne podmienky (S), a
- Náboženstvo (N).

¹³ FILIT: Otvorená filozofická encyklopédia. Dostupná na internete: <http://www.fmph/uniba.sk/filit>

Uvedené základné oblasti štruktúry skúmanej entity – asymetrického protivníka, rešpektujú spravidla zaužívaný tzv. „DIME – model“ (Diplomacy, Informations, Military, Economy) pre komplexné hodnotenie potenciálu krajiny. Vytvárajú podmienky pre odkrytie „duše a tela“ asymetrického protivníka, pre koordinované, súčasné a efektívne využitie všetkých nástrojov v prospech štátu. Z dôvodu, že „EBO predstavuje operácie koncipované a plánované v systémovom rámci, v ktorom sa berie do úvahy plný rozsah priamych, nepriamych a kaskádových účinkov, ktoré s rôznym stupňom pravdepodobnosti budú dosiahnuté aplikáciou vojenských, diplomatických, ekonomických a psychologických nástrojov“¹⁴. Základné oblasti (parametre) entity označené ako „PIVESN“, predstavujú tzv. metajazyk, ktorý je spravidla vytváraný pre charakterizovanie asymetrického protivníka, prostredníctvom opisu prvkov systému, podsystémov, vzťahov a zákonitostí medzi nimi (ako napr. v morfológických analýzach a pod.).

V jednotlivých oblastiach *primárne* identifikujeme „SLABÉ STRÁNKY ENTITY“ súčasného stavu, ktoré následne označíme v rozsahu „SL 1 až SL 5“. *Sekundárne* identifikujeme „SILNÉ STRÁNKY ENTITY“ súčasného stavu, ktoré označíme v rozsahu „SI 1 až SI 5“. Aké je využitie opísaných stránok entity? Slabé stránky entity môžu odhaliť „Achillovu pätu“ protivníka a označiť cestu k potenciálnym terčom pre akcie (operácie) k dosiahnutiu priebežných stavov entity, na trajektórii ku koncovému stavu (cieľu) jej správania sa. Silným stránkam by sme sa mali vyhnúť, chrániť sa pred nimi a súčasne eliminovať ich vplyv na nás a naše akcie (operácie). Okrem prípadov, keď sú využiteľné pre naše ciele (Obr. 4).

2. krok: analýza príčin slabých a silných stránok asymetrického protivníka

Hodnotenie asymetrického protivníka v jeho slabých a silných stránkach jednotlivých oblastí vyjadruje určitý následok (účinkov), ako súčasný stav reality, ktorý je v kauzálnej súvislosti vyvolaný iným stavom, ktorý označujeme ako príčina.

Príčina predstavuje teda stav, alebo jav, ktorý determinuje vznik iného stavu, alebo následku (t.j. účinku). Stredobodom pozornosti v tomto kroku je identifikácia najpravdepodobnejších príčin pre každú slabú a silnú stránku entity, spravidla prostredníctvom kauzálnej analýzy, ako „metódy odhaľovania príčinných súvislostí javov... v sociológii sa pri kauzálnej analýze využívajú matematicko-štatistické postupy, korelačné koeficienty, faktorová analýza, diskriminačná analýza a pod.“¹⁵.

Pravdepodobnú príčinu pre každú stránku entity označíme „PrSL 1 až PrSL 5“, alebo

¹⁴ Paul Davis, RAND corporation, Santa Monica, California

¹⁵ FILIT: Otvorená filozofická encyklopédia. Dostupná na internete: <http://www.fmph/uniba.sk/filit>

„PrSI 1 až PrSI 5“.

Charakteristika entity		P	I	V	E	S	N	Parametre entity
Súčasný stav entity		P _o	I _o	V _o	E _o	S _o	N _o	
Slabé stránky →	SL 1			V _o - SL 1 - PrSL 1 - R5				Príčiny PrSL ←
	SL 2							
	SL 3							
	SL 4							
	SL 5							
Silné stránky →	SI 1							Príčiny PrSI ←
	SI 2							
	SI 3							
	SI 4							
	SI 5							
		↑ Posúdenie rizika (R1 – R6) ↑						
Koncový stav entity		P _n	I _n	V _n	E _n	S _n	N _n	

Obr. 4 Situačný model asymetrického protivníka (variant)

Príčinná súvislosť vyjadruje objektívnu realitu, kedy príčina nevyhnutne, alebo zákonite vyvoláva v konkrétnych podmienkach následok (t.j. účinok). Do úvahy musíme vziať rôzne druhy, alebo formy súvislostí podstatných, nepodstatných, vonkajších, vnútorných, funkcionálnych, procesných, krátkodobých, dlhodobých, lineárnych, nelineárnych, bezprostredných, sprostredkovaných, logických, náhodných, trvalé, alebo prechodné a pod.

3. krok: posúdenie rizika

Po vyplnení „matice“ situačného modelu asymetrického protivníka (Obr. 4) vykonáme v identifikovaných slabých a silných stránkach entity hodnotenie rizika.

Vyhodnocovanie rizika nemôže podľa odborníkov vychádzať z analýzy hrozby, ale najskôr z analýzy veličín hodnôt t. j. našich bránených záujmov (vrátane ich zraniteľnosti) a protiopatrení. Z potenciálu hrozby v slabých a silných stránkach entity sa teda riziko neposudzuje, ale primárne sa hodnotí z pohľadu ohrozenia bezpečnostných záujmov štátu v príslušnej oblasti.

Za najvhodnejšie z deterministických nástrojov kvantitatívneho hodnotenia rizika (na číselnej, alebo slovnej stupnici) sa považuje Winklerova rovnica rizika¹⁶:

$$Riziko = \frac{\text{Motivovanosť} \times \text{Potenciál hrozby} \times \text{Zraniteľnosť} \times \text{Hodnota}}{\text{Protiopatrenie}}$$

Podľa uvedenej rovnice spravodajská komunita rozumie „riziko definované ako priamo úmerné ordinálnym veličinám *motivovania* hrozby ako aktívneho subjektu, *potenciálu* tohto subjektu, *zraniteľnosti* ohrozenej hodnoty a *hodnoty* ako takej a nepriamo úmernej ordinálnej veličine *protiopatreniam* k zníženiu v podstate hodnoty.“¹⁷

Hodnotenie rizika v slabých a silných stránkach entity označíme „R 1 až R 6“, t.j. pre vyjadrenie zanedbateľného rizika, veľmi nízkeho rizika, nízkeho rizika, stredného rizika, vysokého rizika a veľmi vysokého rizika. Uvedené hodnotenie predpokladá existenciu tabuľky kritérií hodnotenia bezpečnostného rizika.

Posúdenie rizika spravidla ovplyvňuje stanovenie priorít a určenie postupnosti, respektíve súbežnosti primeraných akcií (operácií), v súlade s požadovaným kumulovaným účinkom pre dosiahnutie koncového (priebežného) stavu správania sa entity, ako systému. Správanie sa systému predstavuje spôsob realizácie jeho cieľov a reakcie na (vonkajšie a vnútorné)

¹⁶ plk. v. v. PhDr. M. Púčík, CSc.: Základná bezpečnostná a spravodajská terminológia. Bratislava: MO, 2006, s. 11.

¹⁷ plk.v. v. PhDr. M. Púčík, CSc.: Základná bezpečnostná a spravodajská terminológia. Bratislava: MO, 2006, s. 11.

podnety, čím sa prejavuje v okolí systému t.j. priamo, nepriamo, kladne, alebo záporne môže ovplyvňovať aj nás.

4. krok: definovanie koncového stavu entity – asymetrického protivníka

Definovanie koncového stavu entity odborníci chápu ako definovanie cieľa, ktorý je východiskom pre implementáciu EBAO v rozhodovacom procese, t.j. pre stanovenie účinkov, následne voľbu akcií (operácií) a prostriedkov ich realizácie.

„Koncový stav je reprezentovaný súborom požadovaných podmienok (pomerov), ktoré je nutné nastoliť v štruktúre komplexného adaptívneho systému (v objekte nášho záujmu, ktorý môže byť napríklad nepriateľsky správajúci sa subjekt, alebo akýkoľvek nežiaduci sociálny jav.“¹⁸. Určenie požadovaného koncového stavu je úlohou politického vedenia štátu (ako „vrchného velenia“), ktorý je záväzný pre všetky dostupné nástroje štátnej moci. V uvedenom rámci pri obrane bezpečnostných záujmov štátu konajú aj ozbrojené sily.

V „matici“ situačného modelu asymetrického protivníka sa kvalitatívne opíše požadovaný konečný stav v jednotlivých oblastiach, do ktorého chceme protivníka „dostať“ (Obr. 4). Riešenie rozdielu medzi koncovým stavom a súčasným stavom správania sa protivníka, je riešením komplexného problému sociálneho charakteru, s množstvom veličín a súborom stavov entity. Z uvedených dôvodov je nutné precíznu prácu tímov analytikov doplniť dostupnou softvérovou podporou celého procesu zmeny správania sa entity.

5. krok: zmena entity – asymetrického protivníka

Zmenou rozumieme „najvšeobecnejšiu formu bytia entít, ktorá vyjadruje každý pohyb, pôsobenie, vnútorné premeny, kvantitatívne zväčšovanie a znižovanie charakteristík ,ako aj kvalitatívne transformácie entít.“¹⁹. Úspešnú (parciálnu, alebo koncovú) zmenu vieme realizovať spravidla v troch krokoch:

- a) opustením súčasnej úrovne stavu entity,
- b) vykonaním zmeny stavu smerom k novej kvalitatívnej, alebo kvantitatívnej zmene entity, a
- c) stabilizáciou dosiahnutého (parciálneho, koncového) stavu správania sa entity.

Z vlastnej praxe, z praxe komerčných aj nekomerčných spoločností vieme, že nami požadované zmeny sú plánované, ale reálny život nás stavia aj do pozície riešenia náhodných, okamžitých, nepredvídateľných, operatívnych zmien. Na tieto skutočnosti sa musíme pripravovať a budovať personálne spôsobilosti zamestnancov, akcieschopnosť a flexibilitu organizácie pre zvládnutie zmien.

¹⁸ genmjr. v. v. Ing. Rudolf Židek: Od stratégie ničenia k stratégii kumulovaných účinkov na vôľu protivníka. Druhá časť. L. Mikuláš : ISŠ NAO, 3/2005, str. 51. ISBN 80-89221-03-3

¹⁹ FILIT: Otvorená filozofická encyklopédia. Dostupná na internete: <http://www.fmph/uniba.sk/filit>

Pre riadenie plánovaných a operatívnych zmien sa jedným z efektívnych nástrojov javí *procesné riadenie zmeny s aplikáciou metodiky situačného riadenia*.

Plánovaná zmena je podľa odbornej verejnosti definovaná dvomi hlavnými dimenziami:

- „fázy zmeny, ktoré vyjadrujú stavy cez ktoré organizácia musí prejsť pri implementovaní zmeny a
- procesmi, ktoré zodpovedajú metódam používaným na presun organizácie z jedného stavu do druhého“²⁰.

V prípade aplikácie uvedenej definície plánovanej zmeny v bezpečnostnom sektore pre potreby riadenia zmeny stavu entity – správania sa asymetrického protivníka, spravidla prekonávame:

1. *fázu uvedomenia si potreby zmeny stavu entity* – na základe monitorovania, analýzy a hodnotenia stavu (správania sa) záujmového objektu (protivníka); štátna autorita využíva dostupné spravodajské zdroje na národnej a medzinárodnej úrovni, z vnútra a okolia entity;
2. *analyticko-syntetickú fázu* – v súlade so systémovým a holistickým prístupom ku skúmaniu entity, vykonávame modifikovanú analýzu SWOT asymetrického protivníka, s dôrazom na skúmanie súčasného stavu, kauzality jeho prejavov a hodnotenie ich rizika z pohľadu obrany bezpečnostných záujmov štátu v definovaných oblastiach;
3. *spracovanie vízie zmeny a voľbu stratégie zmeny* – pôvodná predstava štátnej autority, doplnená o informácie a poznatky z analyticko-syntetickej fázy, je rozvinutá a konkretizovaná vo vízii o požadovanej zmene stavu entity – asymetrického protivníka, a vo voľbe stratégie, formou spracovaného strategického plánu požadovanej zmeny (určení cieľa zmeny a nutných procesov, využiteľných nástrojov a zdrojov pre realizáciu zmeny);
4. *rozhodnutie o vykonaní zmeny* – obdobne ako určenie cieľa zmeny, ktorý reprezentuje koncový stav entity a procesov nutných k jeho dosiahnutiu, je rozhodnutie o uskutočnení zmeny a spôsobe jej uskutočnenia výhradným právom štátnej autority (spravidla politického vedenia štátu – „vrchného velenia“), ktorá preberá politickú zodpovednosť za dôsledky realizovanej zmeny stavu entity; význam zodpovednosti je zvýraznený aj poznaním, že „rozhodnutie sa uskutočňuje za podmienok určitej ohraničenej neistoty, vyplývajúcej z nedostatku informácií o budúcom správaní rozhodovacieho subjektu i objektu rozhodovania vo vnútri viac, alebo menej

²⁰ Juraj Borovský: Manažment zmien – cesta k rastu konkurencieschopnosti. Bratislava: Eurounion, 2005, str. 45. ISBN 80-88984-66-1

rozvinutého pravdepodobnostného poľa, s väčším, alebo menším rizikom z jeho následkov, čím vytvárame isté napätie medzi tým, čo je, čo chceme, aby sa stalo a čo sa skutočne stane“²¹;

5. *fázu projektovania zmeny* – určený ústredný koordinačný a projektový tím, ktorý riadi autorita s dôverou „vrchného velenia“, vybavená príslušnými kompetenciami pre realizáciu zmeny, spracuje na základe výsledkov analýzy stavov a procesov asymetrického protivníka, v súlade s víziou a rozhodnutím štátnej autority:

- zásady pre využitie nástrojov štátu v procese zmeny,
- zásady efektívneho a flexibilného riadenia, monitorovania, analýzy, hodnotenia a prípadnej korekcie prechodných stavov a procesov zmeny, koordinácie, kooperácie a komunikácie dostupných nástrojov v procese zmeny,
- identifikuje priebežné stavy entity (parciálne ciele) v procese požadovanej zmeny smerom ku koncovému stavu, v určitom časovom horizonte;
- analyzuje možné dopady zmien na predpokladané procesy pre dosiahnutie prechodných stavov entity,
- identifikuje a analyzuje nutné procesy pre dosiahnutie prechodných stavov entity a definovaného koncového stavu, v určitom časovom horizonte;
- identifikuje a analyzuje pozitívne a negatívne sily pre realizáciu zmien, na národnej a medzinárodnej úrovni, vo vnútri a v okolí entity – asymetrického protivníka, v súčasných a perspektívnych podmienkach zmeny;
- vykoná odhad požadovaných zdrojov pre úspešné vykonanie zmeny, v určitom časovom horizonte;

V procese projektovania zmeny je dôležité o.i. definovanie prechodných stavov entity, ktoré predstavuje riešenie prediktívnej úlohy, spravidla s využitím modelov. Konštrukcia prediktívneho modelu vychádza z poznatku, že „modely vyjadrujú závislosť jednej veličiny zisťovanej na modelovom objekte, na veličinách ostatných.“²². Model potom reprezentuje funkčný vzťah predpovedanej hodnoty závislej veličiny od nezávislých veličín entity a parametrizácie zvoleného modelu analýzy entity. Existuje množstvo využiteľných algoritmov, vytvárajúcich prediktívne modely rôznych typov, pričom medzi najpoužívanejšie podľa odborníkov patria: rozhodovacie stromy, neurónové siete, regresný štatistický model, model založený na najbližších susedoch a pod.

²¹ Juraj Borovský: Manažment zmien – cesta k rastu konkurencieschopnosti. Bratislava: Eurounion, 2005, str. 53. ISBN 80-88984-66-1

²² Vladimír Mařík a kol.: Umělá inteligence (4). Praha: Academia, 2003, 1. vyd., str. 372, str. 374, str. 316. ISBN 80-200-1044-0

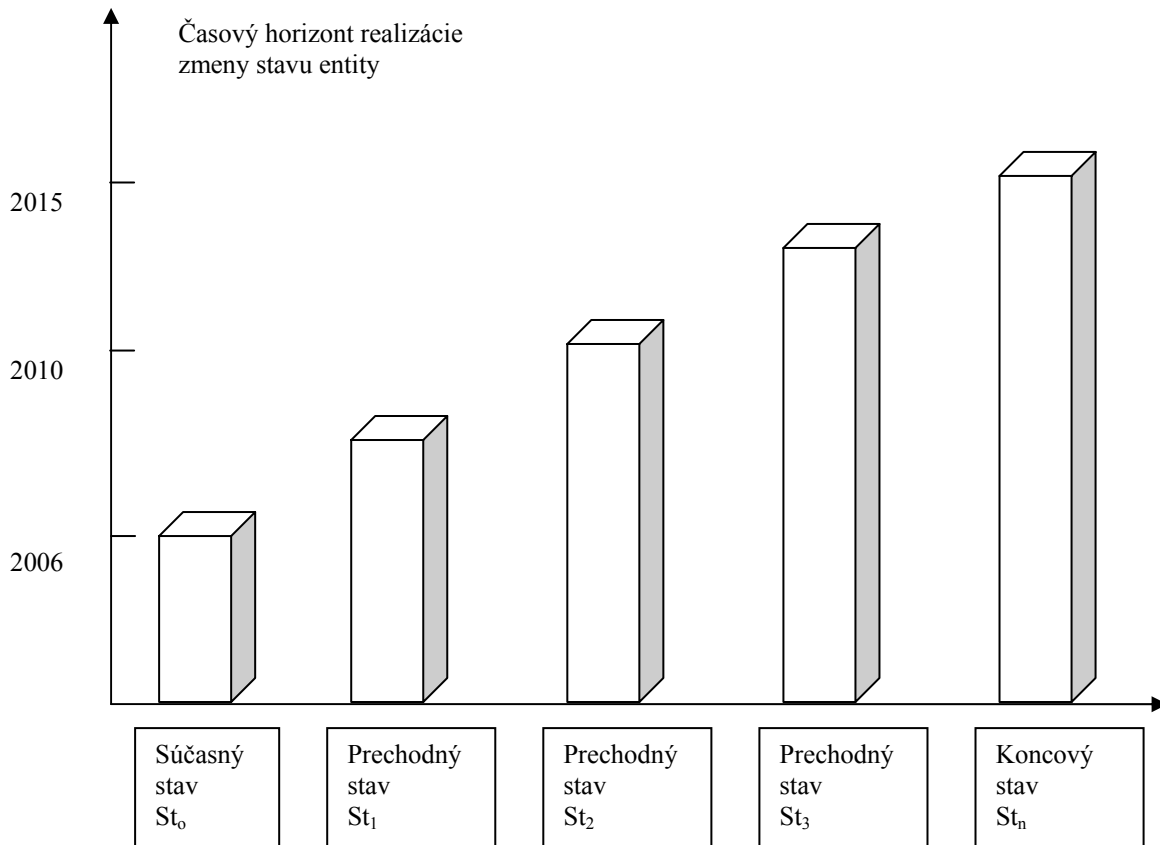
Pre plnenie úlohy zmeny správania sa asymetrického protivníka sa javí optimálnym riešením aplikácia „metódy najbližších susedov (k-NN: k - nearest neighbours)“, v procese projektovania zmeny. „Model k-NN predpovedá neznámu hodnotu závislej veličiny na základe podobnosti s príkladmi, u ktorých je táto hodnota známa“²³. Keď poznáme súčasný a koncový stav entity, využijeme ich pre definovanie prechodných stavov, cez ktoré pravdepodobne zmenu zrealizujeme. Odborníci v priestore nezávislých veličín najprv definujú vzdialenostnú metriku „d“, ktorá slúži ku kvantitatívnemu ohodnoteniu podobnosti dvoch príkladov. Na základe tejto metriky vyhľadajú pre predpovedanú inštanciu „k“ najbližších susedov (napr. známy súčasný stav a požadovaný koncový stav entity) v množine príkladov. Hodnota závislej veličiny je následne stanovená na základe tzv. jadrovej funkcie. Najjednoduchšou jadrovou funkciou sa odborníkom javí aritmetický priemer¹¹:

$$y(i) = 1/k \sum_{j=1}^k y(j)$$

Predpoveď pre i – tý objekt (prechodný stav entity) je potom priemernou hodnotou závislej veličiny u „k“ najbližších susedov nájdených v príkladoch, napr. $y(1)$ je hodnota cieľovej funkcie najbližšieho suseda, $y(2)$ druhého najbližšieho suseda a pod. Zložitejšia jadrová funkcia používa funkciu vzdialenostnú, ktorá určuje aj váhu, s akou sa jednotlivé hodnoty $y(j)$ aplikujú. V prípade klasifikačných (nie numerických) úloh, akou je aj riešenie asymetrického protivníka, sa namiesto priemernej hodnoty priraduje klasifikovaný príklad k tomu konceptu, ktorý sa najčastejšie vyskytuje v okolí i – tého záujmového objektu (t. j. medzi „k“ najbližšími susedmi). Aká je možná aplikácia uvedenej metódy pre naše účely? Z koncového stavu St_n a súčasného stavu entity – asymetrického protivníka St_0 najprv určíme prechodný stav entity St_2 . Následne pristúpime k definovaniu ďalších parciálnych stavov: z prechodného stavu St_2 a súčasného stavu St_0 určíme prechodný stav entity St_1 . Z koncového stavu St_n a prechodného stavu St_2 definujeme prechodný stav entity St_3 a pod. Celkový počet definovaných prechodných stavov entity na trajektórii ku koncovému stavu jej správania sa závisí od rozhodnutia zodpovednej štátnej authority. Predstavuje škálu nami očakávaných kvalitatívnych zmien entity, ktorá vyjadruje „jemnosť“, resp. „skokovú“ zmenu entity (Obr. 5). Na druhej strane je ale život dôkazom aj možných, ale neočakávaných zmien stavu entity, ktorá občas reaguje nepredvídateľne, spontánne, neracionálne a často neprímerane. Z uvedeného dôvodu je:

²³ B. V. Dasarathy: NN concepts and techniques. Nearest Neighbours (NN) Norms. In: IEEE Computer Society Press, 1991.

- minimálny súbor stavov entity zložený z nami plánovaných a očakávaných stavov zmeny, alebo
- je súbor tvorený všetkými predvídateľnými stavmi entity v procese zmeny (formou tzv. rozhodovacieho stromu a pod.).

Obr. 5 Minimálny súbor stavov entity - variant

6. *fázu definovania účinkov* – keď poznáme súčasný stav správania sa entity a určili sme prechodné stavy entity na trajektórii ku koncovému stavu, pristúpime k definovaniu účinkov pre prechod stavmi od St_0 až k St_n ;

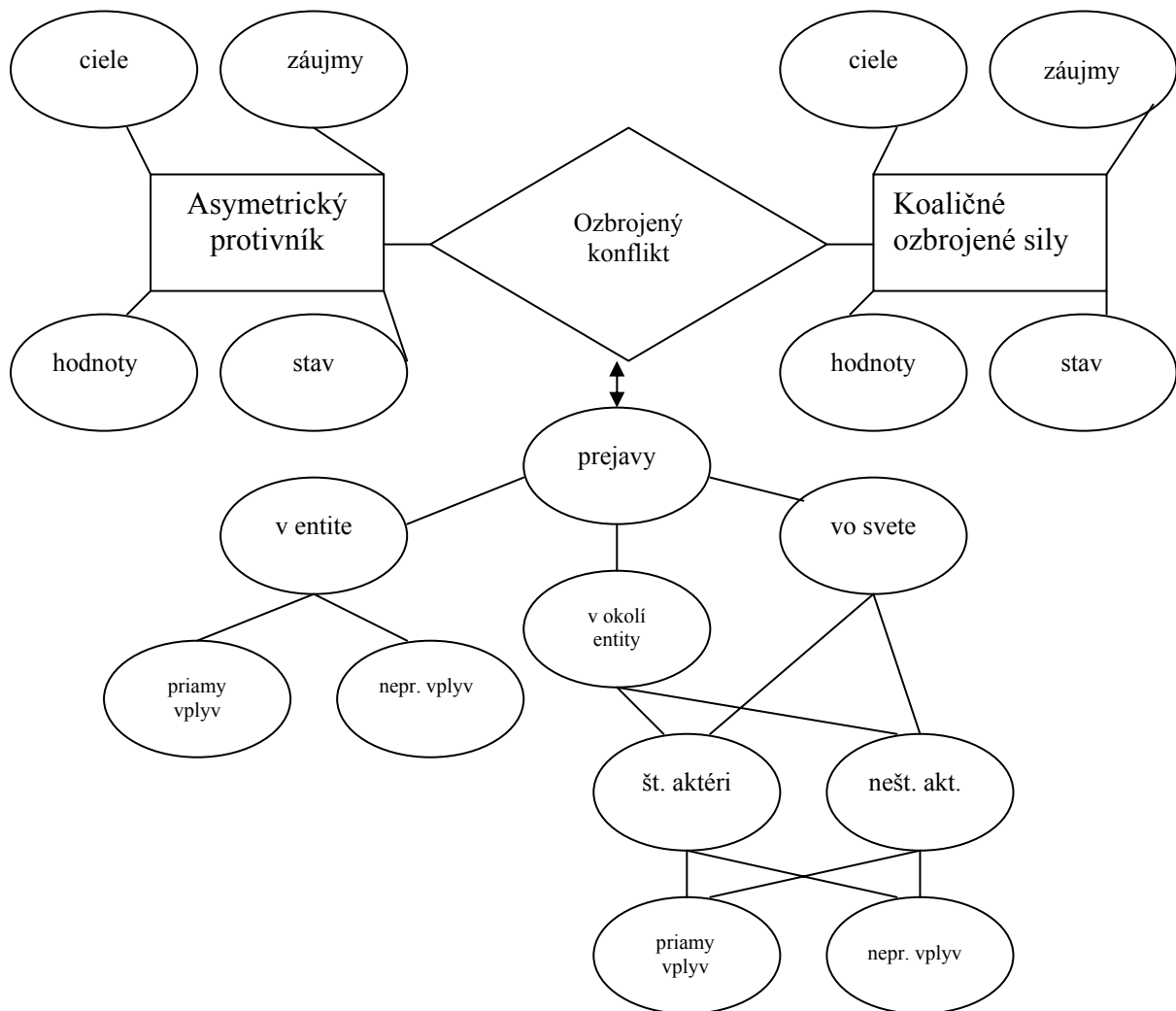
Riešenie uvedenej úlohy môže uľahčiť využitie myšlienky Entitno-relačného diagramu, s aplikáciou na vytvorenie konkrétneho „multidimenzionálneho Entitno-relačného diagramu“²⁴ asymetrického protivníka. Napomôže nám identifikovať parciálne účinky v rámci požadovaného kumulovaného účinku na záujmovú entitu.

Konceptuálny vzťahový model entity identifikuje jednotlivé prvky (entity) reálneho sveta, „ktorý má byť modelom (a následne databázovým systémom) zobrazený, a vzťahy medzi nimi“¹¹. Diagram tvorí:

²⁴ A. Kurz: Data Warehousing – Enabling technology. Bonn: MITP-Verlag, 1999.

- zobrazenie entitného typu - „obdĺžniky“ - (ktorý predstavuje množinu objektov daného typu, ako asymetrický protivník, osoba, skupina osôb a pod., ktorého všetky inštancie majú rovnaké atribúty,
- atribúty – „ovály“ - (ktoré približujú záujmovú, alebo vzťahovú entitu), a
- vzťah medzi entitnými typmi – „kosoštvorec“.

Vytvorenie multidimenzionálnych diagramov pre každú analyzovanú oblasť (parameter) asymetrického protivníka, v súlade s modifikovanou SWOT analýzou entity (situačným modelom), využijeme v procese zmien správania sa asymetrického protivníka (napr. Obr. 6).

Obr. 6 Multidimenzionálny Entitno-relačný diagram: oblasť Vojenstva - variant

7. fázu definovania akcií (operácií) a prostriedkov (zdrojov) na ich dosiahnutie – na základe predpokladaného a požadovaného kumulovaného účinku na správanie sa asymetrického protivníka a v súlade s alokovanými zdrojmi;

podľa názorov odborníkov „musíme mať na pamäti, že jedna akcia môže vyvolať účinok vo viacerých parametroch a určitá spôsobilosť (na dosiahnutie účinkov) je potrebná pre viacero akcií. Z uvedeného dôvodu je nutné vytvoriť prehľad vzájomných vzťahov ...“²⁵ „účinok – akcia“, pomocou účelového softvéru pre EBAO;

8. *fázu podpory a prípravy realizácie zmeny* – najmä masmediálna a diplomatická podpora a príprava zmeny stavu entity, na národnej a medzinárodnej úrovni;
9. *fázu akcie (operácie) – akcií (operácií)*- vykonávanie akcií na základe dôslednej koordinácie, kooperácie a komunikácie medzi všetkými dostupnými nástrojmi a aktérmi v prospech štátu, s jeho spojencami, partnermi a sympatizantmi; spravidla je potrebný súbor operácií v oblasti politickej, hospodárskej, vojenskej, sociálno-spoločenského života, v okolí, resp. vo vnútri entity;
10. *fázu monitorovania, analýzy a hodnotenia účinkov akcie (operácie)*;

Pri hodnotení dosiahnutých účinkov akcie (operácie) môže byť využitý spracovaný „rozhodovací strom“ súboru všetkých predvídateľných stavov (ako v prípade „morfologickej analýzy“²⁶, pri „induktívnej tvorbe rozhodovacích stromov“²⁷ a pod.), alebo si zjednodušíme rozhodovací strom pre riešenie klasifikačnej úlohy hodnotenia účinkov v 3 triedach:

- 1. trieda – predstavuje dosiahnutie predpokladaného (požadovaného) účinku na správanie sa entity,
- 2. trieda – predstavuje pozitívny trend stavu entity, bez dosiahnutia požadovaného účinku, a
- 3. trieda – predstavuje negatívny trend stavu entity, s odklonom od požadovaného účinku na správanie sa entity.

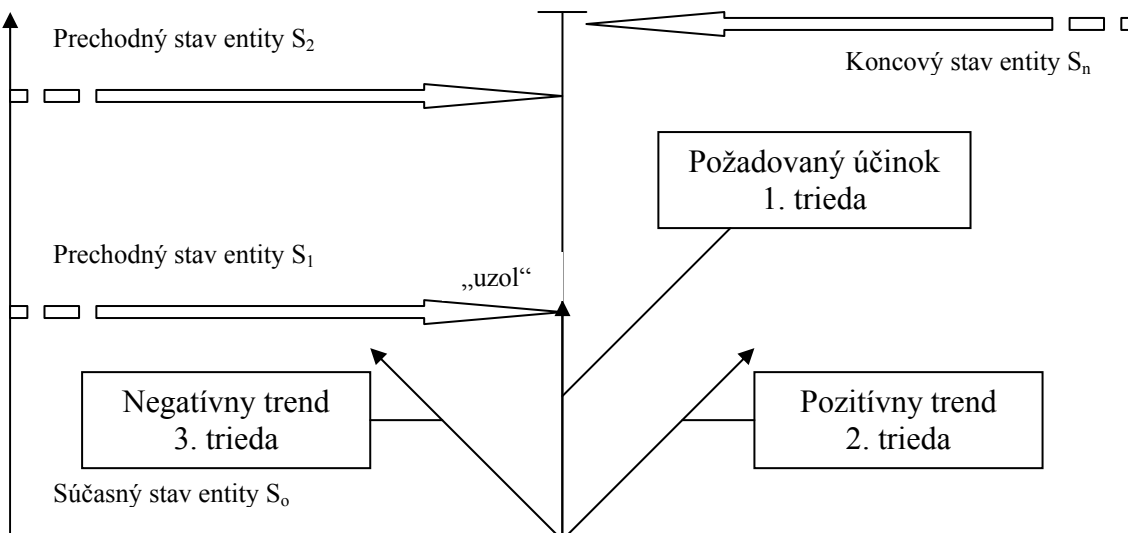
Navrhnuté grafické zobrazenie dosiahnutého účinku je možné vykonať po každej akcii (operácii), alebo po súbore akcií (operácií). Postupuje sa od „koreňa stromu“, ktorý je charakterizovaný súčasným stavom S_0 ku koncovému stavu S_n (Obr. 7).

V prípade pozitívneho trendu stavu entity, bez dosiahnutia požadovaného účinku a prechodného stavu, zobrazíme „list stromu“ smerom vpravo od koreňa. Po ďalšej akcii, alebo súbore akcií bez zmeny stavu zobrazíme „nový list“ rovnobežne s „kmeňom stromu“. V prípade dosiahnutia prechodného stavu entity nasmerujeme „list“ k bodu, ktorý tvorí priesečnicu prechodného stavu entity (napr. S_1) a „kmeňa stromu“, tzv. „uzol stromu“.

²⁵ genmjr. v. v. Ing. Rudolf Židek: Od stratégie ničenia k stratégii kumulovaných účinkov na vôľu protivníka. Druhá časť. L. Mikuláš : ISS NAO, 3/2005, str. 68. ISBN 80-89221-03-3

²⁶ Guy Duczinski: Effect-Based Operations: A Guide for Practitioners. School of Management Information Systems, Chuchlands, Western Australia

²⁷ J. R. Quinlan: C4.5: Programs for Machines Learning, Morgan Kaufman, 1993.

Obr. 7 Grafické zobrazenie dosiahnutého účinku akcie / operácie

Pri negatívnom trende stavu entity, s odklonom od požadovaného účinku a stavu, zobrazíme „list stromu“ vľavo od koreňa a pokračujeme v grafickom zobrazení po akcií, alebo súbore akcií, ako v kladnom prípade.

Pri dosiahnutí požadovaného účinku na správanie sa entity, zobrazíme priamo „kmeň stromu“ od „koreňa“. Zjednodušený rozhodovací strom umožňuje rýchle a prehľadné grafické vyhodnotenie dosiahnutých účinkov po súbore vykonaných akcií, najmä pre účely brífingov riadiacich pracovníkov, alebo „vrchného velenia“ štátu.

11. fázu upevňovania dosiahnutého stavu entity, alebo

6. krok: situačné riadenie zmeny (účinku, akcie)

Prístup k riadeniu akcií / operácií (ktoré v podstate tiež tvoria samostatný zložitý systém), s využitím metodiky *situačného riadenia* je založený predovšetkým na situačnom rozpoznávaní a odhade aktuálneho stavu (situácii) entity, s následnou klasifikáciou situácie do vzorových tried situácií podľa stanovených hodnotiacich kritérií, ktorým sú vopred predurčené stratégie riadenia, v súlade s cieľom a požadovaným účinkom akcie.

„*Situácia* je všeobecný pojem stavu systému (tak, ako sa používa v teórii automatického riadenia), ktorým sa vyjadruje rozhodovací proces, ktorý prejedukuje vývoj v kontexte s existujúcim stavom“²⁸. Pod pojmom *situácia zložitého systému* „rozumieme celkový stav zložitého systému vo vzťahu k vonkajšiemu okoliu“²⁹.

²⁸ F. Vernadat.: An Artificial Intelligence Approach to Manufacturing Workshop Control Using a Situational Control Paradigm. In: Applications of Artificial Intelligence in Engineering. UK: Cambridge, 1989, pp. 1–17.

²⁹ L. Madarász.: Základné princípy situačného riadenia a formalizácie rozhodovacích procesov pri riadení zložitých hierarchických systémov. Košice: EF VŠT Košice, 1982, 96 pp.

Stratégiu riadenia pritom predstavuje súbor alternatív, ktorý je výsledkom rozhodovacích procesov. Od zvolenej stratégie, vplyvu vonkajších podmienok na systém (asymetrického protivníka), vnútorného stavu entity, činnosti rozhodovateľa (alebo tímu rozhodovateľov) a vplyvu neurčitého faktoru (nepredvídateľných okolností) v danom prostredí entity, závisí samotný výsledok procesu riadenia. Určovanie cieľa procesu a voľba súboru hodnotiacich kritérií na posudzovanie stavu entity je a zostane podľa odborníkov výhradnou oblasťou ľudskej činnosti.

„*Situačné riadenie* je chápané ako riadenie v reálnom čase“²⁹, v rámci ktorého sa z identifikovanej aktuálnej situácie entity dostaneme do požadovaného prechodného, alebo koncového stavu po vyriešení odchýlky od plánov akcie (operácie), t.j. požadovaných kumulovaných účinkov na entitu, na základe informačných príkazov pre vykonanie opravných akčných zásahov. Situačné riadenie umožňuje hľadanie optimálneho riešenia v krátkych časových limitoch po identifikácii odchýlky od požadovaného stavu entity, v kontexte obrany bezpečnostných záujmov štátu, požadovaných účinkov na vôľu asymetrického protivníka, ako aj efektívnosti použitia ľudských, materiálnych, technických a finančných zdrojov.

7. krok: opakovanie 5. – 11. fázy pre postupný prechod cez prechodné stavy entity,

8. krok: upevňovanie dosiahnutého koncového stavu zmeny entity – správania sa asymetrického protivníka; monitorovanie, analýza a hodnotenie stavu entity s využitím softvérovej podpory celého procesu zmeny, multidimenzionálna podpora koncového stavu entity dostupnými nástrojmi štátu (koalície aktérov),

9. krok: analýza skúseností z riadenia zmeny identifikovaného asymetrického protivníka v určitom okolí systému; transfer a distribúcia získaných skúseností relevantným a oprávneným osobám v rámci „učiacej sa organizácie“; spracovanie odporúčaní pre štátnu autoritu (štátnych, alebo neštátnych aktérov „v službách štátu“ – resp. koalície aktérov).

4. ZÁVER

Uplatňovanie metodológie plánovania a uskutočňovania operácií (akcií) s prístupom k operáciám založenom na účinkoch (EBAO) predpokladá existenciu a využívanie skúsených expertných tímov špecialistov pre jednotlivé oblasti (parametre) záujmovej entity –

²⁹ F. Vernadat.: An Artificial Intelligence Approach to Manufacturing Workshop Control Using a Situational Control Paradigm. In: Applications of Artificial Intelligence in Engineering. UK: Cambridge, 1989, pp. 1–17.

asymetrického protivníka. Precízna práca expertov je determinovaná vedomosťami, skúsenosťami členov tímu a ich schopnosťou predvídať.

Hľadanie efektívnych nástrojov riadenia a softvérová podpora zmeny entity je nutnou súčasťou celého procesu zmeny protivníka. Význam poznania protivníka nadčasovo vyjadril aj majster Sun – Tzu vo svojom diele „Umenie vojny“: „*Ked' nepoznáte nepriateľa ani seba samého, podľahnete v každej bitke.*“

Predložená odborná štúdia prezentuje možné riešenie aplikácie prístupu k operáciám založenom na účinkoch s využitím procesného a situačného riadenia zmeny entity – bezprostredného, alebo potencionálneho asymetrického protivníka. Je nutné zdôrazniť, že požadovaný kumulovaný účinok na vôľu a správanie sa protivníka je možné dosiahnuť len koordinovaným a cieľovo-orientovaným použitím štátnych a neštátnych nástrojov v „službách štátu“, pri obrane jeho bezpečnostných záujmov.

Podľa názorov odborníkov je diskutovaný prístup EBAO primárne využiteľný (vhodný) pre pôsobenie na asymetrického protivníka, ktorého reprezentuje neštátny aktér. Pre vedenie činnosti vo vzťahu k tzv. klasickému (symetrickému) protivníkovi, ktorého predstavuje spravidla identifikovaný štátny aktér (s pravidelnou armádou, s relatívne predvídateľnou taktikou, spojencami, zdrojmi a pod.), sa javí primárnym prístupom aplikácia „Network – Centric Warfare“³⁰ koncepcie operácií vo vojenstve, v kontexte pripravovanej koncepcie budúcich spojeneckých spoločných operácií (Concept of Allied Future Joint Operations).

Presadenie nového myslenia a prístupu k plánovaniu a realizácii akcií, alebo operácií štátneho aktéra (resp. koalície) v celej škále dostupných nástrojov zameraných na vôľu a správanie sa protivníka v „globálnom (regionálnom, lokálnom) bezpečnostnom prostredí“³¹, je pritom ešte dlhá, ale zaujímavá cesta ...

*Len jediná vec je ťažšia než dostať novú ideu do vojenského myslenia,
dostať starú ideu preč
B. H. Liddle Hart*

³⁰ Vice Admiral Arthur K. Cebrowski, John J. Garstka: Network – Centric Warfare – its origin and future, from Proceedings, Vol. 124, No.1, January 1998, pp. 29 – 35 (US NAVAL Institute)

³¹ P. Nečas – S. Szabo: Back to the future: geopolitical security or chaos? [Monograph]. Košice : FA TU, 2006, 111 p. ISBN 80-8073-433-X

EBO – KOMPONENT OPERÁCIÍ V SIEŤOVOM PROSTREDÍ

tzv. NETWORK CENTRIC OPERATIONS (NCO)

plk. Ing. Jaroslav BALÁŽ

Kurz národnej bezpečnosti, NAO, Liptovský Mikuláš

ABSTRAKT

Príspevok predstavuje krátky úvod do problematiky operácií v sieťovom prostredí s objasnením filozofie bojovej činnosti proti nejasne definovanému protivníkovi pri využívaní najmodernejších postupov a technológií informačného veku.

Kľúčové slová: EBO, operácie založené na účinkoch, NCO.

1. ÚVOD

V úvahách o zmene prístupu v posudzovaní možného protivníka je nutné bezpodmienečne vychádzať zo súčasného bezpečnostného prostredia ako globálneho, tak aj regionálneho. Hlavným hnacím motorom pre zmenu v tejto oblasti možno charakterizovať zmeny v bezpečnostnom systéme a bezpečnostnom prostredí po skončení studenej vojny.

„Nová doba priniesla aj nové vnímanie nepriateľa demokratickej časti sveta a spoločenstva demokratických štátov – spravidla ako asymetrického protivníka, v kontexte nových bezpečnostných hrozieb, rizík a výziev, najmä nevojenského charakteru“¹. Systém založený na strategickom jadrovom odstrašovaní jadrových mocností, prípadne jadrovom údere na vopred známeho a jasne definovaného protivníka nebolo možné použiť ako analytický nástroj pre nové hrozby, výzvy a riziká, ktoré sa objavili. Možno zjednodušene konštatovať, že svet bol v akejsi rovnováhe a bezprostredný konflikt vďaka obrovskému nukleárnemu a konvenčnému arzenálu na obidvoch stranách bol vysoko nepravdepodobný.

Z tohto pohľadu je možné tak isto konštatovať, že tak isto ako bol svet v rovnováhe v oblasti zbraňových arzenálov, bol v rovnováhe aj v rovine tzv. možných teroristických aktivít a priamych teroristických útokov. Drastická zmena nastala po 11. septembri 2001 po teroristických útokoch na území USA. Odpoveďou na obranu proti útokom takéhoto charakteru je vytvorenie nových prístupov proti protivníkom, ktorých nie je možné jednoznačne definovať a kvantifikovať.

¹ Židek, R. – Kelemen, M.: Systémové vnímanie protivníka. In. Vojenské reflexie. L. Mikuláš. NAO, 2006, č. 2/2006, str. 53.

Operácie založené na účinkoch (ďalej len EBO) predstavujú z konceptuálneho hľadiska istú možnosť pre pôsobenie proti protivníkovi v komplexnom a nestabilnom prostredí. Toto nové nestabilné prostredie je charakterizované nepredvídateľnými akciami a konaním možného protivníka a čo je zvlášť nebezpečné, existuje tu veľmi silná objednávka zo strany teroristických organizácií na získanie iných druhov zbraní hromadného ničenia.

Minister obrany USA Donald Rumsfeld vo svojom prejave v marci 2002 poznamenal, že najdôležitejším krokom v boji proti protivníkovi v 21. storočí, ktorého je veľmi problematické kvantifikovať bude zmena myslenia a prístupu k vedeniu bojovej činnosti.

Z hľadiska konceptu EBO je najdôležitejšou časťou vytvorenie pojmového aparátu tak, aby bol jasne zrozumiteľný pre odbornú vojenskú verejnosť a nevniesol pochybnosti pre tých, ktorí sa budú podieľať na plánovaní a riadení operácií v národnom a viacnáródnom prostredí. Koncept EBO predstavuje ucelený systém prvkov, ktoré v synergickom efekte v procese plánovania a vykonania operácie založenej na účinku umožnia dosiahnutie tohto účinku na základe vopred stanoveného strategického cieľa.

„Byť úspešný a efektívny v boji s novodobým asymetrickým protivníkom si vyžaduje hľadanie primeraných nástrojov štátu okrem klasickej deštrukcie sily protivníka, ktorými dosiahneme požadované synergické a kumulované účinky na vôľu a správanie sa entity – záujmového subjektu“² Ak minister obrany USA vyzýval vo svojom prejave k novému mysleniu a prístupu k vedeniu bojovej činnosti, EBO predstavuje z tohto pohľadu jeden z možných nástrojov a prostriedkov. Budúci koncept EBO definuje protivníka ako nepredvídateľného, dynamického, disponujúceho silnou vôľou viesť operácie v širokom spektre politického, vojenského, ekonomického, sociálneho a informačného systému.

Zmeny v ponímaní protivníka a vedení možných budúcich vojenských operácií sú natoľko revolučné, že boli právom označené ako revolúcia vo vojenstve (RMA – Revolution in Military Affairs). Zahraničné pramene uvádzajú aj konštatovanie, že sa jedná o možnú budúcu bojovú činnosť tzv. štvrtej generácie. Bude vedená proti protivníkovi, ktorý nebude jednoznačne definovaný z hľadiska ako vojenských, tak aj riadiacich štruktúr a kapacít, čo v konečnom dôsledku vyvolá odozvu v širokom spektre aktivít vojenského, ale aj nevojenského charakteru a je vysoko pravdepodobné, že časť budúcich operácií bude vedená v sieťovom prostredí a masovo-komunikačných prostriedkoch.

2. EBO – KOMPONENT OPERÁCIÍ V SIEŤOVOM PROSTREDÍ (NCO)

² Židek, R. – Kelemen, M.: Systémové vnímanie protivníka. In. Vojenské reflexie. L. Mikuláš. NAO, 2006, č. 2/2006, str. 55.

Operácie v sieťovom prostredí predstavujú praktickú aplikáciu zásad a princípov bojovej činnosti v sieťovom prostredí v širokom spektre možných konfliktov a to ako aj v čase mieru, krízy a vojny. V prípade, že štát bude schopný vybudovať masívnu sieť pre bezpečnú výmenu informácií a vojenský predstavitelia budú schopní aktívne uplatniť už spomínané základné princípy v operačnom plánovaní a praktickej realizácii vojenských operácií, výsledkom budú v pravdepodobnosti hraničiacej takmer s istotou nové spôsobilosti ozbrojených síl. Aby sa vôbec mohlo pokračovať v naplňaní takto zvoleného konceptu, prvým a veľmi dôležitým krokom bude vypracovať koncepciu použitia ozbrojených síl v takomto prostredí za prispenia všetkých zložiek štátu podieľajúcich sa na riadení a zabezpečovaní obrany. Ako výsledok danej činnosti a postupu budú plne integrované, nasaditeľné, decentralizované, adaptabilné, disponujúce prevahou v rozhodovaní a hlavne použiteľné ozbrojené sily v širokom spektre operácií. Operácie v sieťovom sú charakteristické tým, že presne kopírujú obrovskú dynamiku vývoja informačných technológií a budú prevažne vedené v týchto kľúčových doménach: reálnej (fyzickej), informačnej, kognitívnej a spoločenskej (tzv. sociálnej). Aby sa naozaj dali implementovať základné princípy operácií v sieťovom prostredí, je potrebné uvažovať v širších dimenziách spolupráce všetkých agentov podieľajúcich sa na plánovaní, riadení a realizácii konkrétnych krokov, vrátane spojeneckých síl, akademických predstaviteľov a materiálnych zdrojov.

Požadované schopnosti a spôsobilosti síl, ktoré budú priamo realizovať operácie v sieťovom prostredí možno vyšpecifikovať podľa jednotlivých domén nasledovne:

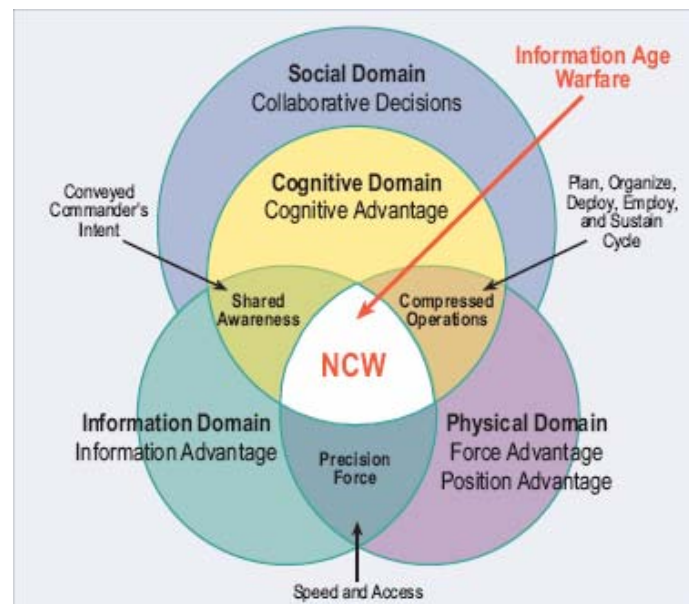
Reálna (fyzická) doména je z pohľadu klasickej vojenskej vedy a vedenia bojovej činnosti tradičná doména, kde bojové jednotky plnia vopred stanovené úlohy a ich pohyb je charakterizovaný dvoma veličinami – t.j. časom a priestorom. V týchto dvoch elementoch, ktoré sú veľmi ľahko identifikovateľné a merateľné je aj najľahšia a najjednoduchšia úloha efektívnosti a vyhodnocovania úspešnosti jednotlivých operácií.

Informačná doména predstavuje oblasť založenú a reprezentovanú predovšetkým informačnými technológiami, prostredníctvom ktorých sú informácie zhromažďované, spracovávané, distribuované cestou komunikačných kanálov. V tejto doméne zohrávajú hlavnú úlohu technológie založené na senzoroch a procesoch pre distribúciu dát a podľa najnovších poznatkov vystupujú do popredia čoraz viac prvky umelej inteligencie.

Kognitívna (poznávací) doména je centrom úspechu, pretože predstavuje sústredenie všetkých najdôležitejších činností a teoretických aspektov vedenia operácií v takto koncipovanom prostredí. Základné prvky tejto domény ako vodcovstvo, morálka, disciplína,

úroveň výcviku, skúsenosti, situačné hodnotenie priamo ovplyvňujú realizáciu zámeru veliteľa, použitú taktiku, aplikovanú doktrínu a postupy.

Spoločenská (sociálna) doména popisuje potrebné elementy akejkoľvek ľudskej činnosti a bytia. Je to ten priestor, kde ľudské bytosti spolu navzájom komunikujú, dochádza k vzájomnej výmene informácií, interakcii a vytvárajú sa v rámci vojenských operácií finálne rozhodnutia. Je to tiež doména kultúrnych hodnôt, názorov a chovania v rámci spoločnosti. Aktivity v tejto doméne predstavujú predovšetkým individualistický prístup, pretože sú generované v mysli jednotlivcov. Vzájomná súvislosť a dôležitosť jednotlivých domén znázornená na nasledujúcom obrázku predstavuje tie oblasti, ktoré by mali byť predovšetkým podrobené precíznemu výskumu. Ako je zrejmé z obrázku, najdôležitejšou oblasťou je bojová činnosť v sieťovom prostredí a s tým úzko súvisiace operácie.

Obr. Miesto bojovej činnosti v sieťovom prostredí v interakcii domén³

Na základe dlhoročného výskumu a experimentovania v jednotlivých doménach odborníci z USA navrhli koncepčný rámec operácií v sieťovom prostredí, ktorý sa stal základom pre zhromažďovanie dôkazov pre potvrdenie správnosti samotného konceptu.

Dôkazom, že nastúpená cesta plánovania, riadenia a realizácie operácií v sieťovom prostredí je správna, sú aj štúdie jednotlivých operácií a konfliktov. Ako jeden z príkladov možno uviesť koncept použitý v Pozemných silách USA pod názvom STRYKER BRIGADE

³ Office of Force Transformation, OSD, Network Centric Operations Conceptual Framework, Version 1.0, November 2003

COMBAT TEAM⁴. Zámerom bolo potvrdiť správnosť budovania a tvorby síl pri súčasnom zvýšení efektivity jednotlivých činností ako sú prieskum, pozorovanie, zisťovanie cieľov a zároveň využitie provizórnej satelitnej komunikačnej siete. Operačné prostredie pre potvrdenie predpokladaných záverov bolo charakterizované nasledovnými podmienkami: operácie malého rozsahu s rýchlym začiatkom a odvetnou akciou a zároveň s dostatočne robustnou sieťou pre zber a analýzu dát. Na druhej strane boli porovnávané výsledky bojovej činnosti tak isto vyzbrojenej ľahkej brigády, ale bez dostupnosti digitalizovaných informácií.

Na základe analýz boli zverejnené nasledovné závery:

- skrátenie času potrebného pre kľúčové nasadenie do boja z 24 hodín na 3 hodiny
- kvalita individuálne zdieľaných informácií stúpla z 10% na 80%
- kvalita riadenia a velenia stúpla o 75% z dôvodu použitia sieťových prepojení
- schopnosť účinnejšie riadiť rýchlosť velenia
- zavedenie novej organizačnej štruktúry sa stalo kľúčom k úspešnému zdieľaniu informácií a zvýšeniu bojovej efektívnosti jednotky

3. ZÁVER

Z uvedených záverov a výsledkov by bolo možno ľahko konštatovať, že technologická prevaha by bola akýmsi návodom na úspech. Avšak je potrebné mať na pamäti, že bez ľudského elementu je dostupná technológia len pomocným nástrojom k dosiahnutiu potencionálneho úspechu. Radšej než technologické výhody musíme veľmi pozorne skúmať ľudskú spoločnosť, jej organizačné členenie, pretože len touto cestou je možné dospieť k podrobnej analýze spoločnosti a jej členov ako dynamického systému.

⁴ Network Centric Warfare Department of Defense Report to Congress. "Executive Summary." July 2001.

THE RUSSIAN AIR FORCE IN CHECHNYA – HAVE LESSONS LEARNT AND WHAT ARE THE FUTURE PERSPECTIVES?

LtCol. Jozef TAKÁCS

National security course, NDA, L. Mikuláš

ABSTRACT

Russian armed forces took a more coherent and planned form, the steps taken by political and military decision makers throughout the 1990s can be characterized as *'management of chaos'*. The paper deals with the Russian Air Force which has been one of the most adversely affected branches of the transforming Russian Armed Forces.

Key words: air campaign, management of chaos, hi-tech air operations.

1. INTRODUCTION

More than twenty years ago Mikhail Gorbachov began his attempt to extensively reform the whole structure of the politically and economically rapidly declining Soviet Union. Without a clearly defined end state, goals, identified ways or available means this attempt completely failed. He paradoxically became the first and the last President of the Soviet Union. The unsuccessful coup against Gorbachov in August 1991 could not save the old regime; to the contrary it expedited the collapse of the USSR. Fifteen new, differently 'independent' countries have since emerged from the ruins of the biggest state formation of the world. Boris Yeltzin, the first Russian President (1992-1999), inherited a widespread crisis situation that was poorly managed by his administration. Extensive reforms regarding not only the political and economical sphere, but also the whole society, turned out to be inevitable. The new Russia, with her fragile democracy, could not rely any more on the old style power approach towards its allies, neighbours and other partners on the international scene to retain at least a fraction of her previous influence. There were no longer such 'useful' institutions like the Warsaw Pact, COMECON³², former Soviet buffer states in western and southern regions of Russia and *'special relations'* with many Third World countries. The once mighty and feared Soviet Armed Forces in their current Russian 'format' were no longer the solid pillar of the political system and the whole society as it used to be.

³² Council for Mutual Economic Support; institution promoting economic cooperation among socialist countries under the former Soviet Union 'protection' (1949-91)

Russia had been trying hard to form a defence policy and an appropriate military doctrine consistent with its foreign and domestic policy and economic resources. Russia had remained a major player on the international scene, but he was no longer a real superpower. The first Military Doctrine from 1993 (MD1993) failed to recognize this reality. It was based on false perceptions and unrealistic expectations. Moreover, the long and painful period of transition and reforms of the armed forces had just started acquiring a new approach to defining an appropriate military doctrine with an *'open architecture'* more closely reflecting this period. The MD1993 did not become a system of views on the prevention of wars and armed conflicts, on the development of the Russian armed forces, the country's preparation to defend itself, addressing threats to the military security of the state and on the uses of armed forces to defend the state's *'vital interests'*. This doctrine did not answer questions emerging from the difficult situation of the Russian Federation (RF) as a state, its armed forces and the most negatively affected military branch, the Russian Air Force (RuAF).

The aim of this paper is to examine and analyse, through recent military conflicts with the RuAF's involvement and through its *'performances'* in them (mainly using the first Chechen War in 1994-96 as a vehicle, but also looking briefly at the lessons learned from the *'forgotten'* Afghanistan War in 1979-89 and from the still *'opened'* second Chechen War, which started in 1999), its present situation and possible future perspectives in doctrinal and operational areas (to the foreseeable horizon of 2010-15).

2. AIR CAMPAIGNS

The origins of the Chechen *'problems'* were very complex and dated back to the period of Russian expansion in the Caucasus in the 18th and 19th Centuries. Since the forced annexation to the Russian Empire, the Chechens never willingly accepted Russian rule. They utilized, in more or less organized forms, every possible opportunity to get rid off the Russian control; unsurprisingly, this happened again in 1991 in the wake of the USSR demise. Although Chechnya was legally a part of the Russian Federation, it remained a *'foreign body'* inside Russia. The tragedy results from the inability of both sides to recognize each other's interests and establish conditions for long-term, mutually acceptable political solutions.

Chechnya declared itself independent from the Russian Federation in September 1991 under the leadership of Dzhokhar Dudayev, a former Soviet bomber pilot. When several Russian-backed attempts to overthrow Dudayev's government and reinstall a pro-Russian one had failed during 1993-94, a wide-scale conventional military operation became the only *'available'* solution to this problem. Whilst making preparations for this operation, Russian

political and military leaders had the opportunity to take full advantage of the lessons, which could be learnt from a number of recent conflicts, with or without Russian involvement. The knowledge and ramifications of wars, campaigns and conflicts, like those between Arabic states and Israel (1967, 1973, 1982), the Afghanistan War (1979-89) and the Gulf War (1991) offered an excellent starting point for creating a modern and firm doctrine with both theoretical and operational basis for a RuAF emerging from the ruins of the former Soviet system. All of the aforementioned campaigns were analysed to 'death' by the most important and influential military academies such as the Frunze Military Academy, the Gagarin Military Air Academy and the Military Academy of the General Staff. It was not surprising given the Russian preoccupation with military theory. What was, however, less understandable was the fact that lessons learned from previous operations could only slowly and cautiously find their way towards practical military applications. Closer examination of the air operations in support of the land forces engaged in destroying rebel resistance throughout the Chechen conflict, indicated a repeat of all the old problems and mistakes so apparent during the Soviet era multiplied by turbulences caused by the ongoing military reforms of the RuAF.

Analysis of the *'Afghan experience'* demonstrated many of the fundamental problems associated with air force operations, such as the inherent inflexibility of air and ground crew training blinded with formalism and stereotypic approaches. Many of the lessons learned in Afghanistan were ignored, highlighted problems remained unresolved or no solutions were found. The Air Force Command failed to capitalise on the enormous potential gained through combat experiences of thousands of pilots, ground support and maintenance personnel. To minimize the possible *'bad impact'* of the Afghan veterans on the moral and tactical training programs of combat units, they were spread all over the Soviet Air Force structure. Therefore, changes in standard and rigid operating procedures were insignificant, remained restricted to the Afghan combat theatre itself and found no way to systematic implementation into Air Force training schemes.

Although the first Chechen conflict was clearly a failed attempt by Russian ground forces to suppress the Chechen rebels with overwhelming power, the RuAF played an important role either supporting the ground contingent or conducting independent offensive air operations. This conflict offered a test of the RuAF's primary role expressed in the MD1993, which required sufficient air power projection into areas of interest alongside the periphery of the former Soviet Union.

Air operations were conducted mainly by units from the 4th Air Army deployed on a number of air bases of the North Caucasus Military District (NCMD) reinforced with frontal,

transport and long-range aviation assets. Assets of the separate Air Defence Aviation (ADA) and helicopters of the Army Aviation (AA) took part as well. Problems of co-ordination among these different units were further complicated by the involvement of helicopters used by troops of the Ministry of Internal Affairs (MIA). By the end of November 1994, almost 140 combat aircraft³³, 55 Army Aviation helicopters³⁴, up to 30 transport aircraft³⁵ and 12 Mi-8 helicopters of the MIA were dedicated for air operations against Chechen rebels. Numbers of sorties carried out by specialized reconnaissance version of the Su-24 (limited to carry out only visual and photographic recce) were flown to build up a current picture of Chechen forces' deployment, their movements, status of their air and air defence assets. As it later became obvious, information obtained by this way was neither precise nor flexibly distributed to fighting units; therefore it added very little value. This was even more visible during operations in urban areas, mainly in Groznyy, where 'old fashioned' airborne reconnaissance methods were completely ineffective and were only partially useful for battle damage assessment (BDA).

Chechnya inherited about 250 aircraft³⁶ from the Armavir flight school. The vast majority of them were in poor flying condition, with very limited combat value.³⁷ They were deployed on three airfields: Kalinovskaya, Khankala and Groznyy-Severnyy. Moreover, Dudayev's 'Air Force' could only rely on less than 40 inadequately trained pilots. However, the RuAF's first step was to eliminate this threat of possible Chechen air attacks on Russian territory. In a three-day airfield attack operation, the RuAF managed to destroy or neutralize all of the Chechen air assets on the ground, mindful of the need to keep damage to runways, taxiways and airfield installations to a minimum for follow-on redeployment of RuAF units closer to areas of operations. This task was a relatively easy one, bearing in mind that Dudayev's forces were not able to pose any substantial counter air challenge with their limited, antiquated air defence weapons.³⁸ Typically flights of four Su-25 Frogfoots in standard tactical formations were used in this operation delivering free-fall, high explosive (HE) fragmentation bombs with a combination of unguided rockets. These aircraft, thanks to their massive armour protection, duplication of vital systems and relatively good manoeuvrability close to the ground, were well suited for the abovementioned mission. In this phase of

³³ Su-25 (Frogfoot) ground attack, Su-22 (Fitter), fighter-bomber and Su-24 (Fencer) tactical bomber aircraft

³⁴ Mi-24 (Hind) attack, Mi-8/17 (Hip) transport/utility and Mi-6 (Hook) heavy transport helicopters

³⁵ An-12 (Cub), An-22 (Cock), An-26 (Curl), An-124 (Condor) and Il-76 (Candid) transport aircraft

³⁶ 152 L-39 and 94 L-29 jet trainers and several MiG-15/17 old, first generation jet fighters

³⁷ Some of the L-39s were configured to carry two 250-pound bombs or two rocket pods each for 16 unguided 57mm rockets

³⁸ Altogether 4 mobile ZSU-23/4 radar and optically tracked anti-aircraft guns, 6 ZU-23 and DShK optically sighted machine guns and some SA-7/14 Strela and SA-16 Igla man-portable SAMs

operations, Chechen rebels did not manage to cause any losses or substantial damages to the attacking aircraft with their small arms and sporadic anti-aircraft gunfire.

Aircraft from the Russian Air Defence Aviation from the end of December 1994 were constantly monitoring Chechen airspace supported by A-50 Mainstay AWACS platform. To prevent any transport of military assets by air to the rebels, one to three pairs of MiG-31 Foxhound or Su-27 Flanker interceptors were kept on round-the-clock combat air patrol missions (CAP) over Chechnya. Air Defence radar companies and platoons were also covering low and very low level gaps in the overall radar picture. There was no real recorded attempt to provide any support for Chechen fighters from any country by means of air throughout the conflict. These preliminary measures taken by the RuAF and Air Defence Aviation allowed Russian troops to conduct ground operations without any Chechen interference from the air. Despite Russian air superiority, RuAF and army aviation high command expectations, as the follow-on stages of the conflict revealed, Chechen forces were still able to cause high losses to the enemy's air supporting elements.

The next phase of the air war began in the middle of December with the advance of Russian ground troops towards main Chechen strong holders around and in the capital city Groznyy and nearby important towns of Argun and Gudermes. Russian air campaign planners once again underestimated the *'power'* of the weather. Winter months (December, January and February) in this part of the North Caucasus was extremely severe with long lasting ground fogs, blowing snow, strong icing, heavy cloud build-up, low cloud ceilings and high top levels. Slowly advancing ground troops were struggling with small rebel units, which flexibly changed their positions and fighting tactics,³⁹ without much needed close air support (CAS). The weather made it impossible to use Su-25s and Mi-24s for their primary role of CAS (with no all-weather, precision weapon delivery capability and not least without adequately trained crews). Under these conditions, the RuAF could employ only its Su-24s in day and night medium altitude radar or inertial bombing through clouds. The inaccuracy of these weapon delivery modes resulted in many casualties and collateral damage to their own troops and was indiscriminate against Chechen civilian population as well. Four years of rapid decline in pilot proficiency, under funded aircrew training⁴⁰, a small percentage of pilots with night, all-weather, precision weapons delivery preparedness could only end in an outcome of poor performance. Partial solution was found by the creation of small combat

³⁹ Many of the Chechen commanders and fighters were graduates of Soviet military schools and academies, skilfully adopting their knowledge of Russian tactics, using the same weapons (left behind Russian units withdrawn from Chechnya in 1991).

⁴⁰ The average amount of flying time per year for frontline 'combat' pilots for four years prior to the Chechen conflict was well below 30 hours.

units from the most experienced weapon instructors and test pilots from different RuAF regiments, weapon and flying training centres. This '*concentration*' of force and experience helped to increase the effectiveness of air strikes against high value targets of Chechen infrastructure, communications and transportation network and some of the militarily and politically important buildings.⁴¹

Short or longer periods of improved weather were utilised to provide CAS to ground forces struggling to set up the tempo of operations regardless of the overwhelming superiority in numbers of fighting personnel (about 8:1), equipment and firepower. CAS operations in Chechnya once again revealed the problems in co-ordination between ground and supporting air operations. Many of the difficulties experienced in Chechnya were not new at all. Ten years of the Afghan War clearly showed how important well-trained, equipped and able to cope with the demands of the combat environment forward air controllers (FAC) were for effective and efficient CAS. The RuAF and Army Aviation allocated some 40 FACs to ground units to provide the crucial link for co-ordination between ground and air operations. With no previous combined training and operational procedures, the effectiveness of FAC controlled CAS missions remained low throughout the Chechen conflict and produced numerous '*blue-on-blue*' incidents with many friendly casualties.⁴² To make things even worse, poor communications, navigation and transportation equipment further undermined the conduct of CAS operations. Chechen rebels operating the same military '*hardware*' as their Russian counterparts were able to intercept and monitor most of the radio frequencies used by Russian forces. They also made special effort to find out FAC's positions and eliminate this important link in the chain of air-ground co-operation. The lack of secure communications and data exchanging lines made many Russian ground force unit commanders unwilling to transfer information through radio links. For the same reason, they were also reluctant to call for CAS, thus severely reducing flexible and joint combat capabilities to address Chechen fighting tactics.

The next phase of the campaign can be characterized by the shift towards air interdiction operations. The small number of politically or militarily significant targets that were destroyed or damaged by the RuAF in Chechnya had no visible impact on the rebels. They were operating in small groups, exploiting every opportunity and advantage offered by the terrain, weather, weapons in their possession along with utilizing urban areas to attrite Russian troops. The RuAF lacked the conceptual and doctrinal framework determining air

⁴¹ Bridges over the Argun River, presidential palace in Grozny, former Soviet ICBM silos used as ammunition stores, etc.

⁴² N.N. Novichkov: *The Russian Armed Forces in the Chechen Conflict* (Moscow 1995), pp.10

power utility to contribute to urban warfare⁴³. Army Aviation commander in chief, General Pavlov expressed this problem stating that “urban combat is not suited to helicopters”. The same applied for fixed wing assets of the RuAF. Some ‘*solutions*’ were, however, found in the form of massive, indiscriminate bombing of Chechen cities, infrastructure and transportation lines to support ground troops overcoming the rebels’ resistance. Thousands of casualties and widespread suffering of the civilian population resulted in adverse reactions from the international community, but surprisingly even on the changing domestic Russian political and military scene, against this method of air power ‘*application*’. Precision weapons played a limited role in the RuAF’s campaign in Chechnya despite their well-known effectiveness and the possibility to minimize collateral damage.⁴⁴ This was mainly due to their high cost, limited number and small percentage of frontline pilots with the appropriate proficiency to use them effectively. Nonetheless, lives and properties of Chechen civilians were valued as equally unimportant as lives of the rebels and there were no special measures taken to avoid unnecessary suffering of the civil population.⁴⁵

The first Chechen War was in many areas and aspects a repetition of the same failures in employing air power in a limited, low intensity conflict, as in Afghanistan during the previous decade. The most important lessons learned and relearned in the first Chechen War included the need for complex measures to maintain air superiority and minimize high value air asset losses in a combat environment with no adversary air force, no integrated air defence systems, but substantial numbers and range of different mobile anti aircraft weapons⁴⁶. It required extreme flexibility in obtaining timely (the ideal solution would be maintaining real time Intelligence, Surveillance, Target Acquisition and Reconnaissance - ISTAR coverage⁴⁷) and accurate information along with tactics matching the adversary’s ones. This war revealed yet another important finding. Although the RuAF was able to maintain its superiority throughout the war, it was much less successful in denying the rebels from exploiting commercially available communication assets such as cellular phones and radio transceivers to carry out command and control (C2). The RuAF made only a few isolated attempts employing hi-tech precision weapons against key targets, interrupting rebels’ C2 system and providing air support integrated with the advance of ground forces.

⁴³ See also A. Hills: *The Airpower Taboo: Dialogue Across Perspectives? Airpower and Urban Operations* (Airman Scholar, Spring 2000)

⁴⁴ Precision guided missiles and bombs (mainly the AS 12/14 laser or TV guided missiles and KAB 500L, 1500L, 500KR laser and TV guided bombs) were used in some cases against bridges over the Argun River, industrial infrastructure, defensive positions of the rebels and their military leadership.

⁴⁵ According to Russian sources 6,000 Chechen civilians died in the conflict; Western sources indicate the loss of 20,000 civilian lives.

⁴⁶ The RuAF lost two Su-25s, one Su-24; 26 aircraft sustained battle damage and the Army Aviation lost ten helicopters and every fourth of them were damaged.

⁴⁷ ISTAR - Intelligence, Surveillance, Target Acquisition and Reconnaissance.

At a cost of huge military and civilian losses, Russian ground units managed to occupy Groznyy and the other major towns in Chechnya in the first half of 1996. Due to massive and intensive counter attacks launched by the rebels, Russian troops were forced to withdraw from Chechnya in August 1996. The peace agreement gave the Chechen Republic an undefined independence within the Russian Federation. Both sides were completely dissatisfied with this situation and the next attempt to find a long-term solution was just a question of time. Based on the antagonistic Russian and Chechen positions, the only open option was through military force. The tension reached a dangerous level in August 1999 after numerous Chechen incursions into the neighbouring Dagestan and a series of terrorist bomb attacks in Russian cities. The follow-on, large-scale campaign carefully orchestrated by a more jointly thinking and working task force command, achieved most of the planned objectives by the beginning of March 2000.⁴⁸ Chechen guerrillas were pushed back into the southern mountainous area, losing all their important military and support bases.

Although this conflict is far from over, some important changes can be identified in the employment of RuAF. First of all, although the task force was again set up of units and formations controlled by the Ministry of Defence (MOD), the Ministry of Internal Affairs (MIA), Federal Security Service, Ministry for Emergencies and so on, through the new concept of “Temporary Operational Groupings” and under one unified C2 structure, the MOD managed to maintain a more effective and streamlined chain of command throughout the period of intensive military operations. The main result of this was a more manoeuvrist approach of Russian forces along with the ability to dictate the tempo of operations, which was in sharp contrast with the first Chechen War.

Secondly, since 1997, the reform of Russian armed forces moved on a strategic level as well. Old Military Districts (MD) with their huge administrative and bureaucratic structures had been re-configured into “Operational-Strategic Commands”, which were intended to command all the armed forces on their territory. Although this concept is still evolving, the North Caucasus MD has been able to more flexibly meet the challenges of the second Chechen War waged inside its territorial responsibility.

Thirdly, down to the tactical level, this latest conflict was a confirmation of substantial changes in regiments, battalions and sub-units with much evidence of greater tactical sophistication. Nevertheless, the quality of conscripts had not improved since the first Chechen War and their ability to match Chechen guerrillas, especially in close combat, was

⁴⁸ Driven by the enormous political pressure from the Kremlin under the leadership of Prime Minister Putin, the major candidate for the presidential elections held in March 2000.

still unsatisfactory.⁴⁹ Air power had been employed to minimize contact battles generating massive firepower creating favourable conditions for ground troops' advance. Almost 80% of all fire missions had been carried out by fixed or rotary wing aviation and only about 15% by ground based artillery.⁵⁰ Air support of troops in the demanding form of CAS proved not to be any better in this conflict. The lack of adequately trained and equipped forward air controllers (FAC) remained a serious problem. However, more FACs have since allocated to battalions and companies, thus increasing the responsiveness of CAS to tactical commanders.

It is also worth mentioning that during this conflict the RuAF and the Army Aviation conducted some experimental trials of new weaponry in a limited combat environment using the modernised and improved version of the Su-25TM 'Frogfoot' attack aircraft and the Ka-50/52 and Mi-24N attack helicopters. However, no authentic evaluation results were revealed.

Finally, while in the first Chechen War, Russian military authorities completely lost the information war as well, however, in this recent conflict they have been performing arguably better. The Russian public opinion was not prepared for the first war; the MOD's press centre totally underestimated the possible impact of the domestic media on the Russian population. The Russian military leaders treated the press with little respect; on the other hand, the Chechens enabled the media to cover most of the evolving situation, with mainly scenes of destroyed Russian equipment and dead soldiers. They also fully utilized the power of the images showing bombed cities and masses of refugees. The result of this was a '*public relations disaster*'.

3. CONCLUSION

Except for the last 2-3 years, when reforms in Russian armed forces took a more coherent and planned form, the steps taken by political and military decision makers throughout the 1990s can be characterized as '*management of chaos*'. The RuAF has been one of the most adversely affected branches of the transforming Russian Armed Forces.

The first Chechen War revealed many problems and shortcomings at the strategic, operational and tactical level. The 1993 Military Doctrine, still deeply influenced by perceptions from the previous Soviet era, saw air power merely as a support element of massive ground forces. Many useful lessons learned in Afghanistan were either forgotten or ignored by political and military decision-makers and planners. Pilot training schemes were

⁴⁹ The majority of Russian casualties were due to forcing unprepared soldiers to fight the guerrillas in Chechen urban areas.

⁵⁰ Michael Orr: *Second Time Lucky? Evaluating Russian Performance in the Second Chechen War*; www.ppc.pims.org/Projects/csrf/JIRArticle.htm

rigid and unimaginative coupled with a low number of flying hours (about one fifth of the amount for NATO operational, combat ready pilots). In addition to poor equipment, lack of appropriate type and sufficient stockpiles of all-weather, precision-guided munitions, caused the RuAF to suffer substantial losses in a rather benign combat environment with little challenging Chechen air defence. The second Chechen conflict (still unresolved because the Kremlin's decision makers failed to address the political end state of this war) from an air power perspective can be assessed as a turning point into the right direction. Unified command and control, changes to force structures, pooling well-trained personnel and forming the most modern air assets into a responsive task force helped to achieve, in a short time, most of the goals and objectives of the air campaign. Better coordination was achieved between various elements of the joint task force grouping comprising units and formations from three ministries, and from numbers of state institutions all of them carrying their differing doctrines, rules of engagements etc. On the other hand, it again highlighted how limited the RuAF's current operational capabilities were. Starting with aircrew training, continuing through aircraft inventory modernization and ending with a full range of high-accuracy weapons and their delivery capabilities – these were the key areas where substantial improvements and upgrading were essential. The leadership of the RuAF was fully aware of these challenges and its main effort was focused into these directions. It also remains to be seen, what impact ongoing structural changes, reforms, further decreasing of manpower numbers and defence budget constraints will have on the RuAF's operational capabilities.

The latest Military Doctrine is a fundamental document, which tries to reflect (as much as possible) Russia's changed security position since the end of the Cold War. New tasks and missions are emerging from it for the RuAF. Air power projection is most probable in regions of interests along the rim surrounding Russia, rather than beyond it. We are certainly not going to witness Gulf or Kosovo-type *'high-tech'* air operations in the upcoming period orchestrated by the RuAF. The RuAF will mainly rely on current frontline aircraft and weapon platforms⁵¹ partially modernized through cost-effective, affordable projects. Cuts in numbers will continue along with improvements in force structures making them leaner and more responsive. The central motive for the RuAF will be a struggle to retain limited air power projection capabilities and the justification of its own existence.

BIBLIOGRAPHY

⁵¹ Little prospect for small-scale introduction of new generation combat aircraft.

BOOKS

Lambeth, B. S. *Russia's Air Power in Crisis*. Washington: Smithsonian Institution Press, 1999.

Urban, M. *War in Afghanistan*. 2nd edition, London: MacMillan, 1990.

McMichael, S. *Stumbling Bear - Soviet Military Performance in Afghanistan*. London: Brassey's, 1991.

Cordesman, A. and Wagner, A. *Lessons of Modern Warfare – The Afghan and Falklands Conflict*. Vol. III, London: Mansell Publishing, 1990.

Grau, L. W. *The Bear Went Over the Mountain: Soviet Combat Tactics in Afghanistan*. London: Frank Cass Publisher, 1998.

Strategic and Combat Studies Institute. *The Second Chechen War*. No.40, Edited by A. Aldis, JDCC, 2000.

Arbatov, A. G. *The Transformation of Russian Military Doctrine: Lessons Learned from Kosovo and Chechnya*. The Marshall Center Papers, No.2, Garmish-Partenkirchen, 2000.

Nikunen, H. *The Current State of the Russian Air Force*. Stockholm: J Lindberg, 2000.

ARTICLES IN JOURNALS AND MAGAZINES

Lewis, Ronald W. 'Chechnya – Third Battle of the Russian Civil War'. AFM, May 1995, p. 16-21.

Marshall-Hasdell, D. J. 'Recent Employment of Russian Air Power: The Case of Chechnya'. Air Clues, August 1996, p. 284-292.

Taylor, J. W. 'Gallery of Russian Aerospace Weapons'. Air Force Magazine, March 1997, p. 65-78.

Tereenkov, K. 'Whirlwind Over the Caucasus'. Air Forces Monthly, December 1999, p. 24-27.

Cook, N. 'Russian Air Force is down but not out'. Jane's Defence Weekly, 19 March 1997, p. 21-25.

Fulghum, D. A. 'Air War in Chechnya Reveals Mix of Tactics'. AW&ST, 14 February 2000, p. 76-78.

RIADENIE SYSTÉMU INTEGROVANEJ LETOVEJ PRÍPRAVY A VÝCVIKU PILOTOV OS SR

plk. Ing. Miroslav KELEMEN, PhD.

pplk. Ing. Jozef TAKÁCS

pplk. Ing. Vladimír ŠIMKO

Kurz národnej bezpečnosti, NAO, Liptovský Mikuláš

ABSTRAKT

Príspevok prezentuje časť koncepcie riadenia nového systému prípravy a výcviku pilotov pre Ozbrojené sily Slovenskej republiky, na báze aplikácie modernej metodiky situačného riadenia v uvedenom špecifickom prostredí ľudskej činnosti, s dôrazom na komplexný a systémový prístup globálneho riadenia uvedeného procesu ILPaV pilotov.

Kľúčové slová: situačné riadenie, integrácia prípravy a výcviku pilotov, globálny algoritmus riadenia systému.

1. ÚVOD

Integrovanú letovú prípravu a výcvik pilotov vnímame ako zložitý systém ľudských a technických elementov, ktorý plní svoju funkciu profesionálnej prípravy pilotov, ako cyklicky sa opakujúci (technologický) proces vzdelávania a výcviku, v stanovených obdobiach [1].

Globálnym cieľom situačného riadenia systému integrovanej letovej prípravy a výcviku je plnenie a realizácia jej funkcií a foriem pre dosiahnutie individuálnych výcvikových cieľov, v súlade s požadovaným stupňom operačnej pripravenosti leteckej jednotky pre určené a odvodené bojové úlohy (rozhodujúce úlohy výcviku), prioritne pri poruchových zmenách systému.

2. SYSTÉMOVÝ PRÍSTUP K RIADENIU ILPaV PILOTOV OS SR

Algoritmus podsystémov (prvkov) a všeobecný informačný tok v rámci systému ILPaV pilotov determinuje aplikáciu *metodiky situačného riadenia Integrovanej letovej prípravy a výcviku pilotov* v rámci modulov:

- teoretickej letovej prípravy,
- syntetického výcviku pilotov,

✚ praktického letového výcviku a výcviku po núdzovom opustení lietadla,

v ich vnútorných a vonkajších vzťahoch a väzbách, postupnosti, v doplňovaní a kombináciách modulov, s dôrazom na dôslednosť, reálnosť a komplexnosť letovej prípravy a výcviku pilotov.

Komplexné a systémové ponímanie Integrovanej letovej prípravy a výcviku pilotov je kľúčovým východiskom metodiky pre riadenie a reguláciu systému, odchýlok od plánov systému, optimalizáciu rozhodovacích procesov, s cieľom zachovania jeho funkčnosti, efektívnosti a dosahovania optimálnych výsledkov letovej prípravy a výcviku. Uvedené skutočnosti boli pedagógmi zovšeobecnené do štyroch základných požiadaviek, platných pre systémové ponímanie reality [2]:

- a) prvý princíp požaduje prístup k systémom v ich ucelenej celistvosti a jednote s prostredím;
- b) druhý princíp požaduje orientáciu na základné, tzv. systémovotvorné prvky daného systému;
- c) tretí princíp požaduje orientáciu na systémovotvorné vonkajšie a vnútorné vzťahy systému;
- d) štvrtý princíp požaduje orientáciu na základné vývojové zákonitosti daného celku (osobnosti), na príčiny, faktory a hybné sily jeho zmien, na jeho dynamiku, výsledky a vývojové tendencie.

V leteckej praxi sa menované princípy musia realizovať v rámci centralizovaného systému vojenského vzdelávania a základného odborného výcviku, a decentralizovaného ďalšieho odborného vzdelávania a výcviku v jednotlivých druhoch síl Ozbrojených síl Slovenskej republiky.

Prvý princíp, prístup k systémom v ich ucelenej celistvosti a jednote s prostredím, sa javí ako najcitlivejší bod z inštitucionálneho a funkčného hľadiska. Parciálne úlohy letovej prípravy a výcviku sa budú realizovať v rámci centralizovaného systému vzdelávania a výcviku riadené Ministerstvom obrany SR a ďalšie úlohy v rámci decentralizovaného systému vzdelávania a výcviku vo Vzdušných silách OS SR. Praktický výkon a plnenie úloh sa následne decentralizuje na taktickú úroveň leteckých základní (jednotiek) podľa druhov letectva VzS OS SR.

Pre zachovanie efektívnosti a funkčnosti systému prípravy a výcviku vojenských pilotov, jeho celistvosti a jednoty s prostredím VzS OS SR, bude perspektívne žiadúca aktívna účasť príslušníkov vzdušných síl už v rámci centralizovaného vzdelávania a základného výcviku. V súlade s názormi leteckých odborníkov v oblasti edukácie leteckých špecialistov [3]

musíme okrem osobnosti študenta – pilota premietnuť a aplikovať do všetkých zložiek systému aviatickej výučby a výcviku aj osobnosť jeho inštruktora leteckého výcviku:

- do cieľového programu výučby a výcviku;
- do východiska na vstupe systému;
- do priebehu procesu výučby a výcviku;
- do výstupu systému výučby a výcviku;
- do kontextu výučbového a výcvikového prostredia.

Pre splnenie uvedeného zámeru realizácie prvého princípu systémového ponímania reality predpokladáme pripravovať vybraných pilotov – inštruktov VzS OS SR v rámci doplňujúceho pedagogického štúdia, pre plnenie lektorskej činnosti v procese výučby a funkcie učiteľov lietania (inštruktov) v procese (výberového) základného výcviku pilotov.

Druhý princíp, požadujúci orientáciu na základné, tzv. systémovotvorné prvky letovej prípravy a výcviku pilotov, bude v permanentnej pozornosti ústredných orgánov rezortu, velenia VzS OS SR a leteckých základní (vzdelávacích inštitúcií). Samotný proces výučby a výcviku, forma a obsah letovej prípravy a výcviku bude:

- na strategickej úrovni plánovaný, riadený a analyzovaný v súlade s dlhodobým plánom rozvoja Ozbrojených síl Slovenskej republiky, s dôrazom na tendencie vývoja systému vojenského vzdelávania a výcviku;
- na operačnej (organizačnej) úrovni Vzdušných síl Ozbrojených síl Slovenskej republiky plánovaný, riadený a analyzovaný v súlade s koncepciou rozvoja VzS OS SR, všeobecnými požiadavkami vzdelávania a výcviku leteckého personálu (Spoločné letecké predpisy JAR) a špecifickými požiadavkami na prípravu a výcvik vojenského pilota;
- na taktickej úrovni leteckej základne (samostatného dopravného krídla ...) plánovaný, riadený, zabezpečovaný a analyzovaný v súlade s poslaním a úlohami bojového leteckého útvaru (leteckého prevádzkovateľa vo vzdušnom priestore Slovenskej republiky), ako súčasť ozbrojených síl.

Pre realizáciu *tretieho princípu*, ktorý požaduje orientáciu na systémovotvorné vonkajšie a vnútorné vzťahy, systému letovej prípravy a výcviku pilotov, sa musia:

- na strategickej úrovni, najmä cestou Sekcie obrannej politiky, medzinárodných vzťahov a legislatívy, a Štábu operácií a výcviku Generálneho štábu OS SR, vytvárať inštitucionálne a legislatívne podmienky pre vzdelávanie a výcvik, v súlade

s výcvikovými podmienkami a prostredím v rámci integrovaného systému výcviku ozbrojených síl;

- na operačnej (organizačnej) úrovni Vzdušných síl Ozbroyených síl Slovenskej republiky plánovať a riadiť Integrovanú letovú prípravu a výcvik pilotov, ako súčasť prípravy profesionálnych vojakov letectva VzS OS SR, v rámci komplexnej odbornej prípravy a vojenského výcviku príslušníkov VzS OS SR;
- na taktickej úrovni leteckej základne (samostatného dopravného krídla ...) plánovať, riadiť, vykonávať a využívať jednotlivé prvky Integrovannej letovej prípravy a výcviku pilotov, ako prioritnú úlohu bojového leteckého útvaru, podľa stupňa operačnej pripravenosti jednotiek pre plnenie definovaných a odvodených bojových úloh, alebo individuálnych výcvikových potrieb pilotov, v rámci komplexného výcviku útvarov a zväzkov VzS OS SR;

odborná príprava bude realizovaná v rámci kombinácie blokov: odbornej teoretickej prípravy druhu síl ozbrojených síl, základnej teoretickej letovej prípravy (z predmetov letovej prípravy) a špeciálnej teoretickej letovej prípravy (účelová, predbežná a predletová príprava pilotov);

výcvik bude organizovaný: s využitím prostriedkov syntetického výcviku (letecké trenažéry/simulátory ako didaktické prostriedky, centrá simulačných technológií ...), vykonávaním praktického letového výcviku a výcviku pri núdzovom opustení lietadla, po absolvovaní (opakovaní) príslušného bloku teoretickej prípravy a preskúšania;

Štvrtý princíp, ktorý požaduje orientáciu na základné vývojové zákonitosti daného celku (osobnosti), na príčiny, faktory a hybné sily jeho zmien, na jeho dynamiku, výsledky a vývojové tendencie, úzko súvisí s realizáciou druhého princípu vo vzťahu k procesu výučby a výcviku, ako aj formám a obsahu letovej prípravy a výcviku pilotov. Je preto neoddeliteľnou súčasťou predikčnej, plánovacej a rozhodovacej činnosti príslušných orgánov riadenia rezortu Ministerstva obrany Slovenskej republiky a velenia Ozbroyených síl Slovenskej republiky, prioritne v procese optimalizácie systému vzdelávania a výcviku.

Proces tvorby a následne aj optimalizácie Integrovannej letovej prípravy a výcviku pilotov je a bude podmienený požiadavkami leteckej praxe, ich analýzou, zovšeobecnením poznatkov z procesu výučby v rámci aviatickej edukácie leteckého personálu (odbornej prípravy a výcviku) a aplikácie výsledkov výskumu v relevantných oblastiach prípravy a výcviku personálu, alebo leteckej prevádzky.

Algoritmus podsystémov a prvkov Integrovannej letovej prípravy a výcviku pilotov, na báze modulov teórie a výcviku, predstavuje model optimálneho postupu a riešenia požadovanej

teoretickej letovej prípravy, následného leteckého výcviku pilotov s využitím prostriedkov syntetického výcviku, alebo praktického letového výcviku pilotov a výcviku po núdzovom opustení lietadla, za účelom dosiahnutia stanovených výcvikových cieľov.

Významnou súčasťou Integrovannej letovej prípravy a výcviku pilotov je *analýza a vyhodnotenie dosiahnutých výsledkov, súčasne s autoevaluáciou pilotov* v rámci jednotlivých režimov riadenia systému (Režim 1 – 5), s dôrazom na:

- ✓ analýzu a vyhodnotenie výsledkov teoretickej letovej prípravy pilotov,
- ✓ analýzu a vyhodnotenie výsledkov syntetického výcviku pilotov,
- ✓ analýzu a vyhodnotenie výsledkov praktického letového výcviku a výcviku po núdzovom opustení lietadla,

s priebežným rozhodovaním o ďalšom postupe (prijatí opatrení a riadení systému) a *záverečnou analýzou a vyhodnotením* splnenia cieľov výcviku pilotov.

Praktické uplatnenie uvedeného modelu Integrovannej letovej prípravy a výcviku pilotov je závislé od jeho implementácie do systému vojenského vzdelávania a výcviku [4,5]:

- ❖ variant A – v rámci vysokoškolskej prípravy a odborného výcviku pilotov, alebo
- ❖ variant B – v rámci postgraduálnej prípravy a odborného výcviku pilotov,

a následne celoživotného vzdelávania a vojenského výcviku počas aktívneho času služby pilotov. Základné požiadavky na teoretické vedomosti pilotov sú formulované v európskych Spoločných leteckých predpisoch JAR-FCL a špecifické požiadavky Vzdušných síl Ozbromených síl Slovenskej republiky prezentujú spracované profily absolventov škôl (kurzov).

Celková stratégia situačného riadenia integrovanej teoretickej letovej prípravy a výcviku pilotov, v súlade so systémovým prístupom k riešeniu problematiky, je založená na multikriteriálnom princípe: kritériu úspešnosti, minimálnych výsledkov (dostupných ľudských a materiálnych zdrojov prípravy a výcviku), autoritatívnom kritériu a *doplnkovom kritériu* autoevaluácie „ľudských elementov“ systému, ktoré sú rozhodujúce pre prechod z jedného režimu riadenia systému do druhého režimu (Obr. 1). Pritom rešpektujeme globálny cieľ a priority funkcie riadenia systému ILPaV pilotov.

3. ZÁVER

Štrukturálne zmeny Ozbromených síl Slovenskej republiky spôsobili zásadný obrat aj vo filozofii systému riadenia prípravy a výcviku pilotov, ktorý umožní veliteľom dosiahnuť a udržať taký stupeň operačnej pripravenosti a vycvičenosti podriadených jednotiek, v ktorej si zachovajú schopnosť plniť stanovené úlohy a určenia.

V súlade s “Modelom OS SR 2010” (resp. 2015), ktorý je založený na centralizovanom plánovaní a decentralizovanej príprave a výcviku príslušníkov OS SR, je preto problematika riadenia rozvoja kompetencií v rámci Integrovannej letovej prípravy a výcviku pilotov (ILPaV pilotov) aktuálna a potrebná.

Pripravovaný nový model Integrovannej letovej prípravy a výcviku pilotov, na základe aplikácie metodiky situačného riadenia systému [6], môže byť využitý v rámci výchovného a vzdelávacieho procesu a v práci leteckých útvarov, ako súčasť komplexného systému prípravy a výcviku personálu vzdušných síl budúcnosti.

Softvérové riešenie situačného riadenia systému Integrovannej letovej prípravy a výcviku pilotov umožní zvýšiť kvalitu, efektívnosť a bezpečnosť rozhodovacích a riadiacich procesov v rámci profesionálnej prípravy pilotov, v kontexte daných vonkajších (vnútorných) podmienok a možného vplyvu nepredvídateľných faktorov na činnosť samotného systému. Následne vytvorený simulačný model ILPaV pilotov so skúšobnou prevádzkou na počítači, bude pre experimentálne overenie prevádzkyschopnosti a odstránenie „kritických miest“ rozhodovacieho a riadiaceho procesu. Záverečnú časť by mala tvoriť implementácia softvérového riešenia situačného riadenia systému Integrovannej letovej prípravy a výcviku pilotov v rámci VzS OS SR (vybranej leteckej jednotky), alebo civilného leteckého prevádzkovateľa.

Uvedená problematika v oblasti leteckého výcviku, ako aplikovanej vedy, má ambíciu prispieť k tvorivému „know-how“ riešiteľského kolektívu vedeckého projektu č. 129 SIRIAD [7], v prospech aviatckej edukácii personálu Ozbrojených síl Slovenskej republiky.

BIBLIOGRAFICKÉ ODKAZY

- [1] KELEMEN, M.: Konceptia riadenia systému ILPaV pilotov (štúdia).
- [2] BLÍŽOVSKÝ, B.: Systémová pedagogika. Ostrava: AMOSIUM SERVIS, 1992, s. 46.
- [3] KLECUN, R.: Nové trendy vo vzdelávaní leteckých odborníkov. Košice: VLA GMRŠ, 2003, s. 10
- [4] KELEMEN, M. – SZABO, S.: Výberový letový výcvik pilotov vrtuľníkov. In: Letectví + kosmonautika. Praha : Aeromedia a.s., 2005, 81. ročník, č. 8, s. 76 – 77. ISSN 0024-1156
- [5] KELEMEN, M. – SZABO, S.: Príprava pilotov vzdušných síl OS SR. In: Letectví + kosmonautika. Praha : Aeromedia a.s., 2005, 81. ročník, č. 10, s. 36 – 39. ISSN 0024-1156
- [6] MADARÁSZ, L.: Metodika situačného riadenia a jej aplikácie. Košice: ELFA, TU KE, 2003, 198 s.
- [7] LAZAR, T. et al.: Priebežná výskumná správa úlohy SIRIAD. Košice: VLA GMRŠ, 2004.

TRANSFORMÁCIA ODBORNÉHO VZDELÁVANIA PERSONÁLU LETECTVA

plk. Ing. Miroslav KELEMEN, PhD.

plk. Ing. Jaroslav BALÁŽ

Kurz národnej bezpečnosti, NAO, Liptovský Mikuláš

ABSTRAKT

Návrh transformácie Odbornej výcvikovej školy letectva v Košiciach predstavuje variant riešenia nesúlady súčasnej prípravy dôstojníkov a práporčíkov v podmienkach školy určenej pre odborný výcvik mužstva a poddôstojníkov, s koncepciou vojenského vzdelávania a výcviku dôstojníkov a práporčíkov OS SR.

Kľúčové slová: vstupný odborný výcvik, ďalší odborný výcvik, odborné vzdelávanie.

1.ÚVOD

Alternatívu riešenia systematickej teoretickej prípravy a výcviku personálu pre Vzdušné sily Ozbrojených síl Slovenskej republiky predstavuje návrh transformácie „Odbornej výcvikovej školy letectva Košice“ v podriadenosti Veliteľstva Síl výcviku a podpory OS SR na „Inštitút vzdelávania a výcviku letectva - IVVL“ (resp. Centrum) a „Odlúčenú časť Odbornej výcvikovej školy PVOaKIS – OČ OVŠ PVOaKIS“, s dislokáciou v meste Košice.

2.MIESTO A URČENIE IVVL A OČ-OVŠ PVOaKIS

2.1 Cieľ vytvorenia IVVL Košice

Cieľom vytvorenia IVVL Košice je:

- a) odstrániť nesúlad súčasnej prípravy dôstojníkov a práporčíkov v podmienkach školy určenej pre odborný výcvik mužstva a poddôstojníkov, s koncepciou vojenského vzdelávania a výcviku dôstojníkov a práporčíkov OS SR;
- b) zabezpečiť odborné vzdelávanie a výcvik všetkých kategórií profesionálnych vojakov určených pre Vzdušné sily Ozbrojených síl Slovenskej republiky po dobu štátnej služby;
- c) vzdelávanie a výcvik personálu VzS OS SR vykonávať v organizácii oprávnenej pre uvedený druh činnosti.

2.2 Poslanie a organizačné zaradenie Inštitútu vzdelávania a výcviku letectva a Odlúčenej časti OVŠ PVOaKIS

Inštitút vzdelávania a výcviku letectva - IVVL je odborné, vzdelávacie a výcvikové pracovisko Ozbrojených síl SR.

IVVL je *funkčne* zaradený v rámci organizačnej štruktúry Centra kariérneho rozvoja - CKR, v podriadenosti veliteľa Národnej akadémie obrany maršala Andreja Hadíka (Obr. 1) a *procesne* zabezpečuje:

- prípravu práporčikov a dôstojníkov – za velenie, riadenie a zabezpečenie ich prípravy zodpovedá veliteľ NAO.

Odlúčená časť OVŠ PVOaKIS je odborná, výcviková jednotka OS SR, *funkčne* zaradená pod OVŠ PVOaKIS, riadenej Veliteľstvom výcviku Martin a *procesne* zabezpečuje:

- prípravu mužstva a poddôstojníkov – za velenie a riadenie prípravy zodpovedá veliteľ SVaP (Veliteľstvo výcviku) v súčinnosti s veliteľom NAO, za zabezpečenie prípravy mužstva a poddôstojníkov v mieste dislokácie zodpovedá veliteľ NAO.

Činnosť IVVL predpokladá personálne obsadenie tabuliek počtov profesionálnymi vojakmi (velenie, štáb, inštruktori v kategóriách práporčikov a dôstojníkov) a zamestnancami. V počte zamestnancov sa nepočíta so súčasnou skupinou Fyzickej ochrany objektu (12 osôb) a zamestnancami Vojenskej závodnej kuchyne (12 osôb), ale s nákupom služieb. Uvedené početné stavy by mali byť z počtov zložiek OS, a využité v prospech NAO – IVVL od 1.10.2006.

Činnosť OČ OVŠ PVOaKIS predpokladá personálne obsadenie profesionálnymi vojakmi (velenie, inštruktori v kategórii poddôstojníkov), od 1.10.2006, z počtov SVaP OS SR.

Celkové tabuľkové počty príslušníkov ozbrojených síl sa nezvyšujú.

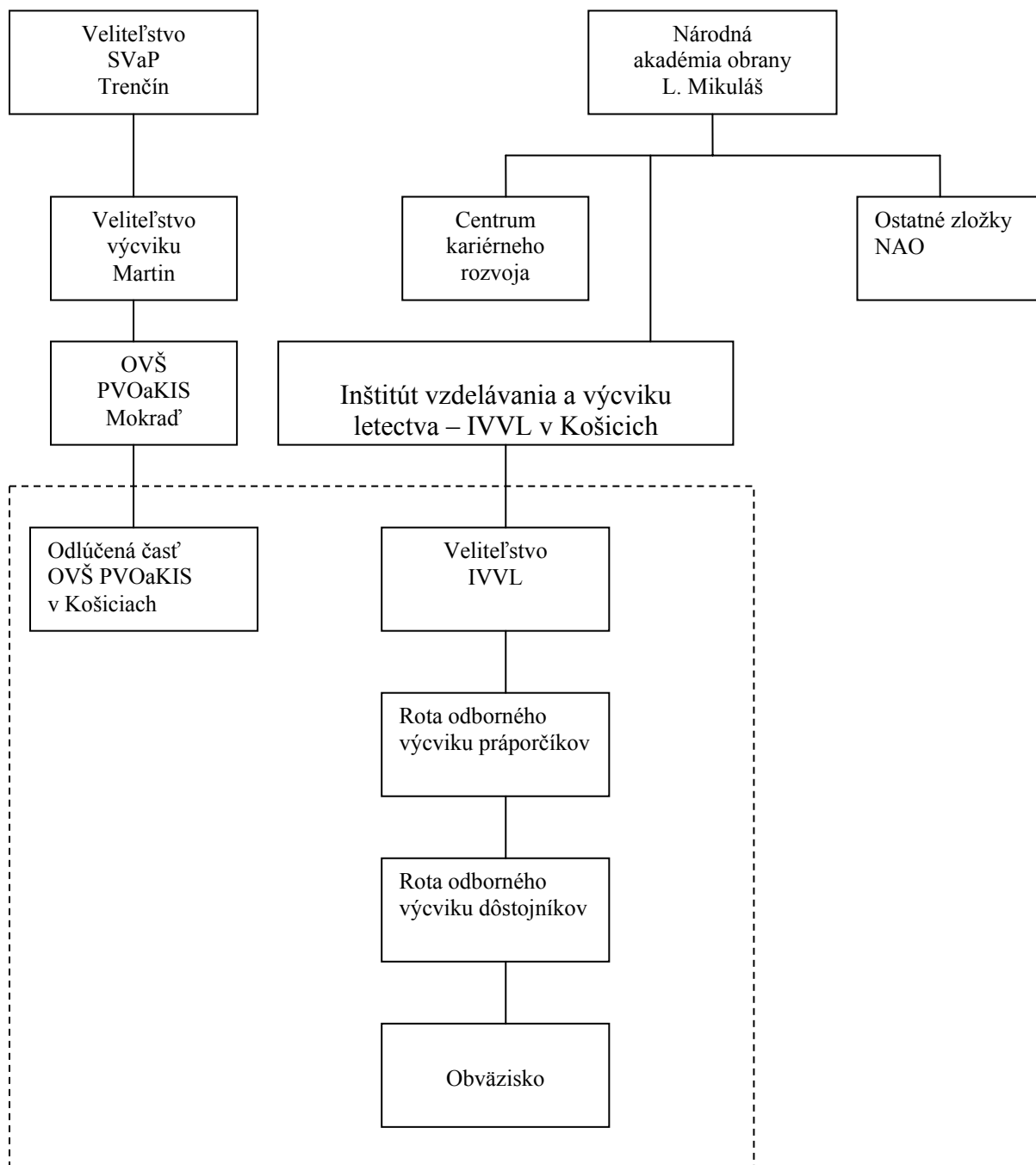
IVVL a OČ OVŠ PVOaKIS zabezpečujú vzdelávanie a výcvik personálu pre VzS OS SR v spolupráci s partnerskými vojenskými a civilnými inštitúciami, útvarmi a zariadeniami v priestoroch bývalých Kukorelliho kasární (areál OVŠL), v meste Košice.

Inštitút vzdelávania a výcviku letectva a Odlúčená časť OVŠ PVOaKIS sú určené:

- pre teoretickú a praktickú prípravu všetkých kategórií profesionálnych vojakov s požadovanou vojenskou odbornosťou pre letectvo Vzdušných síl Ozbrojených síl Slovenskej republiky.

IVVL a OČ OVŠ PVOaKIS vykonávajú prípravu personálu podľa vojenských a prevádzkových predpisov (doktrín, štandardov, rozkazov, smerníc, nariadení, výcvikových plánov), v rozsahu medzinárodných leteckých predpisov Spoločných európskych leteckých úradov JAA – Joint Aviation Authorities a Európskej organizácie pre riadenie letovej

prevádzky – Eurocontrol, v súlade s Ústavou, zákonmi a zákonnými normami Slovenskej republiky.

Obr. 1 Organizačná štruktúra IVVL Košice a OČ OVŠ PVOaKIS v Košiciach

IVVL a OČ OVŠ PVOaKIS zodpovedajú:

za poskytnutie odborného vzdelania a výcviku, získanie a udržiavanie odbornej spôsobilosti určených príslušníkov OS SR pre vzdušné sily v kategórii:

- mužstva a poddôstojníkov,

- praporčíkov a dôstojníkov,

v odborných kurzoch.

IVVL a OČ OVŠ PVOaKIS zabezpečujú odborné vzdelávanie a výcvik vojenského personálu v rozsahu vojenskej odbornosti ČVO 15, pre jednotlivé špecializácie podľa požiadaviek VzS OS SR..

IVVL a OČ OVŠ PVOaKIS organizujú odborné kurzy formou:

- *vstupných odborných kurzov a výcviku:*
 - vstupný odborný výcvik mužstva a poddôstojníkov;
 - vstupný odborný dôstojnícky kurz;(pre mužstvo a poddôstojníkov, ktorí sú po absolvovaní základného vojenského výcviku vysielaní k OČ OVŠ PVOaKIS, a pre dôstojníkov, po ukončení vysokoškolského vojenského štúdia v Akadémii ozbrojených síl pred ich zaradením do základnej funkcie vo VzS OS SR);
- *d'alších odborných kurzov a výcviku;*
(pre zvýšenie odbornej spôsobilosti určených profesionálnych vojakov po stanovenej praxi, v rámci kariérnej služby);
- *typizačných kurzov* (pre určených profesionálnych vojakov spravidla na novú techniku);
- *kurzov odbornej spôsobilosti;*
- *kurzov na obsluhu zariadenia, a*
- *periodických školení* (personálu v určených vojenských špecializáciách letectva).

Odborné vzdelávanie (školenie) je doplnené výcvikom na dostupných trenažéroch a simulátoroch, ako aj praktickým nácvikom obsluhy a údržby techniky (technických prostriedkov a zariadení) v určených jednotkách leteckých útvarov VzS OS SR.

Individuálny odborný výcvik na výkon konkrétnej funkcie a spoločný odborný (bojový) výcvik pokračuje vo vojenskom útvere (určenej výcvikovej jednotke, alebo pracovisku) vzdušných síl.

Silné stránky návrhu na vytvorenie Inštitútu vzdelávania a výcviku letectva a Odlúčenej časti OVŠ PVOaKIS v Košiciach predstavuje:

- využitie spolupráce s pedagógmi a inštruktormi Leteckej fakulty Technickej univerzity v Košiciach,
- odbornej knižnice IVVL a akademickej knižnice Leteckej fakulty Technickej univerzity;

- odbornej pomoci a spolupráce s Vojenským leteckým technickým a skúšobným ústavom Košice;
- pracovísk Leteckej základne Prešov, akceptovaných Leteckým úradom Slovenskej republiky pre vykonávanie predpísanej praxe frekventantov kurzov na certifikovaných pracoviskách pre leteckú prevádzku a údržbu;
- spolupráce s Leteckou vojenskou nemocnicou Košice vo vybraných odborných kurzoch,
- spolupráce s Akadémiou ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v L. Mikuláši,
- komplexnejšie využitie metodického personálu a učebno-výcvikového potenciálu pre vzdelávanie a výcvik všetkých kategórií profesionálnych vojakov určených pre VzS OS SR,
- zachovanie garantov certifikovanej prípravy personálu pre VzS OS SR, a
- zachovanie celkových počtov ozbrojených síl,
- úsporu finančných prostriedkov s plánovaným zlučovaním OVŠ a dobudovaním ÚVZ v lokalite Mokrad'.

Slabé stránky návrhu predstavuje:

- nutná zmena plánovacej a výcvikovej dokumentácie pre zabezpečenie činnosti IVVL a OČ OVŠ PVOaKIS, dislokovaných v meste Košice,
- existencia dvoch súčastí pre zabezpečenie koordinovaného vzdelávania a výcviku požadovaného personálu pre VzS OS SR,
- zmena koncepcie rozvoja prípravy mužstva a poddôstojníkov v SVaP OS SR,
- reakreditácia Leteckým úradom SR na základe zachovaných garantov prípravy personálu.

3. ZÁVER

V rámci celospoločenských trendov zvyšovania vzdelanostnej úrovne a výcviku personálu, všeobecného rozvoja letectva s dôrazom na leteckú techniku, ktorú vnímame ako letecký komplex, hľadáme efektívne systémy výcviku. Prioritou letovej prevádzky je nesporne bezpečnosť letov a všetkých procesov riadenia leteckej organizácie, ako trvalá úloha manažmentu a prevádzkového personálu. Z uvedeného dôvodu je odborná príprava personálu a jeho výcvik vykonávaná v oprávnených inštitúciách, s kvalifikovaným inštruktorským a pedagogickým (lektorským) zborom.

Ozbrojené sily Slovenskej republiky stoja na prahu novej etapy profesionálnej prípravy personálu v horizonte rokov 2010 (resp. 2015), ktorá sa musí vyznačovať integráciou

ľudských, materiálnych, technických a finančných zdrojov vzdelávania a výcviku, pre budovanie a rozvoj ich spôsobilostí. Predložený návrh transformácie Odbornej výcvikovej školy letectva Košice na Inštitút vzdelávania a výcviku letectva a Odlúčenú časť OVŠ PVOaKIS v Košiciach vytvára podmienky pre dosiahnutie stanovených cieľov našich ozbrojených síl v príprave a výcviku vojenského personálu, ak nedôjde k rozšíreniu mandátu súčasnej OVŠL aj na prípravu dôstojníkov a praporčikov, alebo k vytvoreniu spoločného Centra odborného vzdelávania a výcviku – COVV v NAO pre odborné vzdelávanie praporčikov a dôstojníkov všetkých zložiek OS SR (vojenských odborností bojových jednotiek, jednotiek bojovej podpory a jednotiek bojového zabezpečenia).

BIBLIOGRAFICKÉ ODKAZY

- [1] Dlhodobý plán štruktúry a rozvoja Ozbrojených síl Slovenskej republiky: 2001. Bratislava : MO SR, 2001, 864 s.
- [2] Konceptný dokument pre pokračujúcu reformu programu vzdelávania a výcviku dôstojníkov: 2003. Bratislava : MO SR, SELUZ, 2003, 30 s.
- [3] KANDRÁČ,P. – OLEJNÍK,F. – SZABO,S.: Bezpečnosť ako funkcia personálnej a vzdelávacej politiky. In: Zborník z medzinárodnej konferencie „Zvyšovanie bezpečnosti v civilnom letectve-2006“. Žilina : 2006, s.55-60. ISBN 80-8070-536-4
- [4] ADAMČÍK, F. – KELEMEN, M. – BÁLINT, J.: Odborná príprava leteckého personálu VLA v Košiciach a Vzdušných síl Armády SR v oblasti bezpečnosti letov. In: Zvyšovanie bezpečnosti pri leteckom výcviku: Zborník z medzinárodného seminára. Žilina: EDIS Žilinská univerzita, FPEDAS, KLD, 2002, s. 20 – 25. ISBN 80-7100-970-9

VOJENSKÉ REFLEXIE

VOJENSKÉ ODBORNÉ PERIODIKUM

Informácie pre autorov:

1. Príspevky musia byť spracované písmom „Times New Roman“, veľkosťou písma „12“, s riadkovaním „1,5“ v MS WORD.
2. Nadpis príspevku, nadpis abstraktu a nadpisy kapitol zvýraznite „tučným písmom „B“ bold.
3. Pod názvom príspevku uveďte meno, priezvisko a pracovisko autora.
4. Následne uveďte stručný abstrakt príspevku a kľúčové slová.
5. V záujme prehľadnosti čleňte príspevky do kapitol.
6. Odkazy uvádzajte pod čiarou na konci strany, resp. bibliografické odkazy (použité pramene) na konci príspevku pod hlavičkou „BIBLIOGRAFICKÉ ODKAZY“, alebo „LITERATÚRA“.
7. Príspevky (korešpondenciu) posielajte na e-mailovú adresu redakcie: knb@nao.sk

VOJENSKÉ REFLEXIE

Vojenské odborné periodikum NAO v Liptovskom Mikuláši

Vydavateľ: Národná akadémia obrany maršala Andreja Hádika v Liptovskom Mikuláši

Demänovská cesta č. 393

031 01 Liptovský Mikuláš

Počet strán: 100

Náklad: elektronický časopis uverejnený na internete: www.nao.sk

Vydané: máj 2006, I. ročník, číslo 2/2006

Jazyková korektúra: PhDr. Haragová

ISSN 1336-9202